

BİLİM ve SANAT 98

AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

MAYIS 1989

(KDV Dahil) 2000 TL.

ŞARLO 100 YAŞINDA • ALMANYA'DA SOVYETLER
DİKKAT AIDS! • İŞKENCEYİ HÜKÜMETLER YAPTIRIYOR

KADIN... KADIN... KADIN

KADIN SORUNUNA NASIL BAKIYORLAR?

YAZ AYLARINDA DA SİNEMAYA GİDİYORUZ!..

DÖRT BÜYÜK AMERİKAN STÜDYOSU

İLE AVRUPA VE TÜRK SİNEMASININ NİTELİKLİ YAPIMLARIYLA

metropoli KÜLTÜR-SANAT-EĞLENCE SİTESİ
Selanik Cad. 76 Tel: 1257478

KIZILIRMAK SİNEMASI
İŞLETME DENK AJANS • STEREO SES DÜZENİ • 125 53 93

THE UNTOUCHABLES

Dokunulmazlar

Yönetmen: Brian De Palma

Oyuncular: Robert De Niro

Sean Connery

Senaryo: David Mamet

En iyi yrd. aktör Oscar'ı

En iyi yrd. aktör Altın Küre

1 Mayıs Pazartesi'den itibaren

RAIN MAN

Yağmur Adam

Yönetmen: Barry Levinson

Oyuncular: Dustin Hoffman • Tom Cruise

1989 OSCARLARI

En iyi film

En iyi yönetmen

En iyi erkek oyuncu

En iyi özgün senaryo

22 Mayıs Pazartesi'den itibaren

BİLİM ve SANAT

Sahibi
MAHİR VECİ BAŞKESİK

Genel Yayın Yönetmeni
VARLIK ÖZMENEK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
ÖZER ESMER

ULUSAL BİR DURUM SAPTAMA ZORUNLULUĞU
Varlık Özmenek

"KADIN KURULTAYI" NA DOĞRU
Reha İsvan

"BEDENİMİZ BİZİMDİR"
Erendiz Atasü

BASIN GÜCÜNÜ KADINDAN YANA KÖTÜYE KULLANIYOR
Fusun Öztürk Baysan

Lalezar Mürşitpınar:
"ÖZGÜL SORUNLARIMIZ, BAĞIMSIZ BİR KADIN
ÖRGÜTÜNÜ GEREKTİRİYOR"
Söyleşi: **Gülay Aysert**

YASALARDA KADIN
Av. **Şekibe Çelenk**
Av. Dr. **Sabiha Çaycı**

HANGİ FEMİNİZM ?
Filiz Çulha

Naciye Babalık:
"ÖRGÜTLENME KADINA KİMLİK KAZANDIRIR"
Söyleşi: **Ayten Özen**

KADINI AYIKLAYAN BİR SÜREÇ
EĞİTİM-ÖĞRETİM
Selma Güngör

ÜNİVERSİTELİ BİR GENÇ KIZIN GÜNCESİNDEN
Hilal Acar-Ayçe Arsoy

Güler Ercan:
"KADIN ÖRGÜTLENMESİNİ DESTEKLİYORUZ,
ÇÜNKÜ GEREKLİLİĞİNE İNANIYORUZ"
Söyleşi: **Birgül Abakay**

KADIN SORUNUNA NASIL BAKIYORLAR?
Ank. İst., İzm.'den Çeşitli Dernek, Grup ve Çevrelerden Görüşler

ALMANYA'DA SOVYETLER
Hacer Kaygun

ANKARA FİLM ŞENLİĞİ HAKKINDA
Mahmut Tali Öngören

SİLAH OLARAK GÜLDÜRÜ
Arvid Rundberg-Çev: Gürhan Uçkan

SOSYOLOJİ ANLAYIŞINDA İKİLİK
Behice Boran

"İŞKENCEYİ HÜKÜMETLER YAPTIRIYOR"
İnge Kempf Genefke - Çev: Alaattin Bilgi

SİLAHLARIN BEDELİ İNSAN YAŞAMIYLA ÖDENİYOR
Dr. Özen Aşut

DİKKAT! AİDS
Sabahattin Ögün-Aysun Umay

NEŞTERİN DESTEĞİ YARA
Gürhan Uçkan

Foto: Ahmet Bülent

Yazışma adresi: G.M Kemal Bulvarı Onur İş Hanı 7.
Kat-No:176 Kızılay-ANKARA TEL 125 52 02
Posta Çeki No: 12526-1 İzmir Temsilcisi: Haluk
DÖLENEKEN ■ İsveç Temsilcisi: Gürhan
UÇKAN Box: 38045 10064 Stockholm ■
F.Almanya Temsilcisi: Duran TAŞTAN
Alemanen Str. 1 404 Neuss ■ İsviçre Temsilcisi:
Hasan DEMİRCAN Postfach 56 5614
Sarmenstorf ■ Kıbrıs temsilcisi: Sevgül ULUDAĞ
19 Necmi Alkiran Sk. Lefkoşe/Kıbrıs ■ Dizgi:
Yeşim Tel: 117 57 52 ■ Sayfa Düzeni: Ali
YILDIZ Tel: 131 07 86 ■ Film Arsu Ofset Tel
229 76 92 ■ Baskı Özyeşim Web tesisleri ■
Mücellit: Özbek Ciltevi Tel 229 70 97 ■
Dağıtım: Yaygın Dağıtım Tel 513 77 10 İst.
Abone: Yıllık 12.000 - Altı Aylık 7.000.-TL Avrupa
Yıllık 40 DM- ABD (Uçakla) 30 Dolar, Avustralya 35
Avustralya Doları

Ulusal Bir Durum Saptama

Zorunluluğu

Varlık Özmenek

12 Eylül ideolojisinin en belirgin niteliklerinden başlıcası, herhalde; topluma duyulan güven eksikliği, hatta, "tarihte görüldüğü gibi" diye başlayıp, "16 Türk devleti"nin batış nedeni olarak gösterilen "iç düşmanları" sinesinde barındıran potansiyel suçlu halk'a karşı fikr-i sabit haline gelen vesvese, korku, kuşku duygusudur.

Senin gibi düşünmeyene kuşku.

Eleştiriye tepki.

Karşıt düşünceye ölüm!

Eski bir işveren örgütünün başkanlığından, bu ideolojinin ekonomik ve politik destekleriyle Başbakanlığa kadar yükselen Turgut Özal'ın ünlü deyişiyle "çağ atlamak"tan murad da; bu ideolojinin tarihsel doğrultusunda bir kesintiye (aşlında demokratik bir dönüşümü) anlamlandıran ulusal bağımsızlıkçı ulusal kurtuluşçuluğun toplumsal, siyasal, kültürel, hukuksal bütün sonuçlarıyla tasfiyesi yönündeki hedef ve özelemler olsa gerektir.

Bütün yönleriyle "hazın" olgular yumağı olan Cem Duna olayından sonra, yine eski bir işveren örgütünün başkanlığından Devlet Bakanlığına gelen Mehmet Yazar'ın demeci, üzerinde çok düşünülmesi gereken ölçüde, malûm ideolojinin malûm içeriğini ele veriyor.

"Gazete" gazetesinin 27 Nisan günlü sayısında ki şu satırları okuyalım:

"Duna'yı istifaya zorlayan 'çarpık bakış açısı' daha sonra da devam etti. Devlet Bakanı Mehmet Yazar, TRT'nin başına, 'Türk toplumunun temayüllerine uygun olarak milliyetçi, muhafazakar, ilerici ve çağdaş' birinin getirileceğini söyledi. Yazar, Türk toplumunun yüzde 70'inde 'milliyetçi, muhafazakar, ilerici ve çağdaş' olduğunu belirtti.

Demek ki, TRT'nin başından alınan Cem Duna, nası bir araya geldiği tartışmaya çok açık olan bu dört kavrama uymuyor. Anlaşılan Cem Duna, 'muhafazakar, milliyetçi, ilerici ve çağdaş' değil... Demek ki, Türk toplumunun yüzde 30'u (yaklaşık 17 milyon kişi) 'milliyetçi, muhafazakar, ilerici ve

çağdaş' değil!... Kısacası, 'şalbelli, ne olduğu tartışılır, hatta belki de vatan haini!...' "

Devletin ve para'nın bütün olanaklarıyla siyasal desteği ancak yüzde 21.75'lerdeki bir ideolojinin traji-komik serüvenidir bu...

Türkiye'de başta siyasal bilimciler, toplum bilimciler olmak üzere özellikle son dokuz yıldır incelenmesi, tartışılması ve yargıya bağlanması gereken korkunç bir serüven yaşanıyor. Ve bunun sonuçlarından, devletin birinci sınıf memuru olan Cem Duna da kendisini kurtaramıyor.

Bellekler tazelenecek olursa, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in iki yıl kadar önce, Türk Polis Teşkilatı'nın yıldönümü dolayısıyla yapılan törendeki sözleri anımsanabilir. Evren, bu konuşmasında, "Bu memlekette bünyesi sağlam iki kurum vardır; ordu ve polis" demişti. Türkiye'de o gün ve bugündür, bu yaklaşımın ideolojik, politik, kültürel anatomisi yapılabilmis midir acaba?

Niçin acaba, üzerlerinde silah bulundurma zorunluluk olan bu iki kurum dışındaki kurumların bünyelerinin "sağlam"lıkları tartışmalıdır...

10 milyon insanı fişlenen Türkiye'de, niçin acaba, "müesses nizam" önünde kurumlaşmış yaftalarıyla;

İşçiler, aç gözlü,

Köylüler, tembel,

Esnaf, kazıkçı,

Memur, salla baş-al maaş,

Aydınlar, vatan haini'dirler?...

Öğretmenler, tehlikeli,

Gençler, kandırılmaya yatkın,

Doktorlar, iki tık-tık'la para canlısı,

Ve halk, eğitimsiz, cahil ve geridir?...

Ve niçin acaba, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlığı bütçeleri son dönemlerde en düşük düzeyde tutulmuştur ve tutulmaktadır?...

Niçin bilim kurumları ezilip, dil kurumu yok edilmiştir?

Cumhuriyetin kuruluş coşkusuna simgelik eden,

"Fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" nesiller için midir?...

Bütün görüntüleriyle, 12 Eylül ideolojisine omurgalık eden Türk-İslâm Sentezi'nin atlamaya çalıştığı ve önemli ölçüde de takanaktan kurtulmaya çalıştığı bir "çağ" vardır; Ulusal Kurtuluşçu Demokratik Bağımsızlıkçı Cumhuriyet Çağı!

Türkiye belki her zamankinden daha çok bugün, daha derinlemesine bir derslik yeridir.

2 Nisan 1989 tarihli Hürriyet gazetesinin birinci sayfasında altı sütun üzerine yerleştirilmiş renkli bir fotoğraf... Üst başlıklar, alt başlıklar, haber başlıklarıyla şöyle bir tablo:

• KIZILORDU KOROSU'NDAN HEPİMİZ ÖRNEK ALMALIYIZ.

• İSTİKLAL MARŞIMIZI BİZE ALKIŞLATTILAR.

• GÖĞSÜMÜZ KABARDI...

• Boris Aleksandrov yönetimindeki 200'den fazla kişiden oluşan Kızılordu Koro ve Dans Topluluğu, 60'ıncı kuruluş yıldönümünü, Ankara'daki muhteşem konseriyle kutladı.

• Sovyet Kızılordu Koro ve Dans Topluluğu'nun söylediği İstiklal Marşımızı, salondakilerle birlikte Cumhurbaşkanı Kenan Evren de, göğsü kabarak dinledi. Koro, Ankara'ya müzik ziyafeti verdi.

Sevgili okuyucular, bunları okurken, duyarken ve Koro'yu televizyonda izlerken içim burkuldu. Hatta, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in konserden sonra, yanındakilere, "çok güzel söylediler, bizden iyi söylüyorlar" şeklindeki izlenimleri de nakledilince, yüreğim, vicdanım kanadı...

Kızılordu Korosu olduğu için mi? Hayır!

Dünyada, Kızılordu Korosu olsun, hangi koro olursa olsun içeriğini iyi bilmediği ve benimsemediği eseri iyi söyleyemez.

Tahmin ederim ki, bir ay süreyle bizim Bağımsızlık Marşımızı çalışan koro üyeleri, iki ülkenin 1920'lerdeki sosyal ve siyasal kurtuluşlarının örtüşen tarihselliğinden kaynaklanan anlamı bilmeyecek değildirler. Çar-Padişah düşmanlığından karagün dostluğuna, dayanışmasına dönüşen o yılların kom-

şu ülkesinde ulusal kurtuluş ve bağımsızlıkçılığından çıkan bir marşı güzel söylememek, güzel yorumlamamak mümkün müdür?

Yüreğimi burkan, vicdanımı kanatan, olayın bu yanı değildir. Anımsayalım; bu marş, İSTİKLAL-BAĞIMSIZLIK MARŞI, evet bu marş, bu ülkede cezaevlerinde işkence aracı olarak kullanıldı. Sopyala, tekmeyle, elektrikle bu marş insanımıza söyletilmeye çalışıldı. Geceyarısı evinden alınıp, emniyete götürülen bilim adamına, tek ayağı üzerinde bu marş işkence olarak söyletilmeye çalışıldı.

Gece yarısı işkence mezbeleliklerinde suratlarına indirilen yumruklar; "söyle lan İstiklal Marşı'nı" diyordu...

Acaba yeryüzünde Ulusal Marşı işkence aracı olarak kullanılmış bir başka ülke var mıdır?

Ne tuhaf şey değil mi?

"İç düşmanlar"a işkenceyle İstiklal Marşı!

Tanrı'nın bildiğini kul'dan ne saklamalı, "dış düşman"ın korosu'na da, İstiklal Marşı söylediği için alkış!... Üstelik daha iyi söylediği için alkış!... Peki, öyleyse Türkiye'de niçin daha iyi söylenememişti acaba?...

Ne hazin çaprazlardır bunlar.

Avrupa İşkence Sözleşmesi'ne imza. Uluslararası insan hakları sözleşmelerine imza at.

Ülkende insanına dışkı yedir!

Sonra da,

"DİŞKİ YOK, DAYAK VAR!"

Dayak da, milli kurum!

Yüzde 21,75 ile yüzde 80'in üzerinde saltanat...

Bu durum saptamasının ulusal bir zorunluluğu olmalıdır.

Nereden bakılırsa bakılsın, Türkiye, insanını, bütün aydınlık birikimlerini alt-üst etmeye oynayan bir azınlık ideolojisinin sarsıntılarına yaşıyor.

Bu sarsıntıdan kurtuluş yolu da, insan haklarına saygı temelinde, hukukun üstünlüğü, meclisin üstünlüğü ilkelerinde, emeğe saygılı, çoğulcu, katılımcı, demokratik ve aydınlıkçı, ulusal mutabakat düzlemi olsa gerektir. Sevgiyle, dostlukla..

Ulusal Bir Durum Saptama Zorunluluğu

Varlık Özmenek

12 Eylül ideolojisinin en bellirgin niteliklerinden başlıcası, herhalde; topluma duyulan güven eksikliği, hatta, "tarihte görüldüğü gibi" diye başlayıp, "16 Türk devleti"nin batış nedeni olarak gösterilen "iç düşmanları" sinesinde barındıran potansiyel suçlu halk'a karşı fikr-i sabit haline gelen vesvese, korku, kuşku duygusudur.

Senin gibi düşünmeyene kuşku.

Eleştiriyeye tepki.

Karşıt düşünceye ölüm!

Eski bir işveren örgütünün başkanlığından, bu ideolojinin ekonomik ve politik destekleriyle Başbakanlığa kadar yükselen Turgut Özal'ın ünlü deyişimiyle "çağ atlamak"tan murad da; bu ideolojinin tarihsel doğrultusunda bir kesintiye (aşlında demokratik bir dönüşümü) anlamlandıran ulusal bağımsızlıkçı ulusal kurtuluşçuluğun toplumsal, siyasal, kültürel, hukuksal bütün sonuçlarıyla tasfiyesi yönündeki hedef ve özelemler olsa gerektir.

Bütün yönleriyle "hazin" olgular yumağı olan Cem Duna olayından sonra, yine eski bir işveren örgütünün başkanlığından Devlet Bakanlığına gelen Mehmet Yazar'ın demeci, üzerinde çok düşünülmeli gereken ölçüde, malûm ideolojinin malûm içeriğini ele veriyor.

"Gazete" gazetesinin 27 Nisan günlü sayısında ki şu satırları okuyalım:

"Duna'yı istifaya zorlayan 'çarpık bakış açısı' daha sonra da devam etti. Devlet Bakanı Mehmet Yazar, TRT'nin başına, 'Türk toplumunun temayüllerine uygun olarak milliyetçi, muhafazakar, ilerici ve çağdaş' birinin getirileceğini söyledi. Yazar, Türk toplumunun yüzde 70'inde 'milliyetçi, muhafazakar, ilerici ve çağdaş' olduğunu belirtti.

Demek ki, TRT'nin başından alınan Cem Duna, nasıl bir araya geldiği tartışmaya çok açık olan bu dört kavrama uymuyor. Anlaşılan Cem Duna, 'muhafazakar, milliyetçi, ilerici ve çağdaş' değil... Demek ki, Türk toplumunun yüzde 30'u (yaklaşık 17 milyon kişi) 'milliyetçi, muhafazakar, ilerici ve

çağdaş' değil!... Kısacası, 'şalbell, ne olduğu tartışılır, hatta belki de vatan haini!...' "

Devletin ve para'nın bütün olanaklarıyla siyasal desteği ancak yüzde 21.75'lerdeki bir ideolojinin traji-komik serüvenidir bu...

Türkiye'de başta siyasal bilimciler, toplum bilimciler olmak üzere özellikle son dokuz yıldır incelenmesi, tartışılması ve yargıya bağlanması gereken korkunç bir serüven yaşanıyor. Ve bunun sonuçlarından, devletin birinci sınıf memuru olan Cem Duna da kendisini kurtaramıyor.

Bellekler tazelenecek olursa, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in iki yıl kadar önce, Türk Polis Teşkilatı'nın yıldönümü dolayısıyla yapılan törendeki sözleri anımsanabilir. Evren, bu konuşmasında, "Bu memlekette bünyesi sağlam iki kurum vardır; ordu ve polis" demişti. Türkiye'de o gün ve bugündür, bu yaklaşımın ideolojik, politik, kültürel anatomisi yapılabilmektedir midir acaba?

Niçin acaba, üzerlerinde silah bulundurmaları zorunluluk olan bu iki kurum dışındaki kurumların bünyelerinin "sağlam"lıkları tartışmalıdır...

10 milyon insanı fişlenen Türkiye'de, niçin acaba, "müesses nizam" önünde kurumlaşmış yafatlarıyla;

İşçiler, aç gözlü,
Köylüler, tembel,
Esnaf, kazıkçı,
Memur, salla baş-al maaş,
Aydınlar, vatan haini'dirler?...
Öğretmenler, tehlikeli,
Gençler, kandırılmaya yatkın,
Doktorlar, iki tık-tık'la para canlısı,
Ve halk, eğitimsiz, cahil ve geridir?...

Ve niçin acaba, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlığı bütçeleri son dönemlerde en düşük düzeyde tutulmuştur ve tutulmaktadır?...

Niçin bilim kurumları ezilip, dil kurumu yok edilmiştir?

Cumhuriyetin kuruluş coşkusuna simgeli eden,

"Fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür" nesiller için midir?...

Bütün görüntüleriyle, 12 Eylül ideolojisine omurgalık eden Türk-İslâm Sentezi'nin atlamaya çalıştığı ve önemli ölçüde de takanaktan kurtulmaya çalıştığı bir "çağ" vardır; Ulusal Kurtuluşçu Demokratik Bağımsızlıkçı Cumhuriyet Çağı!

Türkiye belki her zamankinden daha çok bugün, daha derinlemesine bir derslik yeridir.

2 Nisan 1989 tarihli Hürriyet gazetesinin birinci sayfasında altı sütun üzerine yerleştirilmiş renkli bir fotoğraf... Üst başlıklar, alt başlıklar, haber başlıklarıyla şöyle bir tablo:

• KIZILORDU KOROSU'NDAN HEPİMİZ ÖRNEK ALMALIYIZ.

• İSTİKLAL MARŞIMIZI BİZE ALKIŞLATTILAR.

• GÖĞSÜMÜZ KABARDI...

• Boris Aleksandrov yönetimindeki 200'den fazla kişiden oluşan Kızılordu Koro ve Dans Topluluğu, 60'ıncı kuruluş yıldönümünü, Ankara'daki muhteşem konseriyle kutladı.

• Sovyet Kızılordu Koro ve Dans Topluluğu'nun söylediği İstiklal Marşımızı, salondakilerle birlikte Cumhurbaşkanı Kenan Evren de, göğsü kabararak dinledi. Koro, Ankaralı'lara müzik ziyafeti verdi."

Sevgili okuyucular, bunları okurken, duyarken ve Koro'yu televizyonda izlerken içim burkuldu. Hatta, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in konserden sonra, yanındakilere, "çok güzel söylediler, bizden iyi söylüyorlar" şeklindeki izlenimleri de nakledilince, yüreğim, vicdanım kanadı...

Kızılordu Korosu olduğu için mi? Hayır!

Dünyada, Kızılordu Korosu olsun, hangi koro olursa olsun içeriğini iyi bilmediği ve benimsemişliği eseri iyi söyleyemez.

Tahmin ederim ki, bir ay süreyle bizim Bağımsızlık Marşımızı çalışan koro üyeleri, iki ülkenin 1920'lerdeki sosyal ve siyasal kurtuluşlarının örtüşen tarihselliğinden kaynaklanan anlamı bilmeyecek değildirler. Çar-Padişah düşmanlığından karagün dostluğuna, dayanışmasına dönüşen o yılların kom-

şu ülkesinde ulusal kurtuluş ve bağımsızlıkçılığından çıkan bir marşı güzel söylememek, güzel yorumlamak mümkün müdür?

Yüreğimi burkan, vicdanımı kanatan, olayın bu yanı değildir. Anımsayalım; bu marş, İSTİKLAL-BAGIMSIZLIK MARŞI, evet bu marş, bu ülkede cezaevlerinde işkence aracı olarak kullanıldı. Sopa, tekmeyle, elektrikle bu marş insanımıza söyletilmeye çalışıldı. Geceyarısı evinden alınıp, emniyete götürülen bilim adamına, tek ayağı üzerinde bu marş işkence olarak söyletilmeye çalışıldı.

Gece yaraları işkence mezbeleliklerinde suratlarına indirilen yumruklar; "söyle lan İstiklal Marşı'nı" diyordu...

Acaba yeryüzünde Ulusal Marşı işkence aracı olarak kullanılmış bir başka ülke var mıdır?

Ne tuhaf şey değil mi?

"İç düşmanlar'a işkenceyle İstiklal Marşı!

Tanrı'nın bildiğini kul'dan ne saklamalı, "dış düşman"ın korosu'na da, İstiklal Marşı söylediği için alkış!... Üstelik daha iyi söylediği için alkış!... Peki, öyleyse Türkiye'de niçin daha iyi söylenememişti acaba?...

Ne hazin çaprazlardır bunlar.

Avrupa İşkence Sözleşmesi'ne imza. Uluslararası insan hakları sözleşmelerine imza at.

Ülkende insanına dışkı yedir!

Sonra da,

"- DIŞKI YOK. DAYAK VAR!"

Dayak da, milli kurum!

Yüzde 21,75 ile yüzde 80'in üzerinde saltanat...

Bu durum saptamasının ulusal bir zorunluluğu olmalıdır.

Nereden bakılırsa bakılsın, Türkiye, insanını, bütün aydınlık birikimlerini alt-üst etmeye oynayan bir azınlık ideolojisinin sarsıntılarını yaşıyor.

Bu sarsıntıdan kurtuluş yolu da, insan haklarına saygı temelinde, hukukun üstünlüğü, meclisin üstünlüğü ilkelerinde, emeğe saygılı, çoğulcu, katılımcı, demokratik ve aydınlıkçı, ulusal mutabakat düzlemi olsa gerektir. Sevgiyle, dostlukla...

"Kadın Kurultayı"na Doğru

Reha İsvan

Önümüzdeki günlerde her kesimden, her görüşten kadınlarımızın elbirliğiyle toplamaya çalıştığımız **Kadın Kurultayı** niye toplanıyor?

Kuşkusuz, öncelikle **kadınca** biraraya gelmek için. Birbirimizi tanımak, tartışmak, için. Ama dostça... Ama sıcacık duygularla, anlayışla...

Birbirimize ihtiyacımız var çünkü... Elbirliğiyle üstesinden gelmemiz zorunlu dünya kadar işimiz var, kadınlar olarak **bizim**...

Evet, biz bu kurultay kararını farklı inanç ve düşüncelerimizi **savunalım** diye almadık; **birlikten güç doğar** diye aldık.

Amacımız, ortak erkeklerimiz ve özdeş sorunlarımızı araştırıp üzerinde birleşeceğimiz alanlar bulmak... Kadınların, kadınlarımızın acil ve ciddi sorunlarına, ayağımızı önce bu alanlara sıkıca basarak, sırtımızı birbirlerimize dayayarak, çareler aramak, çözümler önermektir...

Kadınlarımız, **Kadın Kurultayı**'nda hangi **bakış açısından** ele alacaklar şimdiki konularını; hangi perspektifte tartışacaklar sorunlarını, ortak mücadeleye yöntemlerini?

Kadınca bir yaklaşımla, genelde **insan hakları**, özelde **kadın ve çocuk hakları** açısından. Çocuk hakları dedim, çünkü çocuklu çocuksuz, genel olarak her kadın **ana** olarak bakar yaşama. Yaradılıştan **üretici ve koruyucudur** kadınlar...

Kadın Kurultayı neyi hedefliyor?

Galiba, öncelikle insan neslinin yaşam sorumluluğunun tüm yükünü yüzyıllardır **kadının sırtına** vurma alışkanlığını yoketmeyi...

Zira, bu ezici yükten kurtulmadan, kadınların diğer amaç ve erkeklerine değil ulaşmak, yönelmelerine bile olanak yok.

Kadınlar, insan neslini üretiyor; kendi yaşamını sağlayana kadar ona

analık ediyor; doğurduğu **erkekse**, büyüttükten sonra bakıp, beslemek, rahatını sağlayıp, desteklemek üzere başka kadınlara emânet ediyor onu. Erkeklerse, kendi **ailelerine** ancak **dışardan** katkı sağlıyorlar.

Çalışıp kazanıyorlar ve özel yaşamlarını sürdürmekle ilgili sorumlulukları sanki orada bitiyor! Ortak yaşamın gerektirdiği, çoğu kez biktırıcı ve tek düze, yaratıcı ve üretken olmayan tüm işleri, karar yetkisi erkeğin olmak üzere, eşlerinin, sevgililerinin, olmazsa analarının, o da olmazsa kızlarının, ya da kızkardeşlerinin omuzlarına vurup, dış dünya ile geliştirici iletişim içinde, başarı yolunda yarışıyorlar.

Hak ve ekmek savaşımını hafife alıyorum sanmayın asla!

Tam tersine, **asıl mücadele** orada, kaçınılmaz ve acımasız...

İşte, kadınlar olarak biz de bu mücadeleyi omuzlamak istiyoruz; erkeklerle eşit ölçüde. (**)

Ne var ki, erkek bu zorunlu ve **insanca** mücadeleye her türlü özel yaşam yükünden varestede olarak giriyor.

Kadınlar ise, **hak ve ekmek** savaşımında erkeklerin yanında yerlerini

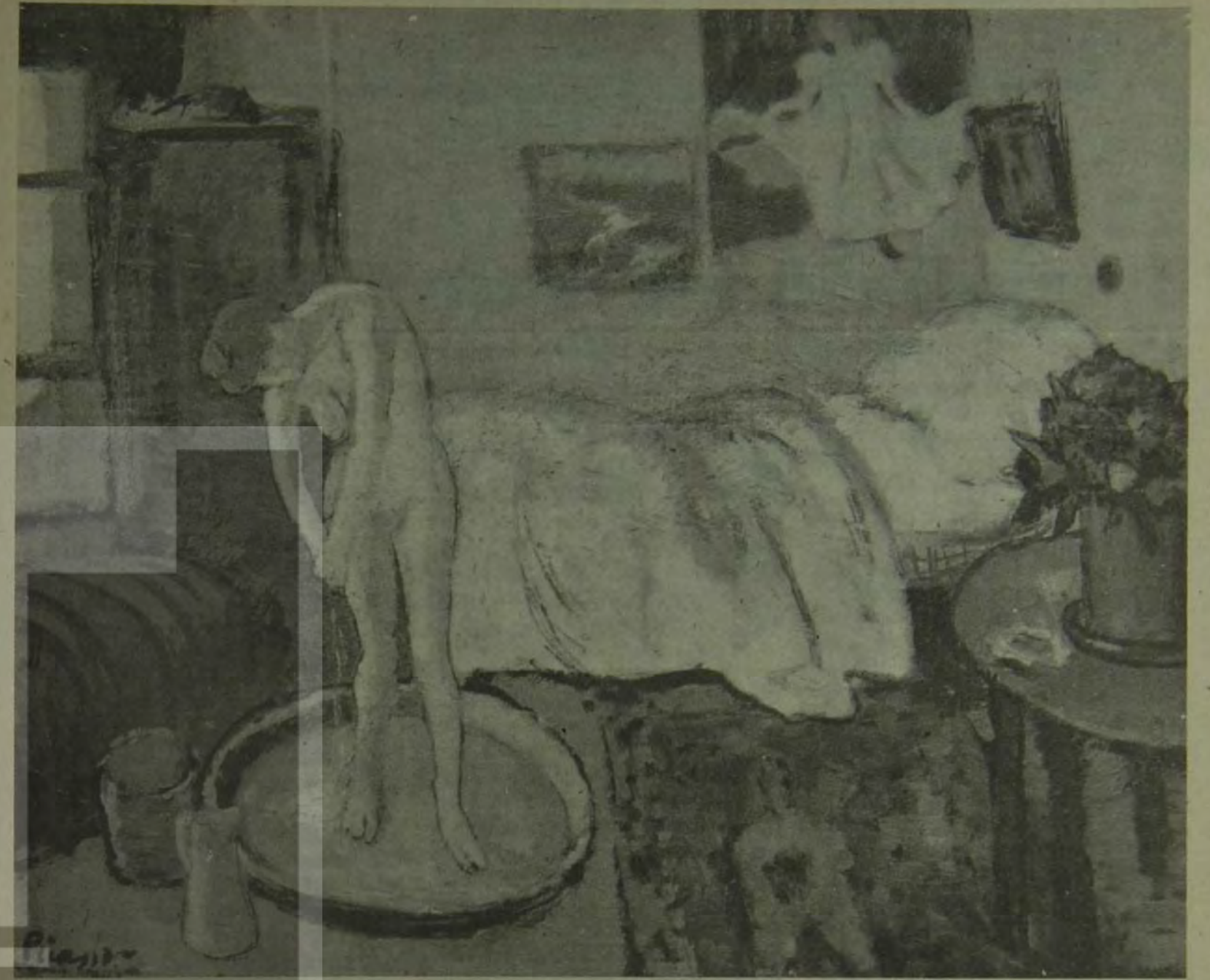
aldıklarında, sırtlarında kendininkinin yanında, erkeklerin ve çocukların özel yaşamla ilgili yükümlülüklerinin ezici ağırlığıyla birlikte atılıyorlar iş hayatına, yaşam mücadelesine... Aşılması güç bir handikapla yani!

Ne çağdaş uygarlık düzeyi, ne de ekonomik koşullar insan nüfusunun yarısının **edilgin kalmasına** artık cevap vermiyor. **'Dolaylı etkinlik'** gibi işimize geldiği gibi kullanılabilecek savlar da geçerli olamayacak uzun süre. Dünyanın bu aşamasında, yaşam dayatıyor katkı gereğini kadınlara... Erkeklerin pek anlaşılabilir bencil direncine karşın!

(Yeri gelmişken belirtiyim; kadınların iş gücünün pahalı olduğu savı, âdet günlerindeki verim düşüklüğü, gebelik, doğum ve emzirme süreçleri nedeniyle ileri sürülüyorsa da, savunulacak yanı yoktur, zira ortadaki iş gücü kaybını kadın, insan nesli olarak ödemektedir, yani kıyaslanamayacak değerlerde bir katkıyla.)

Bugünün **çağdaş** insanları biliyorlar ki, dünyanın işleri **insanlığa yararlı biçimde** yürütülüyor.

Kadının, erkeğin, çocuğun, **insan-**

"Mavi Oda" 1901 Picasso

ların hakları yendiği gibi, toprağı, suyun, havanın, bört-böceğin, bitkilerin, **doğanın** hakları da acımasızca çiğnenmekte...

Doğrusu bu yadsınamaz gerçeğin sorumlusu, en azından günümüzde, kadınlar olamaz.

Savaşa karşı barışı, kaba güce, üstünlük hirsına, acımasız rekabet anlayışına karşı, eşitlik, dayanışma, işbirliği, hoşgörü içeren tavrı dünyaya, yaşamı egemen kılmayı, **yönetimi yüzyıllardır ellerinden bırakmayan** erkekler, tek başlarına başaramadılar.

Ortak yaşamın, özel yaşamın tüm yükünü kadınlara yükleyip, yönetime sıvandıkları halde dünyayı esenliğe kavuşturmakta başarısız kaldılar...

Kadınlara fırsat eşitliği tanımadan, toplum sorunlarına, ekonomik ve politik sorunlara haktanırılık, sevecenlik, karşılıklı anlayış, doğaya, insanlara ve dünyaya karşı sorumluluk duygusu yeterince gelişmiyor, sosyal adalet, emeğe saygı, ve barış bilinci yücelmiyor.

Erkekler yüzyıllardır egemen oldukları toplumları, yönettikleri dünyayı, yönlendirdikleri ekonomileri bencillik, sürtüşme, çekişme, zorbalık ve kavgadan, arındıramadılar. Baskı, adaletsizlik, ayrıcalık, eşitsizlik, zulüm, sömürü, şiddet ve savaş ya da savaş tehdidi sürüp gidiyor.

Artık bu gidişi durdurmada kadınlara görev düştüğüne inanıyoruz.

Bu uğurdaki çabalara eşit koşullarla, ve eşit biçimde, eşit oranda talibiz.

Kadın-erkek-çocukların ortak yaşamlarının yükünü önce erkeklerle adil şekilde bölüşme koşullarını oluşturmaya çalışıyoruz. Bu yükümüzü yarıya indirdikten sonra ve ekonomiye eşit katkı sağlayarak, egemenliği de eşit oranda paylaşabilme yeteneğine ve şansına kavuşabileceğiz ancak.

Kadın Kurultayı'nı insan hakları perspektifine oturtacağız derken, bunu ve insan hakları çerçevesinde ivedilik taşıyan cinsiyetten ötürü her türlü ayırımı kastediyoruz. İvedilik, haksızlıkların insan nüfusunun yarısına yönelik oluşundan kaynaklanıyor.

Kadın Kurultayı'nın hedefi buradan yola çıkarak, bundan sonraki mücadeleye için öncelikleri saptamaktır.

Kuşkusuz, kurultaya katılacak değişik grupların hedefe ulaşmak için öncelikler ve yöntemler konusunda, mücadele üslubu konusunda değişik önerileri vardır.

Bu önerilerin **ÇATIŞANLARINI** daha ileride tartışmayı açmayı, **ÇAKIŞAN** önerilerden, sağlam ve güvenilir bir güç birliği oluşturarak yola çıkmayı hedefliyoruz. □

(*) Bu yazı, 19-21 Mayıs 1989 tarihlerinde İstanbul'da toplanacak Kadın Kurultayı'nı İnsan Hakları Derneği'nin düzenlemesi nedeniyle istenmiştir. Ancak, Kurultay, İnsan Hakları Derneği'nce değil Kadın Platformu'na gerçekleştirilecek. Buna karşın, Ekim 1988'den beri sürdürdüğü çalışmalarla Kadın Platformu'nun oluşumuna yaptığı katkı nedeniyle, yazının yayımlanması uygun bulunmuştur (B.S.) □

(**) Kadınlar da, erkekler de kendi özgür iradeleriyle geleneksel iş bölümünde anlaşabilirler; kendi bilinçli tercihleri olmak koşuluyla, kimse'nin bir diyeceği olamaz.

"Bedenimiz Bizimdir!.."

Erendiz Atasü

Kadınlar "Bedenimiz bizimdir!.." diyorlar... Ve bu tümceyle kadın ezilmişliğinin tarihçesini, kadın kurtuluşunun hedeflerini ve özlemlerini dile getiriyorlar. Gerçekten de kadınların ezilmesinin tarihi, kadın bedeninin kadın varlığından kopartılıp özel ya da kamusal mülkiyetin buyruğuna ve hizmetine verilmesinin öyküsünden başka nedir ki?..

İnsanlığın doğuşunda, erkek cinsi doğanın hem bir parçası hem ondan ayrı olduğunun bilincine varırken, öz varlığının içindeki doğadan -kavramsal olarak- kopmadı. Erkek, bedeniyle bütünleşerek bireyleşti. Oysa kadın parçalandı!..

Varoluşçu felsefe erkeğin kadını "Öteki" olarak algıladığını, onu üstün ya da aşağı, ama hep "farklı" gördüğünü öne sürer. Gerçekten de ilk erkeklerin, bacaklarının arasından oluk gibi kan akan, karında, tohumları besleyen toprak örneği, bazen öz canı bahasına yeni canlar barındıran, yaşamla ölümün buluştuğu dişi beden karşısında hayranlık duymalarını, korkuya kapılmalarını, bu bedeni, kendilerini ayırdıkları doğanın simgesi, ta kendisi olarak algılamalarını düşlemek zor değil... Esirgeyen ve yok eden Doğa Ana... Sığılacak ve korkulacak... Tıpkı Tanrı gibi!..

Erkek kadının gizemli bedeni karşısında şaşkınlığa düşedursun, iki cins arasında dünyanın "ilk iş bölümü" gerçekleşiyordu. Erkek, hormonlarının kaslarında biriktirdiği güçle üretim araçlarını eline geçirmişti. Korktuğu doğayı fethediyor; fethettiği herşeyi kendine ait görüyordu. Evren yeni bir olguyla karşı karşıyaydı; insan icatlarının en müthişiyse, "mülkiyet

duygusuyla"!.. "İnsanoğlu" doğaya egemen olmayı seçmişti. Doğa sahiplenilmeli, dizginlenilmeli, kullanılmalı, hatta yokedilmeliydi.. "İnsanoğlu" doğaya sahiboldu ya da öyle sandı; "insanoğlu" "insankızına" sahiboldu; onu tanrıça katından ayağının dibine indirdi, onu çeşitli gereksinimleri için kullandı. Yararlanılacak ve atılacak... Tıpkı eşya gibi!..

İnsanoğlu paraya, metaya sahiboldu. Homo sapiens, "Homo economicus"a dönüşürken, insan doğadan uzaklaşırken, varsıllar ve yoksullar ayrışırken, varsıllar yoksullara egemen olurken, kadın, varsıl çevrede yaşasa bile, erkeğe kıyasla "proleter" ve yoksul kaldı. Cinslerin birbirlerini algılayışlarına ekonomik çağrışımlar katılmıştı. Ekonomi hayatı yönettiğinde, kadın ve erkeğin birbirini kavrayışındaki, omurgalılıkla Homo sapiens arası dönemden kalan çağrışımlar insanların bilinçüstünde unutuldu... Ve kadın bedeni doğaya duyulan gereksinimin ve doğadan duyulan korkunun bilinçaltı karanlık izdüşümlerinin, "meta" kavramıyla birbirine dolandığı bir labirente dönüştü. Uygarlık kurulurken, söz erkeğin olmuştu; erkek içinde kaybolmayı dilediği ama bundan ölesiye korktuğu bu labirent üstüne kendi söylemini geliştirdi. Kadına ne düşündüğünü soran olmadı. Batılı kadınlar Fransız Devrimi'ne, dünyanın diğer kadınları çok daha sonralara kadar sustular. Önce erkek fısıltılarla, sonra daha bir güvenle konuştular. Ve bugün dünyanın her yanında kadınlar, "Bedenimiz bizimdir." diyor.

Kadınlar bölünmüş kimliklerini bütünlemeye, varlıklarının saçılmış parçalarını toplamaya çalışıyorlar, "Meme, kalça, dudak, karın" diye parsellenip, genelevlerde, reklam afişlerinde, toplumsal bilinçaltında, argonun, küfrün, hergünkü konuşma dilinin ayırıcına bile varılmadan defalarca yinelenen sözcüklerinde satışa çıkartılan bedenlerine sahip çıkmak istiyorlar. Çünkü ancak böylece "tüm bir insan" olabileceklerinin ayırıcındalar. Parsellenmiş kadın varlığının bütünselliği, toplumsal ve bireysel bilinçalt-

larına yerleşinceye dek, yasalar ve ideolojiler ne vadederse letsin, insanaltı bir tür muamelesi görecekları biliyorlar. Kadınlar doğanın karanlık bir gücü ve kullanılabilecek bir eşya gibi algılanmanın dehşetini yaşıyorlar ve buna tepki duyuyorlar. Kadına gördüğü saygınlık kazandıran eğitim, toplumsal ve siyasi etkinlik gibi olguların -sokak pabuçlarının çıkartılıp ev terliklerinin giyilmesi örneği- eşikte bırakıldığı ev içlerinde; kadın tekinin toplumsal kimliğinin -varsa eğer- etkisiz kaldığı, kadının anonimleştiği kalabalıklarda, cezaevlerinde, hastanelerde, taşıt araçlarında ve ıssız yollarda, toplumsal bilinçaltında gizli "kadın" imgesi, bir tokat gibi çarpıyor, kurtulduğunu sanan kadına; ve ona en dipte ki en temel algılayışlarda öfkenin ve öfkeyle donatılmış cinsel isteğin boşaltılacağı bir araçtan başka bir şey olmadığını acıyla kavratıyor!..

Kadınlara yönelik şiddet ve cinsel şiddet, ülkemizde irdelenmesi hep ertelenmiş bir konu. (Çok alışılmışlığından mı acaba?) Yeterince irdelenmediğinden, sıklığı, yaygınlığı, sanıldığı ve söylendiği gibi yalnızca altkültürel katmanlara özgü olmadığı, geri kalmışlıkla güçlense bile, her zaman geri kalmışlıkla örtüşmediği gözden kaçıyor hep!..

Geçen yıl 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde, kadınlarımız "Dayağa Hayır" dediler; bu yılın 8 Mart'ında sarkıntılığa karşı duruyor ve bütün dünya kadınlarıyla birlikte "Bedenimiz bizimdir" diyorduk. Gelin, bu kampanyalar sırasında, konulara alışılmış yargıların dışında da bakmayı deneyelim; ve sorunun hep kabuklarına takıldığımız-

dan bir türlü inemediğimiz özüne dokunmaktan korkmayalım ve orda gördüğümüz geleneksel ve parçalanmış kadın imgesini sorgulamaktan kaçmayalım. Soruna dıştan değil, bir kez de içten bakalım... Gelin dürüst olalım ve kadın dövmeye meraklı "erkek" bir toplum olduğumuzu kabul edelim. Ve biz kadınlar... Utanmayı birkalım da doğru söyleyelim. Acaba kaçımız ailemizdeki erkeklerden en azından bir tokat yemedik?.. Sarkıntılığa uğramanın dehşet anlarını yaşamayan acaba kaç talihli kadının var? Hiç var mı?

Ülkemizde sarkıntılık üstüne genel kadın, tutucu ahlak nedeniyle erkeğin bastırılan cinselliğinin onu saldırgan kıldırdığıdır. Erkekler kadınlardan uzak, cinsel isteğin içinde bunalıyorlar ve kadın gördüler mi dayanıyorlar... Çare?.. Erkekler geneleve gitsin, ya da hemen evlendirilsin.. Çare sorunu, sorun çareyi üretsin ve hayat alışıldığı üzere devam etsin!..

Acaba erkek cinselliği gerçekten bunca bastırılmış mıdır? Türkiye'de erkeğe, kadınla kıyaslanamayacak ölçüde, cinselliğini gerçekleştirebilmek üzere, ahlaksal hoşgörü ve uygulama kolaylıkları tanınmıştır. Bunun herhalde tartışılacak bir yanı yoktur. Erkek cinselliğini yaşar. Ancak çarpıtılmış bir cinsellik bu. Güzel değildir. Ne "insanca" *'dır ne de saf bir doğallığı vardır... Kadın varlığının bölünmesi ve kadın bedeninin parsellenmesi, sevgiyle örtüşmeyen, sevgi kavramının bütünselliğinden yoksun yarım ve çarpık bir cinselliğe mahkum etmiştir erkeği, kadın imgesinin doğranmasını yeniden ve yeniden üretmek üzere!..

Kadın cinselliğinin uysal, erkek cinselliğinin saldırgan olmasının biyolojik bir kökeni var mıdır? Yaşam bilimcilere sormak gerek. Bu konuda kesin bir cevabı yok. Ancak ruhbilimcilere ve davranış bilimcilere bakarsak, cinsel davranışlarımızın kökeninde biyolojiden çok kültür yatmaktadır.

Ve bizim kültürümüz erkek cinsel şiddetini düllendiren, ballandıran bir tavır içindedir... Dahası, kültürümüz cinsel eylemi, kadını ilintisi bağlamında hor görür ve cinsel eylemindeki kadını aşağılar mahkum eder. Kadına ancak "ana" konumunda tahammül edebilir... Bu iddiaya, bir halkın ruhunun en güzel aynası, toplumsal bilinçaltının doğrudan ürünü olan dil, müthiş bir cinsel küfür ve argo negatif zenginliğiyle dilimiz, Türkçe tanıklır!.. Kültürümüz

(*) "İnsanca" sözcüğünü kullanırken, hemen her zaman, günümüzde yaşayan insanların gerçek özelliklerini değil; özlemini çektiğimiz daha güzel ve düşsel bir dünyadaki duyguları, davranışları, yaşama biçimlerini kastederiz.

erkek saldırganlığını onaylar, abartır, över ve kıskırtır!..

Kültürümüz, pek kıskırttığı bu saldırganlık kadın dövme biçiminde kendini gösteriyorsa, sessiz kalır... Dayak özel bir meseledir... Aileye karışılmaz, karı koca arasına girilmez... En fazla, herkesin içinde karısına vuran bir adam, "Arkadaş git karını evinde döv" diye uyarılabilir!..

Salıdıranlığa cinsellik boyutu eklenmişse, kültürümüz, Frankeştayn karşısında yaratıcısının duyduğu kaygıyı da geride bırakan bir tepkiye kapılır. Bu ne çelişkil!.. Herkes namus bekçisi kesilir. Oysa ortada çelişki filan yoktur. Sarkıntılığa ve cinsel tecavüze tepki, asla, kadının toplumsal bilinçaltındaki parçalanmış kavranışını değiştirmeye yönelmez. Tepkinin gerçek amacı ve önerdiği çözüm, iki cinsi birbirinden ayrı tutmak, aradaki "insancıl" iletişim olasılıklarını tümenden yok etmektir. Kadınları kapanık dünyalarında, erkekleri saldırganlıklarının ortasında bırakmak sarkıntılığa ve cinsel tecavüze olanak tanıyan koşulları yeniden üretmektir, yalnızca... "Kadınları korumak" adına yapılan çok yaygın ve derin bir hastalığımızın, "sevgi düşmanlığının" dışavurumundan başka birşey değildir. Tıkış tepiş kent içi otobüslerde küçücük kızları rahatsız eden erkekler karşısında, tüm otobüs halkı sessiz kalmayı seçerken; kentler arası otobüslerde, güpegündüz, ferah ferah seyahat eden yolcuların aralarında akrabalık ilişkisi yoksa, kadın erkek yan yana oturtulmaması, "sehven" böyle bir "hata" işlenmişse, sözü geçen yolcuların ve tüm otobüs halkının -son yıllarda tepkisizliği bir yaşama biçimi haline getirmemize karşın- "büyük" bir "suç" karşındaymış gibi davranması ne denli tipiktir!.. Sevdalı gençlerin ahlâkı ve kadınları korumak adına karakollara götürülmeleri, eğitim kurumlarının disiplin kurullarına verilmeleri nasıl da acıdır!..

Her türlü kavram kargaşasının egemen olduğu ortamımızda bir noktayı vurgulamak istiyorum. "Bedenimiz bizimdir" diyen kadınlar korunmak uğruna kısıtlanmak istemiyorlar. Cinsler arası ilişkiye değil, bu ilişkilerdeki tek yanlılığa, zora, aşağılanmaya, kadını sahip olunacak, istenirse el uzatıp mincıklanacak, istenirse el kaldırılıp hırpalanacak bir eşya gibi gören anlayışa tavır koyuyorlar!

Özel ilişkilerimiz ve toplumsal hayatımız büyük bir aybın, kadını insanaltı bir tür kabletme ayabını üstüne kuruyor.

Bize el uzatan ve el kaldıran erkekler "kökü dışarda güçler" değildir. Ve pek azı, gerçek ruh hastası sadistlerdir. Onlar içimizden birileridir; kocalarımız, babalarımız ve oğullarımız... Öfkelensek de, kin de duysak, sevgi bağlarıyla bağlandığımız insanlar... Bize karşı vahşileşebilmelerine karşın, sevinçleri, korkuları ve düşleriyle sıradan insanlar... Belki diğer ilişkilerinde yumuşak ve iyi huylu insanlar... Ve en dehşet verici olan da budur! İnsanların yarısının diğer yarıya karşı sadistleşebilme özelliğini içselleştirmeleri; ve buna tepki duyulmaması!..

Kadın bedenine tecavüz elbette bu eylemi gerçekleştiren erkeğin ayıbidir. Ama ayıp yalnız ona ait değildir. Kadını insan altı gören anlayışa karşı çıkmadığımız, sesimizi yükseltmediğimiz, bu anlayışın yeniden üretilmesine katkıda bulunduğumuz sürece ayıp hepimizindir.

Kadın bedenine yöneltilen tecavüzlerin gizlilikten kurtulup açıkça tartışılabilmesi Türkiye için hiç küçümsenemeyecek, önemli bir gelişmedir. Ancak yeterli değildir. Bu tartışmaların ve kampanyanın toplumumuzu umursamazlıktan silkeleyip kadınları hedef alan tüm tecavüz ve sarkıntılık olaylarında daha yüksek bir duyarlılık düzlemine uyarabilmenin ve kadınları - onları engellemeden - koruyabilme yollarını geliştirip hayata geçirebilmenin ilk basamağı olmasını diliyorum. Çabamız ayıpların son bulduğu, insanlık bilinciyle doğal uyumun bütünleştiği bir dünya içindir.

Basın Gücünü Kadından Yana Kötüye Kullanıyor

Fusun Öztürk Baysan

Günümüzde kitle iletişim araçları-
nın ne denli büyük bir güç oldu-
ğunu her gün yaşayarak biraz daha
görüyoruz. Yalnızca, insanlar olaylar
ve gerçekler arasında bir köprü olarak
değil, insanı, dünyayı ve toplumu yan-
sıtışta da önemli role sahip kitle ileti-
şim araçları. İçinde bulundukları
toplumdan etkilendikleri kadar, onu
etkilemeye de çalışıyorlar. Kitle ileti-
şim araçları, kamuoyunu yönlendir-
mekte, toplum üzerinde denetim
oluşturmakta neredeyse tek başına bir
devdir.

Kitle iletişim araçları içinde önemli
bir yeri olan, her gün sabah erkenden
kapımıza gelen ya da sabah evden çı-
kar çıkmaz, ilk iş olarak bir bayiden
satin aldığımız günlük gazetelerin say-
falarına, bir de kadın bakış açısıyla
baktığımızda göreceğimiz ne olabilir?
Binlerce yıllık kültür birikiminden bu
yana süregelen toplumsal yaşam bi-
çimleri ve ona bağlı kültürel, ekono-
mik ve toplumsal değerler, iletişim
araçları yoluyla insana ulaşmaktadır.
Toplumsal ilişkiler sisteminde kadına
yönelik ayrımcılıktan kaynaklanan ka-
dın ezilmişliği sorununda, iletişim
araçlarının da payı vardır. Yansıtmak-
tan aktarmaya ve etkilemeye giden
süreçte, iletişim araçları her zaman er-
kekten yana bir tavır almışlar, diğer bir
ifadeyle, toplumsal ilişkiler sistemin-
deki bu eşitsizliği baştan doğal olarak
görerek, genel bir kabul göstermişler.

Günlük basınımız içinde, öncelikle
kadını cinsel bir obje olarak gösteren,
buna ağırlık veren gazeteleri ayırmak
gerekliyor. Yüksek tirajlarını bol çıplak
kadın fotoğrafı ve yanına da uydurma
haberler basarak artıran gazeteler,
yaygın cinsel açlığı ve bastırılmayı da
kullanmadan edemiyorlar. Bu gazete-
ler, sayfalarını doktor-hemşire, patron-
sekreter, enişte-baldız öyküleriyle dol-
dururken, "yuvaların yıkıldığı", erkek-

Önce konsolos sonra ev kadını.

lerin nasıl "baştan çıkarıldığı"
türünden haberleri, elbette kadınların
nasıl kötü olabileceğini de düşünerek
okuyoruz; kötü olmasalar da, "kandı-
rılmaya" uygun masumlar oluyorlar.

Kadın, erkeğin eşi, çocukların an-
nesidir. Toplumsal işbölümü bunu ge-
rektirir. Bu kabul, gündelik yaşamdan
haberlerde, daha çok kızları evlenme-
ye teşvik etmek biçiminde ortaya çı-
kıyor. Herhangi bir kız bir trafik
kazasında ya da başka bir şekilde öl-
düğünde, "Gelinlik giymeden öldü!",
"Kötü kader!" manşetleri atılıyor. Ka-
dın ve aile o denli özdeş ki, kadınlar,
haberlerde hep erkeğe göre değeri-
lendirilerek yer alıyorlar. "Çilekeş eş",
"zarif eş" gibi. Çocuklar için de aynı
şekilde; "fedakar anne", "canavar
anne", "ihmalgar anne" ...

Güzelliğiyle, zengin yaşamıyla, ünü
ile pek çok kadının yerinde olmak is-
tediği film yıldızı, şarkıcı kadınlarımız
da gazete sayfalarında sıkça yer alır-
ken, bir yandan o gazeteyi magazin-
leştirme, popülerleştirme unsuru
olarak kullanılıyor, diğer yandan, ka-
dınlara mesajlar veriyorlar: "Önce
evim, sonra sanatım!", "Evlence bu

iş bırakacağım!", "Mutluluğu aile yu-
vasında buldum!", "Ben namuslu bir
kadınım!"...

Gazete sayfalarında bolca yer alan,
kankocanın birbirlerini öldürme haber-
leri de oldukça ilginç. Kadın kocasını
öldürdüğünde, "Onbir yıllık kocasını
doğradı!", "Çocuklarının babasını acı-
masızca öldürdü!" ifadeleri haberle-
rin içeriğinde bolca yer alırken, köca
karısını öldürdüğünde şu tür söylem-
lere rastlamak şaşırtıcı değil gazete-
lerde: "Şeytana uydu!", "İşsizlik
kurbanı!", "Bir anlık cinnet!". Erkek-
lerin karılarını öldürmek için ne de çok
haklı nedenleri var!

Peki, kadın, erkek işi yaparsa ne
olur? Kasapsa, "Kasap Mata Hari!",
şoför olmak istiyorsa, "Kadınların bek-
lenmedik başvurusu!", konsolossa,
"Önce konsolos, sonra ev hanımı!",
politikacıysa, önce "bayan" vurgusu,
ardından "güzel Benazir", "anne
Aquino", "Thatcher herşeyden önce
kadın!" temaları ya fotoğraf altı olarak
kullanılır ya da özel haber konusu ya-
pılır. Örneğin, Sovyetler Birliği'nde ilk
kadın kozmonot uzaya gittiğinde, ga-
zeteler kozmonot ve kadın olma ilişki-
sinin, batı ajanslarından aldıkları

yanıyla öne çıkarmak istediler. "Hoş-
geldin Sveta! Önlüğün ne zamandır
seni bekliyordu!"...

Örnekleri çoğaltmak olanaklı. Bu-
nun için gazetelerin dış politika, eko-
nomi v.b. gibi özel sayfalarında, satır
aralarında, manşetlerde kimi rastla-
dıklarımızı da ekleyerek sonlayalım.
İstanbul'un Sarıyer ilçesinin temizlen-
mesi, "Sarıyer gelinlik kız gibi!" man-
şetiyle verilirken, milletvekili
transferleri kızların görücüye çıkma-
sına, Afganistan'daki yönetim değişik-
liği makyaj tazelenmesine, tavuk
etin ucuzlaması pilic esprisine ben-
zetilerek, toplumdaki yaygın kadın
imajının, manşetlerde, satır araların-
da yeniden üretildiğini görüyoruz.

Evet, günlük gazetelerimizde kadın
var. Ama, anne, eş, ev kadını, seksü-
el bir obje, magazin unsuru olarak var.
Basındaki kadın da, toplumdakinin ay-
nı. Namus simgesi olmak, melek de-

"Güzel Benazir"

ğilse şeytan olmak, ne iş yaparsa
yapsın, önce kadın olmak, erkekler
için ve onlara göre varolmak ve cin-
sel bir meta olmak.

Günlük basın, iletişim eyleminin in-
san bilinci üzerindeki etkisini kullanı-
yor. Toplumdaki kadın imajını yeniden
üretip, sayfalarında kullanırken, yazı-
yı, haberi, yazan kişinin değer yargı-
larından, gazetenin genel yayın poli-
tikasından, ticari satış kaygısından et-
kilenecek içeriğini belirliyor. Kadın
imajını, açık ya da dolaylı söylemlerle
okuyucunun kafasında yeniden pekiş-
tiriyor. İçeriğin sunulmasında, haber-
lerle olayların, basın aracılığıyla
kitlesele ölçekte iletilmesi yeni bilinç bi-
çimlerini de sunuyor. Böylece, basının
kadına bu yaklaşımıyla kadınlara ve
erkekler gönderebileceği mesaj, ka-
dınların da politikacı, şoför, büyükel-
çi, fizikçi, beyin cerrahı, madenci
olabilecekleri, yetenekleri, kişilikleri ile
toplumsal yaşama daha aktif katılabi-
lecekleri, kendilerine karşı uygulanan
ayrımcılığa karşı çıkabilecekleri şeklin-
de olmuyor.

Aksine, genelde iletişim araçları ve
günlük basın kadının toplumdaki yan-
lış imajını sürekli üretirken, kadına kar-
şı ayrımcılığı kendi de kullanarak,
olumlu kullanabileceği bir işlevini,
olumsuz bir etki için kullanıyor. Top-
lumsal gelişme ve Yirmibirinci Yüz-
yıl'a doğru kadın hakları ve ayrımcılı-
ğın giderilmesi konusunda tutucu bir
yaklaşım içinde oluyor. Çağımızda çok
önemli bir güç olarak, gücünü kadın-
dan yana kötüye kullanıyor. □

M. Monre'yu böyle
görmek istediler.

Lalezar Mürşitpınar:

"Özgül Sorunlarımız, Bağımsız Bir Kadın Örgütünü Gerektiriyor"

Söyleşi: Gönül Aysert

□ Türk Hemşireler Derneği, Türkiye'deki hemşirelerin ne kadarını kapsayan bir örgüt?

□ Ülkemizde, halen yaklaşık 35.000 hemşire, fiilen görevde. Bunların yaklaşık %5'i derneğimizin üyesidir.

□ Hemşirelik bir "kadın mesleği". Sizce bunun nedenleri nelerdir?

□ Hemşire, hastanın karşılansından taburcu oluşuna kadarki süreçte, hastanın en çok ilişkide bulunduğu sağlık görevlisidir. Hastanenin kapısında ilk karşınıza çıkan, sekreterlik masasındaki, laboratuvarındaki, hastanın başındaki, hep hemşirelerdir. Hasta hastahaneden çıktığında unutsa da, hastahanedeyken-hastalığıyla ilgili olsun olmasın-bir çok sorunu için en yoğun ilişkiyi hemşireyle kuruyor. Tabii kadının evdeki rolü ile benzer bir nitelik taşımakta hemşirelik. Kadın analık yapıyor karılık yapıyor, yani evin temizliğini ev halkının yemeğini, çocukların bakılıp, büyütilmesini gerçekleştiriyor. Hastahane de hemşireler, hastaya bakmayı, temizliğini yapmayı, yemeğini yedirip altını temizlemeyi üstlenmiş gibidirler. Yani, kadının evdeki işlerinin bir uzantısı gibidir bizim meslek. Kadınların, toplumsal cinsiyetin edinilmesi sürecinde kazandıkları özellikler, (sabır, sürekli iyiniyet, melek gibi bir saflık, her koşulda korunan bir güleryüzlülük, yumuşaklık vb.) hasta bakımının bir kadın mesleği olmasında önemlidir.

Ancak, mesleğimizin "kadına özgü" oluşu, daha çok bizim gibi ülkeler ya da Ortadoğu ülkeleri için geçerli. Gerekli eğitimin verildiği durumlarda, örneğin bazı Avrupa ülkelerinde erkekler de bu mesleği yapabiliyorlar. Bizim ülkemizde de, mesleğimiz cinsiyet ayrımı getiren bir meslek olmasaydı, eminim mesleki sorunlarımız daha az olurdu.

□ "Mesleki sorunlarımız" dediniz; nedir bunlar?

□ Hemşirelikte kadın olmanın, çalışan kadın olmanın ve mesleğimizin sorunları içiçe geçmiş durumda. Bu nedenle de, Türk Hemşireler Derneği, kadın sorunlarıyla yakından ilgilidir. Mesleğimizin evdeki kadın işleriyle çok paralel işlerden oluşması, bizlerden beklenen iyi ve kendi sorunlarını öne çıkarmadan hizmet etmeyi becerme, hep özveriye dayalı. Kadının, cinsel obje olarak kullanılmasından, kreşe kadar tüm sorunlarını yaşıyoruz. Toplumun kadına bakış açısı bize doğrudan yansıyor. Örneğin, bu toplumda kadın, sürekli denetlenmesi, pek fazla güvenilmemesi gereken, kendi sorumluluğunu taşıyamayacağı varsa-

yılan cinstir. Belki kırsal kesimde daha da ağır olan bu çerçevenin büyük kentlerde yokolduğu da ileri sürülemez. Yatılı okullara benzeyen hemşire lojmanlarında, hekimler kendi lojmanlarına herhangi bir saat sınırlamasıyla karşılaşmadan girip çıkabilirken, hemşireler örneğin akşam 21.00'den sonra adeta kapalı tutulmaktalar. 60-70 hastanın sağlığını teslim ettiğimiz 18 yaşındaki hemşirelerin kafa kafa sayılarak, üstelik de ücret ödemeye zorlanarak, baskı altında tutulmaları, bence toplumun kadına bakışının bir yansımasıdır. Örneğin, analığın toplumsal bir işlev sayılmayışı nedeniyle, kreşlerin yetersizliği ve gü-

* Türk Hemşireler Derneği Genel Başkanı

vensizliği ile, tüm çalışan kadınların en yakın sorunlarından biriyle, kreş sorunuyla içiçe yaşıyoruz. Örneğin, yönetimsel olarak bağımsızlığımızın bulunmayışı kadının deretlenmesi anlayışının bir uzantısıdır. Kadının cinsel obje olması, son yıllarda TV'de gösterilen kimi dizilerde mesleğimizle ilgili imajların bu yöndeliği, bizi üzen sorunlar arasında.

Servis araçlarının olmayışı, geceli gündüzlü ve ağır çalışma düzeni, insan sağlığıyla ilgili insanlar olarak, insana yaraşmayan lojmanlarda oturmak zorunda oluşumuz, lojmanlarda ücretli kalmaya zorlanmak, hastahanelerde herşeyden sorumlu tutulmak, hekim, hastahane müdürü vb. görevlilere çay servisi yapmaya kadar varan ek yükler "hayır" demenin bedelinin sürülmeye kadar uzanması, hastahane girişlerinde "sus" işareti olmaktan gelen "herşeyi engelleyen kişi hemşirelerdir" imajı vb. de mesleki sorunlarımız arasında. Hemşirenin cins olarak kadın imajıyla birleştirilmesi de bir sorun tabii.

□ Bu sorunu biraz daha açarmısın-

nız; hemşirelerin cinsiyetlerinden kaynaklanan ve meslek yaşamlarına yansıyanlar neler?..

□ Hasta, en yakınında gördüğü, hasta karısıyla bile konuşmadığı sorunları da konuşabildiği hemşireye karşı davranışlarını kontrol gereği duymayabiliyor. Çünkü, bu toplumda tüketiciyi yönlendirmede bile öne çıkarılan kadının cinsel kimliğidir. Kadın ve kadının cinselliğinin sömürülmesi, bilinçli cins ayrımcılığı, hemşirelikte çok yakıcı bir sorun oluşturuyor bu nedenle. Siz, tedaviye yönelik yol göstermeler içindeyken, hasta, bu metalaştırılmış kadın imajını kafasından silemiyor. Yardıma ihtiyaç duyduğumuz anlarda bile, örneğin bütün çabalara karşın hastanın kurtarılamadığı anlarda, karşı cinsten bir hekimin sadece destek arayışı içinde bir hemşiresine sarılması bile "kadına sarılmak" olarak algılanıyor, anlatılıyor. Oysa hemşireler, ettikleri yemin nedeniyle, dil, din, ırk, siyasi görüş ayrımı gözetmedikleri gibi, cins ayrımı da gözetmeden hizmet veren insanlardır.

□ Kadın örgütlenmesi ve sorunla-

ra doğrudan bu yolla çözüm aranması konusundaki düşünceleriniz?

□ Türk Hemşireler Derneği, öncelikle bir meslek örgütlenmesidir. Biz bu "kadın mesleği"nin üyeleri olarak, kadın olmanın sorunlarını yoğun biçimde yaşıyoruz. Fakat, mesleksiz kadınlar da, çalışan kadınlar da bizim yaşadığımız sorunların hemen tümünü yaşamakta, yani kadın olmaktan doğan ortak sorunlarımız var. Bu sorunların çözümü için ayrı bir kadın örgütlenmesi gerektiğine inanıyorum. Fakat erkeği yadsımayan, kadın ve erkeğin birlikte eğitimlerini, insanlaşmalarını hedefleyen bir ayrı örgütlenme olmalı bu. Toplumdaki her iki cinsi de etkileyen, ilgilendiren, ama kadını iki belki de dört kat fazla etkileyen sorunlar, yani kadının özgül sorunları, bağımsız bir kadın örgütü gerektiriyor. Bu örgütler toplumda kadını ve daha doğrusu toplumu yeni bir yere getirmede işlev göreceklerdir. Kadın örgütleriyle kuracağımız sağlıklı ilişkiler, hem mesleğimizin hem de cinsiyetimizin sorunlarının gündemde kalması için de yararlı olacaktır.

□ Teşekkür ederiz.

K İ T A P K U L Ü B Ü

Kulübümüz, tüm okurlarımızın (yurtiçi, yurtdışı) her türlü kitap, dergi ve kaset ihtiyaçlarını karşılamayı sürdürüyor. İsteğinizin karşılanması için sipariş listenizle birlikte, posta çeki ya da banka dekont fotokopisini iletmeniz yeterli olacaktır. Ankara'daki okurlarımızın istekleri adreslerine teslim edilmektedir. Dergi merkezimizde kredili kitap satışı yapılmaktadır.

Bilim ve Sanat Kitap Kulübü'nden Ayın Kitapları

- 1- Bitirilmemiş Devrim- Amaç Yayınları
- 2- Sosyalizm Türkiye ve Gelecek- Murat Belge (Birikim Yayınları)
- 3- Bir Yaşam Öyküsü - Vartan İhmalyan (Cem Yayınları)
- 4- Kışkırtılmış Erkeklik, Bastırılmış Kadınlık- Erdal Atabek (Altın Kitaplar)
- 5- Darbeler ve Gizli Servisler-Cüneyt Arcayürek (Bilgi Yayınevi)
- 6- Kolera Günlerinde Aşk-G.G. Marquez (Can Yayınları)
- 7- Yüzyılların Gerçeği ve Mirası IV-Server Tanilli (Say Yayınları)
- 8- Nazım'la Söyleşi-Vera T. Hikmet (Cem Yayınları)
- 9- Nazım Hikmet'in Gerçek Yaşamı- Kemal Süker (Yalçın Yayınları)
- 10- 1917 Ekim Devrimi- Rosa Luxemburg (BDS Yayınları)
- 11- Arbat Çocukları -Anatoli Ribakov (Cem Yayınları)
- 12- Özlemin Eski Tadı Yok-Simone Signoret (Afa Yayınları)

- 13- Charlie Chaplin-A. Bazin, E. Rohmer (Afa Yayınları)
- 14- Savunma-Vedat Türkali (Cem Yayınları)
- 15- Düşükü- Ferhan Şensoy (Ortaoyuncuları Yayınları)
- 16- Marx, Freud ve Günlük Hayatın Eleştirisi - Bruce Brown (Ayrıntı Y.)

Kadın Kitapları

- Kadınların Özgürlüğü-Aleksandra Kollontay (Yarın Yayınları)
- Kadın ve Eşitlik-J. Mitchell, A. Gakley (Kaynak Yayınları)
- Kadın ve Ekonomi-C. Perkins Gilman (Kaynak Yayınları)
- Kadın Bağımsızlığa Doğru-Simone de Beauvoir (Payel Yayınları)
- Marxizm ve Feminizm-Johanne Naiman (Amaç Yayınları)
- Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat-Şirin Tekeli (Birikim Yayınları)
- Kadın Sorunu-Necla Arat (Say Yayınları)
- Kadından Kadına-Lucienne Lanson (Can Yayınları)
- Kadınlık Arzuları-Rosalind Coward (Ayrıntı Yay.)
- Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik-S. Rowbotham, L. Segal, H. Woinwright (İletişim Y.)
- Kadın Çok Severse-Robin Norwood (İnkılap Yayınları)
- Feminizm-19. YY Klasiklerinden Seçmeler-(Afa Yayınları)
- Kadınlık Durumu-Juliet Mitchel (Kadın Çevresi Yayınları)
- Agorafobi-Eviyle Evli Kadınlar- R. Seidenberg, K.de Croux-(Afa Yayınları)

Yasalarda Kadın

Av. Şekibe Çelenk
Av. Dr. Sabiha Çaycı

"Bir hukuk reformu dahl, kadını sosyal bakımdan erkeğe eşit duruma getiremeyecektir... Mücadele geniş kapsamlı ve uzun süreli olacaktır."

"Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi" BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve 3.9.1981 günü yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme, 1.2.1987 gününe kadar 66 devlet tarafından imzalanmış ve onaylanmıştır. Türkiye, 11.6.1985 günü sözleşmeye katılmayı uygun bulmuş, 26.5. 1985 günü onaylamış ve sözleşme Resmi Gazete'nin 14.10.1985 gün ve 18898 sayılı nüshasında yayınlanmıştır.

Türkiye, bu sözleşmenin tüm maddelerini onaylamış ve her hangi bir çekince koymamıştır.

SÖZLEŞMEYLE GELEN YÜKÜMLÜLÜKLER

Sözleşme,* taraf devletlere:

- Kadın erkek eşitliği ilkesini kendi anayasalarına ve diğer yasalarına koymak,

- Herhangi bir kişi veya kuruluşun ayrım yapmasını önleyici yasal önlemleri almak,

- Bu ayrımcılığı oluşturan adet ve uygulamaları değiştirme ya da kaldırmak için çaba harcamak,

- Kadın ve erkeklerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlardaki insan hak ve özgürlüklerinden eşit olarak yararlanmalarını güvence altına almak,

- Aile yasasında ortak sorumluluğu sağlayacak aile eğitimi vermek,

- Kadın ticareti ve fahişeliğin önlenmesi için her türlü yasal önlemi almak,

yükümlülüğünü getirmiştir.

Bu sözleşmenin uygulanabilmesi için, sözleşmeye taraf devletlerin, imzadan sonraki bir yıl içerisinde bir "Uzmanlar Komitesi" oluşturması öngörülmüştür. Ancak, Türkiye'de, bu güne kadar hükümet bu konuda bir açıklama yapmamıştır. TBMM muhalefet ve iktidar üyeleri, bu komitenin kurulmasını sağlamalıdır.

ANAYASA ve YASALARDA AYRIMCILIK

"Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"nin temel ilkeleri, öncelikle anayasamızda benimsenerek, güvence altına alınmalıdır.

Anayasamızda kadın ve erkek için vatandaşlık koşullarını ayrı kurallara bağlayan hükümler bulunmaktadır.⁽¹⁾

Türk Vatandaşlık Yasası'nda da bu ayrımcılığı çağrıştıran maddeler vardır.⁽²⁾

Medeni Kanun'a gelince, bazı maddelerin "pederşahi aile" görüşüne uygun olarak düzenlendiği, ayrımcılığın bazı maddelerde kabul edildiği

açıkça görülmektedir. Örneğin, "Koca, birliğin reisidir", "Evin seçimi ona aittir", "Birliği koca temsil eder", "Malların yönetiminden ve tasarruflarından koca sorumludur", "Kadının çalışması kocanın iznine tabidir", "Kadın mirası kocasının izni ile reddedebilir" ve "Velayet babaya aittir" ifadelerinde görüldüğü gibi...⁽³⁾

Boşanma halinde, toplumumuzda çoğunlukla uygulanan yasal mal rejimi olan mal ayrılığı rejiminin tasviyesini hükme bağlayan maddeler, uygulamada kadın aleyhine işlenmektedir.⁽⁴⁾

Yine Medeni Kanun'a göre, boşanma halinde yetkili hakim, davacının ikamet yeri hakimidir.⁽⁵⁾ Bu da, boşanma davası açmak isteyen kadın için, uygulamada aleyhte bir durumdur.

Ceza Yasası'nda da kadın erkek ayrımcılığını gözetten maddeler vardır. Örneğin, yasa yabancı bir erkekle bir kez beraber olan evli kadına ceza verilmesini öngörürken, aynı maddeye dayanarak erkeğe ceza verilebilmesi için, onun yabancı bir kadınla uzun süre karı-koca gibi beraber yaşamasını şart koşmuştur.

Bu ayrımcı hükümlerin, kırsal kesimde çoğunlukla uygulanan dini nikah dikkate alındığında, ne denli kapsamlı 'sosyal yaralar' açtığını unutmamak gerekir.

Yine C. Yasası'nın ilgili maddesine göre, 'ırza geçme' ve 'kaçırma' suçlarının, fuhuşu kendine meslek edinmiş kimseler aleyhine işlenmiş olması, cezayı azaltıcı bir sebeptir.⁽⁶⁾ Bu hüküm, anayasanın "kanun önünde eşitlik" ve "kişi dokunulmazlığı" ilkelerine aykırıdır.⁽⁸⁾

Çalışma yaşamını düzenleyen "İş Yasası", "Toplu Sözleşme, Grev ve Lokav Kanunu" ve "Sendikalar Yasası"nda, kadın aleyhine konmuş açık hüküm bulunmamasına karşın, gerek toplu sözleşmelerde, gerekse uygulamada, çalışan kadınlara ayrımcılık gözetilen durumlara rastlanmaktadır. "Eşit işe eşit ücret" ilkesinin uygulanmaması gibi, kadın işçilerin belli bir sayıyı bulması halinde işverenin "emzirme odası ve kreş açma yükümlülüğü"nü yerine getirmemesi gibi.

Ayrıca, İş Yasası'ndaki kadın lehine gibi görünen bazı maddelerin de, aslında çalışan kadının aleyhine olduğu görülmektedir. Örneğin, ilgili yasa maddesi, evlenen kadınlara -evlendikten sonraki bir yıl içinde- işten ayrılmaları halinde, normalde işten kendi ayrılanlara ödenmeyen 'kıdem tazminatı'nın ödenmesini öngörmektedir. Bu hüküm, kadını üretkenlikten alıkoymayı ve eve kapatmayı amaçlayan politikaların bir uygulamasıdır.⁽⁹⁾

Sendikalar Yasası'na da, kadın işçilerin 'sendikacı' ve iş yerlerinde 'temsilci' olmalarını teşvik edici hükümler getirilmelidir.

Çalışma hayatında kadın aleyhine ayrımcılığı önlemek için, devlet, bu sözleşmedeki hükümlere uymayan işverene cezai ve mali yükümlülükler yüklemek, bu yolda düzenlemeler getirmek ve önlemler almakla yükümlüdür.

1983'te, "Tarımda Kendi Adına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Yasası" ile "Bağ-Kur Yasası"nın uygulama alanı genişletilmiştir. Yasa uyarınca, tarımsal faaliyette bulunan kadınların sigortadan yararlanmaları için, 'aile reisi olma' önkoşulu getirilmiştir.⁽¹⁰⁾ Tarımda bir ömür boyu çalışan kadınların, "isteğe bağlı sigortalı" olabilmeleri için kocalarını kendileri için prim ödemeye razı etmeleri hemen hemen olanaksız olduğundan, kırsal

kesim kadınının, zorunlu sigortalılık olan Bağ-Kur kapsamına alınmaması, toplumsal adalet duygusuna da aykırı düşmektedir.

Sonuç:

Özetle diyebiliriz ki, yukarıda sözü edilen bazı yasa maddelerindeki, 'sözleşme'ye aykırı olan, kadın aleyhine hükümler değiştirilerek, kadına yasal açıdan eşitlik sağlanmalıdır. Ancak unutmamak gerekir ki, bir hukuk reformu dahi toplumdaki kadını sosyal bakımdan erkeğe eşit duruma getiremeyecektir. Örneğin Medeni Kanun'da yapılan son değişiklikle getirilen, 'boşanmaya kalkışan eşe ömür boyu nafaka ödeme' yükümlülüğü, kendi üretmediği değere, salt eşinin kendisini boşamış olmasından dolayı haksızca elkoyma sonucunu getirmekte ve bu durum, nafaka ile geçinen kadının onurunu kırıcı bir sonuç yarat-

maktadır. Oysa devlet, kadına ekonomik özgürlüğünü sağlayarak, kendi emeği ile hayatını kurabilme hakkını verebilmelidir. Kadına yasal açıdan eşitlik sağlama çabalarının, kadının sosyal durumunu düzeltmede yeterli olmadığı açıktır. Kadın ayrımcılığının ortadan kaldırılması için harcanacak çabalar, kuşkusuz yasal değişikliklerle sınırlı değildir. Ancak bu yazımızda, konuyu yasal yönüyle, kaba hatlarıyla incelemiş bulunuyoruz. Mücadelenin geniş kapsamlı ve uzun süreli olacağı kanısını paylaşıyoruz. □

- (1) Anayasa, md. 66
- (2) Vatandaşlık Yasası, md. 13,19
- (3) Medeni Kanun, md. 152,153,154,156,159,200,263
- (4) Medeni Kanun, md. 145,146 ve ilgili maddeler
- (5) Medeni Kanun, md. 136
- (6) TCK md. 440,441
- (7) TCK md. 438
- (8) Anayasa, md. 10,17
- (9) İş Yasası, md. 14
- (10) 2926 Sayılı, "Tarımda Çalışanların Bağ-Kur Kapsamına Alınması Hakkında Kanun", md. 2

Hangi Feminizm?

Filiz Çulha

Jurgen Habermas, kendisiyle yapılan bir söyleşide feminizmi diğer protestocu hareketlerden ayırırken şöyle demektedir: "Kadın hareketleri (...) geleneksel bir doğrultuya kanaliz edilemez. Diğer protestolar varolanı koruma ya da ona yeniden hakim olma girişimlerine uydurulabilirler. Kadınlar için böyle bir olasılık söz konusu değil. Geriye dönüş olamaz, arzulanan ya da yeniden kurulması istenecek bir **status qua ante** yoktur. Bunun nedeni, kadın hareketlerinde **a priori** (önsel) bir eleştirel potansiyelin bulunmasıdır."⁽¹⁾ Feminizm, kuşkusuz hem siyasal yaşamı, hem de günlük yaşamı dönüştürmeye yönelik bir potansiyel taşımaktadır.

İki ya da üç yüzyıl öncesinde ortaya çıkan bu hareket, günümüze kadar değişik biçimler almıştır. İlk ortaya çıktığı koşullarda bile feminizm tek bir bakış açısı ya da tek bir talep ortaya koymamıştır. 17. yüzyıl İngilteresi'nde feminizm, oy hakkı, doğum kontrolü gibi talepler üzerinde yoğunlaşıyordu: 1960'larda ortaya çıkan ve bugün çağdaş toplumlardaki feminizmin önemli bir parçasını oluşturan "kadınların özgürleşmesi" hareketiyle birlikte, feminizmin kullandığı dil ve öne sürdüğü talepler farklılaşmıştır. "İlk" feminizmde "haklar" ve "eşitlik" kavramları ağır basarken, 1960'lardan sonra "ezilme" ve "özgürlük", feministlerin siyasal etkinliklerinde anahtar kavramlar olmaya başlamıştır.⁽²⁾

Bu yeni dil, ezilme ve özgürleşme kavramlarıyla ilgili olarak yeni sorunlar gündeme getirmiştir. Bu sorunlar şöyle özetlenebilir:

Kadınların ezilmesinin temel nedeni nedir? Bu ezilmenin niteliği farklı gruplardaki (sınıflardaki) kadınlar için değişiyor mu? Kadınların ezilmesini ortadan kaldırmanın yolları nelerdir? Eğer kadınlar eziliyorsa, onları ezen-

er kimlerdir ve kendileri de eziliyor mu? Çağdaş feministler bu sorulara değişik cevap vermektedirler. Aslında kadınların ezilmesi olgusunun farklı biçimlerde algılanması, bu ezilmenin sistematik olarak çözümlenmesindeki farklılıklarda yatmaktadır. Bazı feministler kadınların erkekler tarafından ezildiğini savunurken, diğerleri ise "görünüştü" kadınların erkekler tarafından ezildiğini, bu olgunun gerçekte kapitalist sistemin bir sonucu olduğunu belirtmektedirler. Kısacası çağdaş feministler kadının ezilmesi ve özgürleşmesi sorunuyla ilgili çeşitli, farklı kavramlaştırmalara sahiptirler.

Bu yazıda, amacım bu kavramlaştırmaları etraflıca açıklamak değil. Feminist olmanın bir değil bir çok şekli bulunduğunu, kadının ezilmesi ve özgürleşmesi sorunuyla ilgili farklı açılardan bakan değişik feminist perspektiflerin bulunduğunu vurgulamak istiyorum

sadece. Bu nedenle bu kavramlaştırmaları, özellikle epistemolojik düzeyde, kısaca ele alacağım.

Feminizmle ilgili temel dört ayrı perspektif saymak mümkün: Liberal Feminizm, Geleneksel Marksizm, Radikal Feminizm ve Sosyalist Feminizm.⁽³⁾

Liberal feminizm daha çok cinsiyet temelindeki ayrımcılığa karşı çıkmakta ve kadınların ezilmesini bu ayrımcılığa bağlamaktadır. Temel talepleri "eşit haklar" ve "eşit fırsatlar" üzerinde yoğunlaşmaktadır. Pozitivist bir bilim anlayışını benimsediklerinden, kavramlaştırmalarındaki temel sorun nesnelliktir ve bu nedenle siyasal bağlamda bir grubun veya sınıfın çıkarlarından yana olmadıklarını vurgulamaktadırlar.

Kadınların üretimden dışlanmaları nedeniyle ezildikleri öne süren gele-

neksel Marksizm'in feminizmle ilgili kavramsallaştırması Liberal Feminizm'le kesin bir karşıtlık içindedir. Marksistler, bütün bilgi biçimlerinin, egemen üretim tarzı tarafından tarihsel olarak belirlendiğini, dünya görüşümüzün toplumdaki çıkarların ve değerlerin bir sonucu olduğunu, bu nedenle de değerlerden tamamen soyutlanmış ampirik bilginin olamayacağını öne sürmektedirler. Geleneksel Marksizm, epistemolojisinin bir sonucu olarak, iki tür feminizm ayırt etmektedir: Üst ve orta sınıftan kadınların taleplerini dile getiren ve kapitalist ideoloji üzerinde temellenmiş liberal veya burjuva feminizmi ile işçi sınıfı bilimine dayanan ve işçi sınıfı kadınlarının taleplerini dile getiren Marksist ya da Devrimci Feminizm. Geleneksel Marksizm'e göre, diğer feminizm çeşitleri (Lezbiyen Feminizm, Radikal Feminizm veya Sosyalist Feminizm) bu iki feminizmin (Liberal ve Marksist) çarpıtılmış biçimleridir.

Radikal Feminizm, kadınların ezilmesinin temelinde, erkeğin, kadının cinsel ve yaratıcı yetenekleri üzerindeki evrensel kontrolünün bulunduğunu söylemektedir. Geleneksel Marksizm gibi Radikal Feminizm de, bilim ve ideoloji arasında bir ayrım olduğunu kabul etmektedir. Bilgi kavramı konusunda, radikal feminizm, diğer temel kavramlarda da olduğu gibi sistematik bir çözümleme geliştirememiştir. Özellikle bilginin "ataerkil" kavramsallaştırılması eleştirilirken çok farklı yaklaşımlar ortaya konmuştur. Bazı radikal feministler ise, bilginin kaynağını mistik ve ruhsal deneyimlere bağlayabilmişlerdir.

Radikal Feminist Epistemoloji, güvenilir bilgi sağlama ve ataerkil ideolojinin çarpıtmalarını düzeltmek için kadınların ne gibi stratejiler geliştirebileceğini açığa çıkarmaya çalışmaktadır. Bu stratejilerden en tanınmış olanı, kadınların ezildiklerini görünür kılmayı amaçlayan "bilinç artırıcı" süreçlerdir.

Sosyalist feminist yaklaşım, geleneksel Marksizmdeki epistemolojik yapıyı benimsemekte ve bilgiyi sosyal ve pratik bir oluşum olarak görmektedir. Fakat, Sosyalist Feminizm, Geleneksel Marksizm'den farklı olarak, kadınların sosyal ya da sınıfsal konumlarının onlara özel bir epistemoloji sağladığını öne sürmektedir. Bu epistemoloji ile, kapitalist ya da işçi sınıfından erkeklerin sahip olduğu dün-

Kadın Hareketi başlıyor.

ya görüşünden daha güvenilir ve daha az çarpıtılmış bir dünya görüşünün mümkün olduğunu belirtmektedirler.

Sosyalist Feminizm'in ekonomi politikliği, çağdaş toplumlardaki kadınların özel bir sömürü ve ezilme biçimiyle karşı karşıya kaldıkları tezini içermektedir. Sosyalist Feminist Epistemoloji ise, kadınların özel konularından dolayı edindikleri farklı bir epistemoloji ile, burjuva biliminin ve erkek egemen sol alternatiflerin önermelerini aşan daha kapsayıcı ve tarafsız bir gerçekliği algılama biçimi sunduklarını vurgulamaktadır. Bu farklı bakış açısı ise, ancak, kadınların kolektif siyasal ve bilimsel mücadeleleriyle elde edilebilecektir.

Buraya kadar, farklı feminist yak-

laşımları, epistemolojileri açısından kabaca tanıtmaya çalıştım. Bu yaklaşımlar bazı açılardan eleştirilebilirler ya da "feminist bir kuram" için bunlardan biri yeterli bir temel sağlayabilir. Bunu tartışmak daha geniş bir çalışmanın ürünü olabilir. Sonuç olarak birşeyler söylemek gerekirse, "Nasıl bir feminizm?" sorusunun, aslında, "Hangi feminizm?" sorusuyla birlikte ele alınması gerektiği belirtilebilir. □

(1) Interview with J. Habermas: Conservatism and Capitalist Crisis *New Left Review*, no: 115, Mayıs 1979, s. 76.

(2) A.M. JAGGAR *Feminist Politics and Human Nature*, New Jersey: Rowman and Allanheld, 1983, s. 4-5.

(3) Burada, Jaggar'ın adı geçen kitabındaki sınıflandırmayı temel alıyorum.

Naciye Babalık:

"Örgütlenme Kadına Kimlik Kazandırır"

Söyleşi: Ayten Özen

□ Eğitimcilerin demokratik haklarının kazanılması ve genişletilmesi amacındaki Egit-Der'in üyeleri arasında, kadınlar erkeklere oranla ne durumdalar?

□ Kadın üyelerimiz, erkek üyelerimizden sayıca daha az. Sanırım, kadın öğretmenlerin kadın olmaktan ileri gelen sorunları etkili olmakta bu konuda. Annelik, çocukların kreş sorunu, kadın emeğinin ikinci bir sömürü konusu daha olması, sadece Egit-Der'in değil, tüm demokratik kitle örgütlerinde kadınların örgütlenmesini engelleyici olabiliyor. Bizim geleneksel yapımızdaki mutfaktan ve çocuktan kadının sorumlu olması olgusu bile,

kadının bu tür örgütlere vereceği zamanı kısıtlayıcı bir faktör olarak ele alınabilir. Evde ve işte, yani çok yönlü çalışma, kadın öğretmeni de diğer çalışan kadınları da örgütlenmeye itmiyor; geri çekiyor. Ayrıca, Egit-Der'e sadece emeklilerle, mesleğinin dışında kalmış öğretmenlerin üye olabilmesi, çalışan öğretmenin üyeliğine yasal engel konmuş olması da, daha çok kadın üyemiz olmasını engellemektedir.

□ Yönetim kurulumuzda iki kadın üye var, neden daha çok değil?

□ Yönetim kurullarında görev almak, elbette zaman ayırabilir olmayı gerektiriyor. Bu zamanı ayıramazsanız, başarılı olmanız zordur. Bu da, doğal

olarak bu zamanı ayıramayacağını düşünenlerin bu tür görevlere talip olmasına yolaçıyor. Örneğin ben, daha önceki demokratik kitle örgütü çalışmalarında, yönetimden çok daha geri planda çalışmayı yeğlemiştim, çünkü çocuklarım küçüktü, zamanım daha sınırlıydı. Bugün koşullarım daha uygun. Ancak, benden çok daha yararlı çalışmalar yapabilecek kadın öğretmen arkadaşlarımızın, evlerindeki sorumluluklar nedeniyle, yeterince zaman ayıramayacakları düşüncesi ve Egit-Der'in üzerine düşen büyük görevleri yerine getirememesi endişesiyle, böyle bir göreve aday olmamış olabileceklerini düşünüyorum.

□ Kadının mesleki örgütlenmesi dışındaki örgütlenmesi konusunda neler söylersiniz?

□ Bir mesleki örgütlenmede, örneğin Egit-Der'de, kadın öğretmen ile erkek öğretmenin sorunlarının bütünlüğü içinde, kadının farklı sorunlarının da olmasına karşın, ele alınan konu, öğretmen örgütlenmesidir. Öğretmenlerin mesleki sorunları çerçevesinde, kadın ve erkek öğretmenlerin sorunlarını ayrı ayrı irdeleyen bir örgütlenmeye, yani ayrı kadın ve erkek öğretmen derneklerine, bilimsel olmadığı için karşıyım. Kadın ve erkek öğretmenler, mesleklerinin çatısı altında, mesleki haklarını elde etme savaşını verirler. Kadın öğretmenlerin kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarına da, yine bu bütünlük içinde çözüm aranabilir. Örneğin, kadın öğretmenlerin kreş ve anaokulu sorunu, Egit-Der'in bugünkü yönetiminin yakından ilgilendiği bir konudur. Bu, çocuğu olan erkek öğretmenlerin de sorunudur ayrıca. Kadın sorunu çerçevesinde, havada kalmayan bir kadın örgütlenmesi de gereklidir. Örneğin, geçmişteki kadın örgütlerinin deneyimlerinden yararlanarak, 12 Eylül sonrasında kadının sorununun ne olduğu, ka-

dın sorununun Türkiye demokratik hareketi içerisinde nasıl bir konumda olduğu düşünülmeli, değerlendirilmelidir. Kadının, salt kadın sorunu ve bu sorunun çözülmesi açısından ele alınması, kadın örgütünün, demokratik kitle örgütlerinin, ülkenin demokratikleşmesinde üstlerine düşen görevi yerine getirememeleri sonucunu doğurur. Bu toplumsal gelişmeye kapalılık, kadına kişiliğini yeterince kazandırmayacağı gibi, kadının çağdaşlaşma düzeyini ve toplumsal katkısını da sınırlandırır. Bu anlamda, geçmişte kadın örgütleri, kadının okur-yazar olmamasını, erkeğin de kadının da sorunu olan kreş sorununun v.b. ele aldıklarında hızla genişlemişler, kadınların bilinçli istemleriyle karşılaşmışlardır. Ancak, demokratik talepler ileri sürmek, demokratikleşme talep etmek, hak arama bilincini edinmek ve geliştirmek, bütün demokratik örgütlerin üyelerine kazandırması gereken özelliklerdir tabi. Yani, kadınların, kadın örgütlerinde edindikleri deneyim ve kazandıkları kişilikle, mesleki örgütlerinde daha insiyatifli olmaları tartışılmalı bir konudur. Bu, aslında bıçağın nereye dayandığı sorundur. Söyle ki: Mesleği olan ve çalışan kadınlar, mesleki örgüte ihtiyaç duymuşlarsa ya da bu örgüt onlara ulaşabilmişse, bu örgütte de yer alır-

Öğretmenlerin, sokaklarında haklarını arayabildikleri ülkelerden biri İngiltere. "Ya bizim sokaklarımızı!"

lar. Hatta, bir kadın örgütüne -yararlı bulsalar bile- yönelmeyebilirler. Bu noktada, kadının meslek ya da kadın örgütü içinde yer alması, bence bir farklılaşma içermemektedir. Böyle bir farklılaşmanın getirilmesi, bence, -karşı olmamama rağmen, arzu da etmediğim- bir feminisit kadın örgütlenmesi anlayışını dayatır. Ama, tabii ki kadın örgütleri kadına nasıl bir kimlik kazandırılması gerektiği sorusunun

yanıtlarını vermekte yoğunlaşan örgütlerdir. Ayrıca, bu söylediklerimle "kadın örgütlerinin, meslek örgütleri olan kadınlara yönelmesine gerek yoktur" da demiyorum. 12 Eylül'ün kadına getirdiği yeni özellikler çok dikkatle değerlendirilmelidir.

□ Bu özellikleri örnekleyerek açıklayabilir misiniz?

□ 12 Eylül'ün getirdiği baskılar, kadınlarda hiç de küçümsemeyecek tepkiler oluşturdu. Bugün herkes 12 Eylül'ü, öncesinde ve sonrasında yaşadıklarını değerlendiriyor. Örneğin, Egit-Der'e kadın öğretmenler ve öğretmen eşi kadınlar sık sık gelirler sayıca az da olsa, üye kadın öğretmenler gerçekten özverili bir katılım içerisindedir. Bir broşürün ya da afişin yazımından, bir anketin hazırlanmasından tutun da, bir panelin düzenlenmesine kadar, her aşamada görev üstleniyor ve başarılı oluyorlar. Üyelerimiz, sendikalaşma amacını tabandan gelen bir talep olarak yükseltiyorlar. Kadın üyelerimizle erkek üyelerimiz arasında bir farklılık da yok bu konuda. Hayat pahalılığı, okuyan çocukların, özellikle YÖK üniversitelerinde okuyan çocuklarımızın sorunları, birçok kadının, son yerel seçimlerde -hiçbir partinin itici gücü olmadan- aktif biçimde çalışmasına yolaçtı. 12 Eylül'ün getirdiği acılara, aile ocağına giren baskılara yoğun tepkisi var kadınların. Ancak, 12 Eylül'ün çıplak gözle izlenebilen bir korkuyu da getirdiğini unutmayalım.

□ Teşekkür ederiz.

Kadını Ayıklayan Bir Süreç

Eğitim-Öğretim

Selma Güngör

GÖRÜNÜM (*)

İlkokul sıralarını erkek ve kızlar olarak birlikte doldururuz birinci sınıfta. İçinde bulunduğumuz toplumdaki oranımız, en geniş biçimiyle yansır bu sınıflara. Nüfusun yüzde 51'ini kadınlar oluştururken, ilkokuldaki öğrenci dağılımı yüzde 52,9 erkek ve yüzde 47,1 kız öğrenci şeklindedir. Sonra fire vermeye başlarız. En yoksul olanlar bunların da genellikle kız olanları sınıfta kalırlar önce; sonra da okulu bırakırlar. Mezun olan ilkokul öğrencilerinin yüzde 58,5'ini erkek öğrenciler, yüzde 41,5'ini de kız öğrenciler oluşturur, bu beş yılın sonunda.

Ortaokula, sınıfların üçte birini dolduracak biçimde başlarız. Ancak aile, sınırlı olanaklarını kızı için değil, oğlu için kullanmayı yeğler. Kız çocuğu, nasıl olsa evlenip, yuvadan uçacaktır; kocası bakar nasılsa ona! Erkek çocuk ise, ailenin soyunu sürdürecektir, ailenin onurunu yaşatacak olandır. Böylece, ortaokula başlarken, iki erkek öğrenciye bir kız öğrenci düşecek biçimde doldururuz sıraları. Kızlar için

asıl öğrenilmesi gereken ev işleridir; diploma için süsüdür daha çok. He deflenen evlilik olunca, gelecekteki evin çeyizini de düzmek gerekir, kaniçeler, danteller tutuşturulur elle-re. Bu işi yapmak için açılan okullar vardır. Bu okullara gönderilir kızlar; daha iyi ev hanımı olsunlar diye. Bu işlerden arta kalan zamanda da ders çalışılır; çalışılabilirdi kadar... Kız çocuğunun ev ve el işinden muaf tutulmasının tek koşulu vardır: Başarısını kanıtlamak. Ya iyi notlar alacak ya da diğer kardeşlerinden, özellikle erkek kardeşlerinden daha başarılı olacak.

Ama, öğrenim sürecinde aile ekonomik krize girerse, önce kız çocuğun öğreniminden vazgeçileceği kuralı sürer gider...

Aile, erkek çocuğunu öğrenimini sürdürmesi için zorlarken, oğulun okuldaki başarısını artırmak için kendi olanaklarını da zorlar. Ancak, buna rağmen erkek çocuk başaramazsa -olanakları yeterince zorlamanın verdiği rahatlıkla, "ne yapalım, okumadı" denir. Kız çocuk içinse, "okutmadık" denir. Çünkü, bırakın olanak aktarımı-

na, olanak bile verilmemiştir kız çocuğuna.

Ortaokulda zorlananlar, liseye geçişte elenirler. Mekanizma aynıdır. Ek olarak, kız çocuk "evlilik adayı"dır artık. Koca adayının konumu ve ailesinin öğrenim konusundaki istemi de belirleyici olmaya başlar. Bu koşullar altında, bilgi edinme olanakları oldukça sınırlanan kızlardan liseyi bitirebilenlerin ancak üçte biri üniversite sınavına girebilir. Üniversite sınavlarını kazanma noktasında başarılarını kanıtlamışlardır artık. Bu dönemde aile ekonomik olanaklarını zorlayarak, gerekirse çok büyük zorluklara katlanarak, hem kız hem erkek çocuğunu okutmaya çalışır. Ama, aynı anda üniversite çağındaki iki çocuğundan ancak birini okutabilecekse, seçtiği yine erkek çocuğu olur.

ÖĞRENİM VE EĞİTİM

Öğrenim, birey ve aile tarafından, kişinin gelecekte geçimini sağlayacağı işe hazırlanması olarak görülür. Bu iş, toplumdaki üretimin herhangi bir alanıdır. Birey, çalışarak hem kendi geçimini sağlar, hem de ürettiğiyle toplumun herhangi bir gereksinimini karşılar. Toplumun gereksinmediğini üreten birey, kendi geçimini de sağlayamaz. Bu üretimin sağlanabilmesi için, toplumdaki egemen iş bölümüne uygun bir meslek öğrenimi ve bu iş bölümünün ve üretim tarzının sürekliliğini sağlayacak bir birey-toplum eğitimi gerekmektedir. (**)

Temel öğretim kurumları olan ilk ve ortaöğretim, asıl olarak, belli doğrultuda bireyler yetiştirilmesi amacına hizmet eder. Lise ve dengi okullar ise, egemen iş bölümü ve ideolojiye uygun insan ve meslek adamı yetiştirir. Üniversiteler de liselerin uzantısı olarak bu hizmete devam ederler.

Bu kurumlarda, sistemin gereksin-

diği biçimde bir ulus bilinci ve yurttaşlık bilinci, yani sistemin ideolojisi öğretilir. Kız öğrenciye yaklaşım ve eğitim içeriği, toplumda egemen ideolojinin, "erkek-egemen" niteliğine uygunluk gösterir. Bu nedenle, öğrenim kadın ve erkeklerin varolan konumlarını değiştirmez, egemen konumun sürekliliğine hizmet eder. Bu öğrenimden kadına düşen pay, iyi eş, güzel anne, yardımsever komşu v.b. olmaktır. Okuma-yazma, aritmetik öğrenmek ve hatta daha çok bilgi edinmek, bu işlevi yerine getirmenin araçları olarak görülür. Bu işlevi yerine getirmek için, kız ve olgunlaşma enstitüleri kurulmuştur. Ancak, üretimin gereksinimleri olduğunda, kız meslek liselerinin öğretim programı, eve yönelik üretim yapacak bireyin eğitiminin yanı sıra, sanayide çalışabilecek eleman yetiştirecek biçimde değiştirilir.

Kurumsal eğitim ve öğretimin yanı sıra, eğitim, asıl olarak ailede ve bireyin kurduğu tüm toplumsal ilişkilerde gerçekleşir. Bu ilişkiler içerisinde kız çocuk, erkeğe (erkek kardeş, baba, eş) itaat eden, tek dünyası evi olan, çocukları ve kocasının çevresiyle sınırlanan, asıl görevi kocasına çocuk doğurmak, kocasının ve çocuklarının yaşamlarına yardımcı olmak olan ve bu işte harcadığı emek için (yarım bir yatak ve boğaz tokluğu dışında) hiçbir karşılık beklemeyen, gerektiğinde aile bütçesine katkıda bulunmak için çalışmaya hazır, erkeğin istediğinde dövrebildiği, tüm yaşam biçimi (giyim-

"Kadın belirlenmiş kimliğin dışına çıkmak istediğinde yapayalnız bulur kendini"

kuşamı, çevre ile ilişkileri, çalışması, politik yaşamı) bu er kişilerce belirlenen bir kimlik oluşturacak biçimde eğitilir. Bu eğitimin öznesi, bu kimliği içselleştirmiş kadın ve erkeklerdir. Bu eğitimden geçen kadın, kendisi için bile ikinci cinstir artık; ancak bir erkeğin güvencesinde (!) yaşamını

sürdürebileceğinden, erkeğin tüm istemlerine olumlu yanıt vermeli, her yaptığını sineye çekmelidir.

Kadın, bu "belirlenmiş" kimliğin dışına çıkmak istediğinde, yapayalnız bulur kendini; her kurum ve neredeyse her birey karşısındadır. Emeline, bedenine, kişiliğine, yaşamına yönelik saldırılarla karşılaşır. Bu saldırılara karşı korunmasızdır. Çünkü, bunların üstesinden gelebilecek bilgi, beceri ve deneyimle donatılmamıştır. Her girişimi, erkek-egemen anlayışın oluşturduğu kadın kimliğini daha da pekiştirecek biçimde sonuçlanır. Bu kimlikle, mutsuz, doyumsuz, ikincil cins olarak yaşamına devam eder. Artık kadındır, köledir, aşağılıktır...

Ve hemen bir soru: "Nasıl bir eğitim istiyoruz?"

DİPNOTLAR

(*) "Görünüm" öğretmen yetersizliği, okul yetersizliği gibi sorunları dışarıda bırakan ve hatta, hangi sınıfların, çocuklarını nereye kadar okutabildiklerini tartışmayan bir yaklaşımla, sadece cinsiyete dayalı bir ayıklanma süreci üzerinde durularak kaleme alınmıştır.

(**) Yazıda, öğrenim, "herhangi bir meslek için gereken bilgileri edinme işi" (TDK Sözlüğü); eğitim de, "herhangi bir varlığı, bir amaca göre geliştirip, yetiştirme" (O. Hançerlioğlu-Felsefe Ansiklopedisi) anlamında kullanılmıştır.

Üniversiteli Bir Genç Kızın Güncesinden

Hilal Acar-Ayçe Arsoy

O kuyacağınız öykü, 1980'lerde, Türkiye'de, Ankara'da yaşayan üniversiteli herhangi bir genç kızın başından geçenleri anlatmaktadır.

Niyetimiz bu arkadaşımızın başından geçenleri anlatmaktan öte, bireysel değil, toplumsal düzeyde algılanması gereken bir sorunun olası sonuçlarını göstermekti. Karşımızdakinin bireyler değil, toplumun değerleri olduğunun bilinciyle ve yalnız bireylere değil, toplumun değerlerine karşı savaşım vermek gerektiğini düşünerek.

Her birimiz varız bu öyküde. Siz olmasanız bile belki anneniz, belki babanız, belki bir arkadaşınız. İstedik ki, bireyleri ve özellikle erkekleri karşımıza almadan, önce kendimizden başlayalım sorgulamaya, sonra... sonrasını öykünün sonunda anlatıyor arkadaşımız.

Bitti!

Bu sınav da bitti. Bundan çıkar-sam okul bir dönem daha uzar. Gel de evdekilere derdini anlat.

Ne çok engeli aşarak geldim şu koca başkente. Üniversiteye giriş formunu ailemden gizli doldururken ne kadar korkmuştum. Ve Ankara'yı kazandığım öğrenilince evde kıyametler kopmuştu. Öyle ya, Mersin neresi, Ankara neresi..

Babam karşıma geçip kükremişti: - 17 yaşında bir kız koca şehirde ne yapar, nasıl yaşar? Ya başına bir şey gelirse! Kimden sorulur hesabı! Annem durur mu?

- Seni bu yaşa kadar uzaklara gidesin diye mi yetiştirdim? Hali vakti yerinde biriyle evlenmek dururken okumak da neyin nesi? Bari yakın bir yer olsa... Ağabeyinin söylediklerini işitmedin mi? O erkek olduğu halde tek başına okumanın zorluklarını anlatıp duruyor, sen kız başına nasıl ya-

şayacaksın?" diye söylenip durmuştu.

Sonunda, zor da olsa onları okumam gerektiğine "inandırdım"

Ve ver elini Ankara...

Babam da Ankara'ya benimle birlikte gelmişti. Yurda ve okula kaydımı babamla birlikte yaptırıldı. Babam biraz daha rahatlayarak, Mersin'e geri dönmüştü. O zamanlar kendimi çok yalnız hissediyor, çok şey başardığımı sanıyordum. Oysa, anladım ki, bu yaşam boyu sürecek bir maçın daha ilk raunduymuştu.

Örneğin bir başka raundda rakibim yurt müdiresiydi:

- **Bu sana kaçınıcı uyarım. Yurt giriş saatinin en geç 21.00 olduğunu hala öğrenemedin mi?**

- Sadece yarım saat geciktim.

- **Bu bir gerekçe değil, üstelik gece görevlisiyle de tartışmışsın.**

- Zaten onunla tartışmamış olsaydım, şu anda burada olmazdım.

- **Ne demek istiyorsun sen?**

- Demek istediğim açık. Bazı arkadaşların yurda sabaha karşı ellerini kollarını sallayarak girdiklerini gece görevlisi bilmiyor değil. Ya bunu sizden gizli yapıyorlar ya da siz bize bağırıp çağırırken, olup bitene göz yumuyorsunuz.

- **Hem küstahsın, hem de bana hakaret ediyorsun. Bu sana son uyarım, bir daha sefere çeker gidersin.**

Bir ay sonra yurttan atıldım. Bir kaç sefer yurda giriş saatini geciktirip, müdireyle tartışmanın bedeli yurttan atılmak olmuştu. Bu raundu kaybetmiş gibi gözükmeyle beraber, taviz vermemiştim. Erkek arkadaşlarım yurda 24.00'de girerken, ben 21.00'de girmek zorundaydım.

Ve uygun bir ev aramaya başladım...

Bir taraftan eve çıkma konusunda, anneme babama laf anlatmaya çalışır-

ken, öbür taraftan ev sahipleri ile boğuşuyordum.

- Artık bekar öğrenciye ev vermiyorum. Berbat ettikleri yetmiyormuş gibi, eve kimin girip çıktığı da belli olmuyor. Gençlerde ahlak kalmadı ki. Bir de evden çıkaracağım diye uğraş dur.

Bir kaç ev sahibi daha aynı düşüncede idi. Sonunda eve erkek arkadaş getirmemek kaydıyla, yurttan benim gibi "ayrılan" bir kız arkadaşım ile birlikte bir ev bulabildik.

Siz her verdiğiniz sözü tutar mısınız?

Doğrusu bu ya ben, ev sahibine verdiğim sözü tutmadım. Erkek arkadaşım eve gidip gelmeye başlamıştı.

- **Seni seviyorum**

- Ben de seni

- **Gözlerin çok güzel**

- Senin de saçların

- **Ne güzel ellerin var**

- Seninkiler de yumuşacık

- **Hoşlanmadığın bir yanım yok mu peki?**

- Cesaretin!

- **Anlamadım.**

- Şey... sana evlenme sözü vermediğim halde benimle birlikte oldun.

- **Evet?!!**

- Pek çok kişi böyle bir şeyi göze alamaz. Başkalarının ne diyeceğini hiç düşünmedin mi? Hakkında çıkabilecek dedikoduları?

- **Evet düşündüm. Bütün bunları bilerek birlikte oldum seninle. İyl ama seni rahatsız eden ne? Benim için söylenecek olanlar mı?**

- Şey... yani tabi senin kötü gözle görülmeni istemem çevrede. Biliyorsun daha evlenmeden bekaletini yitiren biri için pek iyi şeyler düşünülmez.

- **Ben senin düşünceni sormuştum. Böyle düşünenler arasında sen de var mısın?**

Bir süre sustu sonra gözlerini benden kaçırarak:

Foto: İsmet Nalgün

- **Evlenmeden biriyle birlikte olabilen bir kız zaten "rahat" bir kızdır! dedi.**

Vücudumdaki bütün kan, damarlarımdan çekilip beynime toplandı o anda. Binlerce düşünce geçti kafamdan. Ben onunla, cinselliğin doğal bir paylaşım olduğu düşüncesiyle birlikte olmuştum; onun da aynı kanıda olduğunu sanıyordum. Kafamdaki düşünceleri iteledim. Ayağa kalktım. "Rahat kızlar"a özgü bir tavırla konuştum:

- **Evimden defol!**

Erkek arkadaşımın ayrıldığıma ben üzülüyordum, ama ev sahibimin mutlu olduğu bile söylenebilirdi. Çünkü, benimle kavga etmekten o da bıkmıştı artık.

- Kızım, ben aslında bir şey demeyeceğim ama, komşular gelip beni rahatsız ediyorlar. Onlarla ben muhatap olmak zorunda kalıyorum... diyordu.

Bu arada ikinci yılın sonuna gelmiş-tik, okul kapanmak üzereydi. Evdekiler dört gözle beni bekliyorlardı. Oysa ben yazın Ankara'da kalıp çalışmayı, bir yandan mesleğimle ilgili deneyim kazanırken, bir yandan da dil öğrenmeyi düşünüyordum. Bunu evdekilere nasıl anlatacağım diye de dört dönüyordum. Zaten yurttan atılmam üzerlerinde şok etkisi yapmış, bayram tatilinde, eve çıktığım için, sürekli kav-

galardan biri daha yaşanmıştı.

Sonunda çalışacağımı ve yazın ancak kısa bir süre için Mersin'e gidebileceğimi anlatan bir mektup gönderip biraz rahatladıktan sonra başladım iş aramaya.

İlk olarak yurt içine dağıtım yapan bir pazarlama firmasına başvurdum. Görüşmeye gittiğimde genel müdür yukarıdan bakan bir tavırla;

- **Pazarlama elemanlığı ilk bakışta kolay görünen bir iştir. Ama yurt içi seyahatlerinden dolayı, bu işi bir kadın, hele hele bir genç kız kolay kolay yürütemez. dedi.**

Başka bir işyerinde görüştüğüm kişinin tavırları da pek farklı değildi. Sonunda dayanamadım ve kararlı bir şekilde:

- **Bırakın işyerinizde iki hafta ücretsiz çalışayım. Yapabileceklerimi görün, öyle karar verin, dedim.**

Aynı ayın sonunda bu işyerinde ücretli olarak çalışıyordum. Üç ayın sonunda genel müdür benimle tekrar çalışmaktan memnun olacağını söyledi.

Üçüncü sınıfın sonunda da çalışmamı sürdürdüm. Bu arada piyasayı oldukça fazla tanımış, birçok arkadaşımın daha fazla deneyim kazanmıştı. Ve sonunda okulu bitirmeme bir ay kalmıştı.

Sınav yorgunluğu ile yolda yürürken, kafamdaki bütün bu düşünceler-

rin üstüne bütün yoğunluğu ile çıkan, "okul bitince ne yapacağım" sorusu idi. Kazandığım deneyim ve elimdeki diploma ile Ankara'da daha iyi bir iş bulabileceğimi biliyordum. Mersin'de bu diplomayla evlendirilmeyi bekleyemeyeceğimin bilincindeydim. Eve dönmeyeceksem de, kendi yaşamımı kendim kurmak için uğraşmam gerekiyordu. Biraz evvel çıktığım sınavı verirsem okulda geçirecek çok az zamanım kalmıştı. Demek ki bir an evvel iş aramaya başlamalıydim. Ve artık babamdan da para istememeye kararlıydim. İçimden bir şarkı mırıldanarak eve doğru yürümeye başladım.

Yürüdüğüm ana caddede, şehir trafiğinin gürültüsünden farklı sesler olduğunu ayımsadım. Önce bir polis otosu ilişti gözüme, daha sonra insanların bir yöne doğru baktıklarını gördüm. 40-50 kadın caddede ellerinde pankartlarla yürüyor ve slogan atıyorlardı. Ne garip! Sayıları daha fazla olmalı diye düşündüm. Ve bir anda kendimi onların arasında buluverdim. Artık kendimi yalnız hissetmiyordum. Bir yandan düşünüyor, bir yandan yürüyordum.

Önce bir zamanlar terkettiğim sevgilimi hatırladım. Ne kadar kırılmış, küçük düşüğümü sanmışım. Aslında onunla değil, kafasındaki değerlerle tartışmıştım. O değerler ki, erkek için doğal olanı kadın için namus meselesi yapıyor, o değerler ki sevginin önüne geçebiliyordu.

Ardından yurt müdiresi geldi aklıma. Görevi gereği yönetmelikte yazılı olan maddeleri uyguluyordu. Ama yurttaki fuhuş olayına göz yumarken bir yerlerde yazılı olmasa da kafasının içine kazınmış toplumsal değerlerden yola çıkıyordu. Öyle değerler ki kişiyi kendi cinsiyetine bile yabancılaştırabiliyordu.

Annem, babam, komşular, ev sahibim ve daha bir sürü insan yazılı olsun olmasın toplumun, insanların insan değil, erkek ve kadın olarak ikiye ayırır değerlerini sorgulamadan benimsemiş, beni yargılamış ve mahkum etmişlerdi. Suçum çok büyüktü; bana ahlaksız gelen şeyleri sorgulamak ve doğru değilmiş diye elbiseyi giymekte direnmek.

O sırada elimde bir pankart taşıdığımı farkettilim. Pankartta şunlar yazıyordu:

"KADINLAR, EMEĞİMİZ, BEDEMİZ VE ÖZGÜRLÜĞÜMÜZ İÇİN ÖRGÜTLENELİM"

Güler Ercan:*

"Kadın Örgütlenmesini Destekliyoruz, Çünkü Gerekliliğine İnanıyoruz"

Söyleşi: Bırgül Abakay

□ Sekreterler Derneği etkinliklerini ne zamandır sürdürüyor ve şimdiye değin bu meslekte çalışanların ne kadarına ulaşabildiniz?

□ Derneğimiz Ankara'da 25 Kasım 1985 tarihinde kurularak, 4 Haziran 1986'da tüzüğünün onaylanmasıyla faaliyete geçmiş bir meslek derneğidir. Türkiye'deki tüm sekreterler derneğimizin tabii üyesidir. Ancak SE-DA Sekreterler Dayanışma Derneği üyeliğini fiilen taşımak için, Dernek Tüzüğü'nde tarif edilen genel ve özel şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Genel şartlar Dernekler Kanunu'ndaki koşullardır. Özel şartımız ise, adayın "sekreterlik" tanımı içine giren bir işte çalışıyor olmasıdır. Derneğimizin şu anki üye sayısı 100 civarındadır. Ayrıca, yasallaşma sürecini tamamlamış benzeri dernekler İstanbul ve İzmir'de de kurulmuştur. Bu arada, Antalya'da SE-DA'nın şube kuruluş çalışmaları yürütülmektedir. Kısaca amacımızı, mesleğimizin işlev ve niteliklerini her ortamda tanımlamak, toplumu sekreterlik hizmetlerinden neler beklemek gerektiği konusunda bilinçlendirmek, üyelerimizin mesleki gelişimine yardımcı olmak, bu konuda uluslararası deneyimlerden yararlanmak, mesleğimizi ügilendiren yasa, yönetmelik ve tüzüklerin hazırlanmasında mevzuatı düzenleyici kurum ve kuruluşlara örnek tasarımlar hazırlamak şeklinde özetleyebiliriz. Ayrıca Avrupa Profesyonel Sekreterler Derneği ile de ilişkilerimizi arttırmak istiyoruz.

□ Sekreterlik toplumda genellikle bir "kadın mesleği" olarak görül-mekte. Bunun nedenleri neler sizce?

□ Doğru, sekreterlik genelde bir kadın mesleği olarak algılanıyor. Gerçi "Sekreterlik ile de kadınlar tarafından yürütülecek bir iştir" diye bir kural yok, ama gerek özel gerek kamu kesiminde sekreterin cinsiyeti, çalıştırmanın düşünce yapısı ile bağlantılı bir değişiklik gösteriyor. Dönem dönem çeşitli idarelerin, daha çok devlet kuruluşlarının erkek personel ile çalışmayı yeğlediklerini görüyoruz. Bunda politik tercih rol oynayabiliyor. Ancak, değişme-

yen bir şey varsa, o da, yakın çağımız itibarıyla, mesleğin genellikle kadınlar tarafından başarıyla yürütülmesidir.

Gerçekten de kadınlar, sekreterlik mesleğinde daha başarılı bir grafik çizmektedirler. Bu doğrudan kadının duyuşsal ve bilişsel özellikleri açısından, diğer bir deyişle kişilik yapısı itibarıyla sekreterlik mesleğinin gereklerine uygun niteliklere sahip olması ile izah edilebilir. Kadının doğasında varolan incelik, nezaket, motivasyon yeteneği, sabır ve güleryüzlülük, sekreterlik mesleğinde başarıyı mutlak kılan temel özelliklerdir.

Derneğimizin üyeleri, genellikle büyük özel kuruluşların yönetici sekreterlerinden oluşmaktadır. Bazı küçük işletmelerde çalışan meslekdaşlarımızın ciddi ekonomik haksızlıklara uğradıklarını ve hatta kadın olarak da istismara maruz kaldıklarını üzümlere duyuyoruz. Bu tür iş yerlerindeki meslekdaşlarımızı da dernek olarak kapsamayı ve iş yerlerindeki olumsuz koşulların düzeltilmesi için gerekli müdahaleleri yapmayı istiyoruz.

□ Kadın olmaktan kaynaklanan sorunlar nasıl yansıyor sekreterlerin meslek yaşamına?

□ Her olayın kendi içinde bir oluşum özelliği ve gerekçesi var. Ancak sorun, genel olarak, kadın olmakta yoğunlaşıyor. Erkekler içgüdüsel, ya da geldikleri sosya-ekonomik-kültürel çevre nedeniyle kadına cinsel obje gibi bakabiliyorlar; kendisinde, çalıştırdığı insan üzerinde sanki her türlü insiyatifi, her türlü yaptırımı kullanabileceği gibi bir hak görenler de olabiliyor.

□ Biraz da mesleki sorunlarınıza değinir misiniz?

□ Sekreterlik halen bir meslek olarak yasalarda tanınmış değil. Özel sektörde biz bu ünvanla çalışıyoruz, ama kamu kesiminde çalışan, aynı işi yaptığımız arkadaşlarımız bu işi farklı kadro ünvanlarıyla yapmaktalar. Sekreterlik ünvan ve meslek olarak tanınmalıdır. Bu konuda Şubat ayında hükümet nezdinde ön temalarımız başlamış bulunuyor.

Büyük özel kuruluşlarda, sekreterlerin istihdam koşulları, her açıdan daha iyi ve sosyal güvenceleri var. Fakat, özellikle bazı küçük işletmelerde ücret ve statü sorunları var ve çoğunlukla sigortasız çalıştırılmaktalar. Bu sorunla ilgili çalışmalarda da bulunarak, şartların iyileştirilmesi konusunda ilgili devlet kuruluşları ile temasa geçeceğiz.

Olayın bir de toplumsal boyutu var. Sekreterlik mesleği, toplumda maalesef gerekli saygınlığını henüz tam elde etmiş değilse de, son yıllarda, aileler, kızlarının sekreter olarak çalışmasından rahatsız olmuyorlar. Çalışan her kadının karşı karşıya olduğu bazı sorunlar bizim mesleğimiz içinde fazlasıyla mevcut.

Biz sekreterler, diğer iş kollarında çalışan hemcinslerimizden farklı bir çalışma düzeni içerisinde yaşıyoruz. İşe başlama saatimiz tanımlanmış, ama, çıkış saatimiz genellikle belli değildir. Meslek bir bakıma, bu özveriyi yerine getirmeyi olağanlaştırmaktadır. Pratikte bazı sıkıntılar yaşıyoruz tabii ki; eve geç saatlerde gitmek, aile düzeni içerisinde akşam yemeğinin geç yenilmesi, eş ve çocuklara daha az zaman ayrılması, ertesi güne daha yorgun bir şekilde başlamak ve bunların getirdiği stresler gibi...

Sekreterliğin meslek olarak toplumda yeterince doğru ve tam algılanmadığını ortaya koyan bir başka gerçek ise, elinde ortaokul ya da lise mezuniyet

Sekreterlik, özel eğitim, bilgi ve beceri gerektiren bir meslektir...

diploması olan herkesin yapabileceği bir işmiş gibi düşünülmesidir. Kızının elinden tutup iş aramaya çıkan "hiç olmazsa sekreterlik" arıyor. Yani, bugün sekreterlik formasyonunun tanımını hiçbir özel eğitim, bilgi ve beceri gerektirmeyen, niteliksiz bir iş kolu gibi algılanmakta. Tıpkı herhangi bir eğitimi olmayan fakat elinde ehliyeti olan bir erkeğin son çare olarak şoförlük yapması gibi, sekreterlik de, nitelik gerektirmeyen bir iş muamelesi görüyor. Sekreterlik, sadece daktilo yazan, telefon görüşmelerini yürüten, çiçek ısırmalayan, büro hostesliği yapan bir iş kolu değildir. Özel eğitim, bilgi ve be-

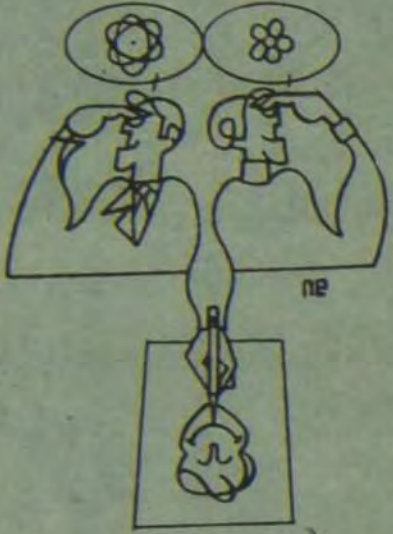
ceri gerektiren değerli bir meslektir. Ülkemizde bu konuda eğitim veren kurumlarda mevcuttur.

□ Kadın sorununa yaklaşımınız çerçevesinde, kadın örgütlenmesi konusunda neler düşünüyorsunuz?

□ Kadın örgütlenmesini elbette destekliyoruz. İnsan olarak, kadın haklarının savunulduğu her yerde, kadının aktif veya pasif olarak destek vermesi kaçınılmazdır. Biz de kendimizi haklarını savunan bir kadın grubu olarak görüyoruz. Kısacası kadın örgütlenmesini destekliyoruz, çünkü gerekliliğine inanıyoruz.

* Sekreterler Derneği Genel Başkanı

Kadın Sorununa Nasıl Bakıyorlar

Kadın sorunu, tarihsel ve güncel boyutlarıyla, çeşitli kadın dernekleri, grupları ve çevrelerince tartışılıyor. Tartışmalar, -giderek genişleyen bir çeşitlilik boyutuyla- panellerde, açık oturumlarda, söyleşilerde, dergi sayfalarında sürüyor. Dernekler ve gruplar arasında demokratikleşmeyi, birbirini dinlemeyi getirmesi açısından ayrı bir önemi var çeşitliliğin; sorunların çözümüne farklı bakış açıları olabileceği, farklı tavırlar alınabileceği daha iyi anlaşılıyor böylece. Kimi ortak noktalarda buluşabileceği, güçlü bir odak olunabileceği, bu çeşitlilik içerisinde yansıyan somut belirtiler...

Kadın sorunu, çağlar boyu katlanarak süren, ancak savaşım boyutuna erişmesi epey zaman alan bir sorun. Çağımızın son çeyreğinde, dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadına bakış açısı, toplumun, ailenin, okulun, cinselliğin, dinin, siyasal ve sendikal örgütlenmenin, işyerinin,evin, kitle iletişim alanlarındaki demokratikleşmenin yadsınamaz göstergelerinden biri durumunda.

Her ülkenin tarihsel akışı, kuşaktan kuşağa aktarılan ideolojik ve kültürel kalıt, davranış kalıpları, tavırlar, tutumlar ve söylemler, ülkeye özgü bir "sosyal karakter" oluşturuyor. Bu nedenle de, insani sorunların çözümünde, evrensel yolların özgül olanla aynı potada erimesi zorunluluğu doğuyor. İradi olan, özgül yanları gözardı eden "çözüm yolu arayışları", sorunların daha da karmaşıklaşmasına neden oluyor.

Kadın sorununda, ülkemizin tarihsel ve kültürel akışı gözönüne alındığında, özgül yanların belirginleştiği görülüyor. (Din, aile gibi...) Bu anlamda, soruna bakış açısında saptanılmasına çalışılan kimi ortak noktaları ararken, böylesi bir belirleyiciliğin gözardı edilemeyeceği olgusu gündeme geliyor.

İşte tüm bu söylenilenlere ilişkin değişik bakış açılarını sergileyebilmek, ayrıldıkları, yakınlaştıkları noktaları saptayabilmek ve bu alanda verilen savaşımın ülkemizdeki boyutları hakkında bir fikir verebilmek amacıyla, iletişim kurabildiğimiz 11 kadın dernek, grup ve çevresine, "Kadın sorununa nasıl bakıyorsunuz?" sorusunu yönelttik. Ankara Bağımsız Kadın Dayanışma Grubu, söz konusu kadın dernek, grup ve çevrelerinin görüş ve yazılarını sayfalarımıza taşımamızda yardımcı oldu; teşekkür ediyoruz. Bunun dışında, Demokrasi İçin Kadın Derneği, Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği ve Ankara Feminist Grubu'nun görüşleri, dergimiz yayına hazırlandığı sırada elimize ulaşamadı. Ayrıca, diğer görüş ve yazıları da, yer darlığı nedeniyle kısaltarak yayımlayabiliyoruz. Dileğimiz, bu konudaki yazı, söyleşi ve tartışmaları bundan sonra da sürdürerek, sorunun çözümü yolundaki uğraşılarda katkıda bulunabilmek... B.S.

Bağımsız-Demokratik Kadın Tartışma Grubu

Farklılıklarımızla "Birlikte Olmak"

Son yıllarda kadın konusu, en canlı tartışmaların yapıldığı bir alan haline geldi. Kadın sorunları üzerinde yoğunlaşmış örgütler, çok renkli bir görünüm sergiliyorlar... Konunun Türkiye'nin tartışma gündemine bu boyutta girmesi sevindiricidir. Gerçekten de ülkemizde hiçbir dönemde "kadının çeşitli eşitsizliklerin konusu olduğu" bu denli tartışılmamış, kadınlar uğradıkları haksızlıkları bu denli ısrarla dile getirmemişlerdir. Bugün kadınlar, demokratik muhalefet içinde daha geniş bir biçimde yerlerini alıyorlar. Böylece, demokratik muhalefetin bir eksiği daha gideriliyor: Bünyesinde yer alan kadınların sorunları konusunda ses getirmekten uzak olmamak...

Kadınların sorunlarını yüksek sesle dile getirmek konusunda çekingen davranmamasına, kadınların kendilerini ve geçmişlerini sorgulamalarıyla varıldı. Kadınlar böylesi bir netliğe

ulaşmışken kadın örgütlerinin genellikle ayrılık noktalarını ve farklılıkları ön plana çıkararak polemiklere girişmeleri, kadın hareketinin geleceği bakımından düşündürücüdür.

Kadın örgütleri arasında çeşitli istemlere verilen ağırlıklarda, kadın üzerindeki baskının nedenleri konusunda ve kadının kurtuluşuna ilişkin saptamalarda ayrılık bulunmaktadır. Bunun nedenini bulmak da zor değil: Söz konusu baskıyı her kadın, sosyal konumuna göre farklı boyutlarda yaşamaktadır. Buna rağmen kadın hareketindeki tüm grup ve örgütler, erkeklerin alışılmış ayrıcalıklarından vaz geçmeleri zorunluluğunu da içine alarak, kadının gerek toplumdaki gerek kişisel ilişkilerde ve ailedeki bağımlılığını, baskı altında tutulmasını ve ayırım görmesini ortadan kaldırmak amacıyla birleşmişlerdir. Farklılıklara rağmen temel istemlerdeki bu benzerlik rastlantı değildir. Bunlar kadın kitlesinin nesnel çıkarılarının somut bir ifadesidir. Bu nedenle kadın hareketi

içindeki tüm grup ve örgütlerin istemlerinde böyle ortak çıkarları öne çıkarmak ve kadın mücadelesinin ortak hareket noktası yapmak altedilemeyecek bir sorun değildir. Kadın hareketinde, grup ve örgütlerden herbirinin bir diğerini yok sayamayacağı bir noktaya gelinmiştir. Hiçbirimiz tüm kadınlar adına düşünmek ve konuşmak yetkisine sahip olduğumuz gibi bir aldanışa düşmeyelim. Gözlerimizi bu tespate kapamak, kadın hareketinin yığınsallaşmasını engelleyecek bir zaftır.

Demokrasinin gerekliliğine inanmış tüm kadın örgüt ve gruplarının çalışmalarını ortak bir platformda yürütmeleri bir zorunluluktur. Farklılıklarda boğulmamalı, aramıza aşılmasın sınırlar koymamalıyız. Birbirimize karşı tavırmak yerine, farklılığımızla "birlikte olmak", birbirimizden birşeyler öğrenmek, kadın hareketini başarıya götürecektir. Gelişmeler, bu çağrının olumlu yanıtlanacağı yönündeki beklentilerimizi güçlendiriyor.

Çağdaş Kadın Derneği

Sorun Salt Kadınların Sorunu Değil

Toplumsaldır

alınmayanlar vardır. Aynı işi yapan kadın, erkeğe göre daha az ücret almaktadır. Tarım kesiminde çalışan kadınların %80'i ücretsiz aile işçisidir. Kadınların çalışmasında en büyük engel olan çocuk bakımı sorunu çözülmemiş; analık ve iş yaşamının bağdaştırılması sağlanamamıştır. Kadını aşağılayan, cinsel bir meta haline getiren, ikinci sınıf insan konumundaki doğa karşılayan, benimseyen pek çok çağdışı gelenek-görenek, atasöz, şarkı ve türkü vardır. Reklam ve basın, kadının cinselliğini meta olarak sunmaktadır. Siyasal yaşamda etkin kadın sayısı yok denecek kadar azdır. Bu çarpıcı örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Kadınların ezilmişliğinin ve sömürülmesinin nedeni erkekler değil, sömürüye dayalı toplumsal yapıdır. Sorun salt kadınların sorunu değil, toplumsaldır; Yalnız kadının değil, erkeğin de değişmesiyle yol alınacaktır.

Kadının hak arama mücadelesi erkek karşıtı değil, onu da çözüme katan olmalıdır. Araştırmalara göre, kadınların büyük bir kesimi, ikincil konumlarını doğal karşılamaktadır. Öncelikle kadınların bu bakış açısını değiştirmek, sorunlarına sahip çıkmalarını sağlamak gerekmektedir.

Ayrı kadın örgütlenmesi demokrasi mücadelesini bölmez; aksine, özgün sorunlarının bilincine varan kadınların bu sorunların nedenlerini araştırmalarını, toplumsal düzeni irdelemelerini, toplumsal mücadelenin gerekliliğini yaşayarak görmelerini sağlar. Özgün sorunları için mücadele veren kadınlar, demokratik mücadele geleneği yaratmaktadır. Özgün talepleri yükseltmek, kadınları, baskı unsuru ve demokrasiyi denetleyen bir güç odağı haline getirecektir.

Çağdaş Kadın Derneği, bu anlayışları temel alarak 15 Nisan 1987'de kuruldu.

Demokratik Kadın Derneği

Kadınlar Bulundukları Alanda Aktifleşmelidir

İnsanın insanı ezmesi, sömürmesi, sınıflı toplumlarla tarih sahnesine çıkmıştır. Kadının cins olarak ezilme-sömürülme halkasına eklenmesi de bu döneme denk düşer. Her toplumsal yapılanma, büyük alt-üstlüklerle eski biçimi yıkıp yenisini şekillendirirken, kadın sorunu konusunda köklü değişiklikleri gündeme getirmemiştir. Bunun en temel nedeni, toplumsal işbölümünde, kadına yüklenen alanların, egemen sınıflarca zorunlu bir gereklilik olarak kendini dayatmasıdır. Bu yüzden, kadının konumu ile kapitalist sistemin sorgulanması ve çözümlenmesi paralellik izler. Üretilen çözümler de, kuşkusuz bu algılayışın uzantısı olacaktır. Sınıflı toplumların tümünde var olan, kapitalist sistemin iyice uzmanlaştığı, kadının ezilmesi-sömürülmesi olgusunun sorgulanmasıyla işe başlamak gerek. Bu sistemde kadın, çalışsın-çalışmasın, öncelikle **ev kadınıdır**. Ev kadınlığı işlevinin bir alanı işgücünü yeniden üretmek ve yeni işgücünü üretmek, bir diğer alanı küçük tüketim alanları ya-

ratmaktır. Dünyanın yarısını oluşturan kadınların üretimden kopararak, yeniden üretimin bilinç törpüleyen, yabancılaştıran çarklarına mahkûm edilmesinin, bu gizli sömürünün hesabı da sorulmalıdır, diyoruz.

Sosyalist düşüncenin üç temel ezilme-sömürülme tezinden ikisi, ulusal ve sınıfsal mücadele resmi kabul görmüş, başarıya ulaşmıştır. Buna karşın, cinsel ezilme bu zenginlik ve başarıya ulaşamadı. Devrim süreçlerinde duyduğumuz kadın varlığı, daha sonra kadınların evlerine dönmeleriyle sonuçlandı. Burjuvazinin ideolojik bombardımanının özünü teşhir eden, kadının toplum içindeki yerini yeniden sorgulayan, kadın-erkek herkesin yaratacağı yeni toplumsal yapının örgütlenme sürecinde kadının aktifliği ve mücadelesi sürecektir.

DKD, bağımsız bir örgütlenmeyi yaratma zorunluluğuyla oluştu. Bağımsızlık, burjuvazinin tüm kurum, kuruluş ve ideolojilerinden bağımsızlıktır; ancak, sosyalist ideolojiye bağımlılıktır. Anti-faşist, anti-empyralist ve anti-

şovenist temelde oluşturulmuş bir kitle örgütü olan DKD'de, her sınıftan kadının kendi talepleriyle yer alacaktır. Alanın özgüllüğü, örgütlenmeyi güçleştiren, aynı zamanda sınıfsal içeriklerinden dolayı mücadeleyi zorlaştıran etkenleri gündeme getiriyor. Bu temelde, kadının öncelikle bulunduğu alanda aktifleştirilmesini savunuyor, işçi kadının sendikasında, memur kadının kendi örgütülüğünde, ev kadınının mahalle komitelerinde ve diğer kitle örgütlerinde etkin ve karar mekanizmasına katılımını zorlayan programla mücadele alanımızı biçimliyoruz.

İnsanı sömürmekte çıkarı olmayan tek sınıf işçi sınıfıdır. DKD içinde kadının mücadelesini dönüştürecek ve başarıya ulaştıracak kadınlar da bu sınıfın kadınlarıdır. Kadın sorununun yok edilmesine yönelik mücadelenin egemen sınıfın önemli bir sömürü odağını yok etmenin parçası olarak algılanması, gelecek güzel günlerin kurucuları arasına daha çok kadını katmak sorumluluğu ile mücadele alanındayız.

İnsanca Yaşamda Kadın Derneği-Hasane Günver

Demokratik Bir Örgütlenme Gereklidir

Bugün içinde bulunduğumuz ekonomik ve siyasi durum, emekçi yığınların önüne, sınıf savaşımının giderek büyük boyutlar kazanması nedeniyle, olağanüstü bir birlik, mücadele ve keskinleşme perspektifi çıkarıyor. Toplumsal eşitsizlik, çalışan kitleleri, ister istemez mücadelenin içine çekip politize ederek, çıkarlarını korumaya zorluyor. Emperyalist güçler, tüm unsurları ezmek için en korkunç baskı yöntemlerini kitleler üzerinde uyguluyorlar. Kadınlar, bu baskı ve sömürü düzeninden en ağır biçimde paylarını alıyorlar. Egemen güçler, resmi ve erkek ideolojisiyle, kitlesele mücadelenin ayrılmaz parçası olan kadınlara, siyasal-ekonomik ve sosyal zayıf konumları gereği çifte sömürü yaşıyorlar.

Kadın sorunu üzerinde, bugüne kadar pek çok yazıldı çizildi. Kitleleş-

meyen, yerine oturtulamayan kadın hareketleri zaman zaman gündeme geldi. Ancak, sömürü düzeni yok olmadığı sürece, soyut alternatiflerle kadının özgürlüğünden, kurtuluşundan söz edilemez. Bizim sorunumuz erkeklerle değil, kadını bir köle gibi kullanmayı erkeğin en doğal hakkı gibi gören düzenin kendisiyle. Sorun yalnız kadın-erkek eşitliği sorunu değil, kadının kimsenin kölesi olmadan, erkeğin yanında, cinsiyet farkı olmaksızın insanca yaşamak için, eşit üreten, eşit kazanan, eşit tüketen birey olması gereğidir. Burjuva yasaları ile kadına verilen göstermelik, işlevsiz haklar, kadını biraz daha köleleştirmek, ezmek ve gerçek mücadelesinden uzaklaştırmak için yapılan yutturmacalardır. Bugün artık kadın hareketi biçimsel eşitlik için değil, kadının ekonomik ve toplumsal eşitliği

için savaşımı temel ilke edinmelidir.

Bugüne kadar var olan demokratik kadın hareketleri, çizgisel örgütlenme anlayışlarının getirdiği darlık, sektörlük nedeniyle ileri gidememişlerdir. Kadın sorununu, kadın örgütlenmesini marjinallerin jargonu haline getirmeden, sınıf zemininde ele alan her kurumun, her insanın, demokratik bir yaklaşım ve iyiniyetle, ayrı ayrı örgütlenmeler yerine tek bir güç oluşturmaları, kadınların acil ve özgül sorunlarına bilimsel açılımlar ve çözümler getirecektir. Ancak böylesi bir anlayış birliği sağlanabilirse, kadının kültürel, sosyal eşitliği ve gerçek kurtuluşu mümkün olacaktır. Kadının toplumsal konumu, sorunlarının çözümü daha fazla geciktirilmeden demokratik bir duyarlılıkla ele alınmalı, tarihsel ve güncel boyutları irdelenip, geniş ve esnek bir örgütlenmeye gidilmelidir. □

"Feminist" Grubu (İstanbul)

Gelecek Farkı Olacaksa FEMİNİST Gelecek Kadın Olacaktır

Bir süredir Türkiye'de bir kadın hareketinden söz edilir oldu. Bu hareketlilik içinde yer alan kadınları, onların ideolojik formasyonlarını, muhalif akımları, kişileri de etkiledi. Muhalefetin bir yenilgi sonrasında toparlanma döneminde, kadın hareketinin ortaya çıkmış olması da önemlidir. Yükselen kadın muhalefeti, kendini bu yeni oluşumun gündemine soktu. Kadınlar üzerine çok şey yazılıp söylenildi; yazılıp söyleniyor. Ama, belli birkaç eğilimin var olduğu tartışmasız bir gerçek. İşte bu birkaç eğilim içinde, biz, kendi perspektifimizin farklı bir damarı temsil ettiğini düşünüyoruz. Bu farklılığın önemi, bugün hareketin bağımsızlığının en önemli garantisinin, bu

perspektifte olmasında ortaya çıkıyor. Toplumsal muhalefete yeni bir soluk getirmiş olmak, 1985 sonrasında canlanan ortamda hiyerarşiyi ve hatta otoriteyi sorgulamak açısından önemli bir yerimiz olduğunu düşünüyoruz.

Dünyaya maddeci bir bakış açısıyla bakmaktan yana olan bizler, ezilenlerin kurtuluşlarının, kendi gerçekleştirecekleri devrimci koşullarla mümkün olabileceğini düşünüyoruz. Bu yaklaşımla, bugün bulunduğumuz nokta, kadınların kurtuluşlarını sağlayacak devrimci potansiyellerin arayışındır.

Bizce kadınların kurtuluşu, sadece kadınlar tarafından ve sadece kadınlar için, erkeklerin toplumsal, politik, ekonomik düzeydeki iktidarıyla karşı ve bu

iktidardan tek tek erkeklerin de çıkarı olduğunu unutmaksızın yürütülecek bir iktidar mücadelesinin eseri olacak. Bu arayış sürecinde çeşitli ülkelerin kadın kurtuluş hareketlerinin mücadeleleri ve oluşturdukları gelenekler kadar, Türkiye'nin kendine özgü özellikleri de önemli olacak. Türkiye kadın çıkmak için, ortak, nesnel çıkarları da olan kadınların mücadelesiyle, kendine özgü bir yolda yaratılacağını düşünüyoruz. Kadınların toplumsal hayata, devlete, aileye, sermayeye, varolan dile, egemen ahlaka, tarihe, tarihin yazılış süreçlerine karşı çıkmak için çok sebepleri var. Bu yüzden, eğer gelecek bugünden farklı olacaksa, gelecek bizim de olacaktır, gelecek kadın olacaktır. □

Kadın Dayanışma Derneği

Her Düzeyde Eşit İlişki

makta. İşte bu noktada, kendimize ve birbirimize sahip çıkarak, dayanışma içinde olmanın önemi ortaya çıkıyor.

"Kadın olma"nın sürecini bilmek, kadın kimliğini dönüştürmenin yollarını açmakta. Aile içinde biçimlenen cinsel iş bölümü, ömür boyu sürüp gitmektedir. Ev dışındaki hayatımız, evdekinin bir uzantısı gibidir. İş hayatında, evdeki role uygun düşmek yönünde bir sosyal baskı vardır. Kadınlar olarak, cinsel yönden taciz edilmez; cinselliğimiz üzerinde erkekler söz sahibidir. Kadınla erkek arasındaki cinsel ilişkiler, egemenlik ve boyun eğme anlamlarıyla doludur. Konumları ve sınıfları ne olursa olsun, kadınlarla erkeklerin, varolan kaynak ve kurumlara ilişkileri de eşitsiz ilişkilerdir. Hiyerarşik bir cinsiyet sistemi içinde ortaya çıkan bu ilişkilerde erkekler,

hem kadınlar karşısında ayrıcalıklı hem de kadınlar üzerinde iktidar sahibi olmaktadır. Kadınların erkeklerden bağımsız, kendi adlarına ve talepleri için mücadelesinin gerekliliği, kadınların günlük hayatlarındaki deneyimlerinden çıkmıştır.

Cinsiyetçiliğe karşı mücadele, varolan tüm kurumlara ve değerlere karşı mücadelenin yanında, kadınların içselleştirdikleri rolleri ve alışkanlıkları da içermek zorundadır.

Kadınlar olarak, gelecekte yeni bir yaşam tarzının kurulabilmesi için, bugünkü hayatımızın, rollerimizin ve davranışlarımızın dönüşmesi gerektiğine inanıyoruz. Her düzeydeki eşit ilişkiler kararnamelemleri ve dayatmalarla hiç kurulamaz. Ama hayatlarımıza ve ilişkilerimize, cinsler arasında bir eşitlik ilişkisi perspektifinden bakmak, onları bugünden farklılaştıracaktır. □

Kadın Kültürevi-Saadet Özko

Bireyleşen Kadına Doğru

Marksistler, kadının toplumdaki durumunu ve oynadığı rolü, toplumsal ilerleme için en önemli sorunlardan biri ve toplumun gelişmişlik düzeyinin bir ölçütü olarak görmüşlerdir. Lenin'in "Proleterya, kadınlar için tam özgürlüğü fethetmeksizin kendisini bütünüyle kurtaramaz" sözü, Marksistlerin kadın cinsinin özgürlüğüne verdikleri değeri gösterir.

Kadın cinsinin özgürlüğünden, kadının kurtuluşunu isteyen herkesin aynı şeyi anladığı kanısındayım: Erkeğin karşısında her yönden bağımsız, kendi ayakları üzerinde durabilen, bedeni ve yazgısı üzerinde yalnızca kendisi karar verebilen, yaşama erkekle eşit koşullarda başlayan, annelik yeteneği yüzünden yaratıcı çalışması hiçbir biçimde engellenmeyen, yeteneğine

göre toplumsal yaşamın her alanında varolan ve yeteneğinin gelişmesi için fırsat eşitliğine sahip olan kadına varmak... Sorun, bir yandan bu özgürlüğün maddi temelini yaratmakla diğer yandan da kadının değiştirilemez annelik yeteneğiyle, kurtuluşunun ilk şartı olan yaratıcı çalışmasının uyumlulaştırılmasında yatıyor. Bu da, toplumsal üretimin ve yaşama biçiminin köklü bir dönüşümünü gerekli kılıyor. Kadınların kurtuluşu olanağını, Marksist-Leninist teze göre, ancak sosyalizm sağlar ve bu, yaşama da doğrulanmıştır. Kadın sorunu tümüyle çözülemiyse de, sosyalist ülkelerin kadınları, kapitalist ülkelerle karşılaştıramayacak ilerlemeler kaydettiler. Kuşkusuz sosyalizm bir süreçtir; ama, örneğin Stalin Politikası'nın bilimin özgürlüğünü ve dolayısıyla gelişimini ne

denli zedelediği ve bunun da yalnız kadınların değil, tüm toplumun ilerlemesine ne denli ket vurduğu ortada.

Türkiye'de, dün değin sol hareketlerde yaygın olan dogmatik yaklaşımlar, ekonomik alt yapı ile üstyapı kurumlarının canlı ilişkisini gözardı eden indirgemeci anlayışlar, yavaş yavaş kırılıyor. *Benlik duygusu gelişmekte olan kadın, çalışsın çalışmasın, doğrudan kadın sorunu çerçevesinde olsun olmasın, hareketliliğini günden güne artırıyor. Bu da, Türkiye Marksistlerine, kadın hareketini yalnızca destekleme görevini değil, ülke somutunda, kadınların durumunu ve ilerleme olanaklarını yeniden değerlendirme görevini de yüklemektedir. Kadın hareketini araç olarak görmekle değil, kadınlar için "biz" ne yapabiliriz mantığıyla...*

KAKTÜS

Sosyalist-Feminist Kaktüs Dergisi-Sedef Öztürk

Birlikte, Bağımsız Bir Kadın Hareketinin Oluşumu İçin Mücadele Etmeliyiz

Özellikle "kadın sorunu" kavramını kullanmadığımızı belirtmek gerek. Bu ifade, ezilen bir cins olarak biz kadınların, ezilmişliğini ve kurtuluş mücadelesini, başka bir politikanın dışardan bakışıyla ele alan, "temel sorunu" (Sınıf egemenliğinin) yanında ikincileştiren anlayışın ifadesidir. Dolayısıyla soru şöyle sorulmalı: "Kadının bir cins olarak ezilmesini nasıl tahlil ediyorsunuz?"

Ben, kadınların, tarihin uzun bir döneminde ezilen cins konumunda olduğunu, erkekler ve egemen sınıflar tarafından kadının emeğinin ürünlerine ve bedenine el konulduğunu; bu durumun sınıfların ortaya çıkmasından önce gerçekleştiğini düşünüyorum.

Erkek egemenliğinin sürdürülmesini sağlayan cinsiyetçi sistem, tarih boyunca çeşitli üretim tarzları ile iç içe varolmuş.

Günümüzde de, yine birbirinin oluşumuna ve aldığı biçime etki yapmış, *ikili bir cinsiyetçi kapitalist sistemde yaşıyoruz. Kadınlar hangi sınıf, ulus v.b. içinde olurlarsa olsunlar, yasal, politik, sosyal, kültürel v.b. bütün alanlarda hem erkeklerle aynı konumda değiller, hem de erkeklerin kurduğu ilişkilerin nesnesi durumundalar. Yani, biz kadınlar hep erkekler aracılığıyla yaşama katılıyoruz. Soyadlarımız onların, namusumuz onların, bizim para kazanma, çalışma kararımız onların, geceler onların, cinselliğimiz onların denetiminde ve onların zevki için*

kullanılıyor. evde gün boyu (ya da işten gelince) karşılık almadan yaptığımız ev işleri onlar için v.b.

Kadınların bu binlerce yıllık ezilme, sömürü ve baskı zincirini kırması, kadınların kurtuluş mücadelesinden geçecektir. *Bizi hem bu sistemin sınıf, ulus, ırk v.b. egemenliği üzerine kurulu yapısının hem de erkeklerin ezdiğini söylemek, bir cins olarak bütün farklarımıza rağmen kadın olma noktasında birleştiğimizi savunmak ve buna göre politika üretmek, kısacası feminist olmak, bence kurtuluşumuzun ilk adımı. Bu bilinçle donanmış olarak başka kadınlarla birlikte bağımsız bir kadın hareketinin oluşumu için mücadele etmek! Bu da taleplerinizi yaşama geçirmenin yolu.*

Almanya'da Sovyetler

Hacer Kaygun

1 Mayıs 1919 günü askerler, ortalarına aldıkları saç sakalı bir birine karışmış gözlüklü bir adamı, yumruk ve dipçik darbeleri altında sürüklemekteydiler. Sokakta başlayan bu işkence, hapishanenin koridorlarında ve avlusunda da sürer. "Kışkırtıcıya ölüm!" çığlıkları altında G. Landauer'e saldıran askerlerin ve gardiyanların kini hiç bitmeyecekmiş gibidir. Yediği darbelerle kanlar içinde yere düşen Landauer, her seferinde doğrulmaya çalışmakta ve bu sırada güçlüğü, "Kışkırtıcı olan ben değilim, sizler ne kadar kışkırtıldığınızı farkında bile değilsiniz!" demektedir. Bu söz, işkencecileri daha da azdırmıştır; aralarındaki başçavuşun emriyle, askerlerden biri Landauer'e ateş eder. Kurşun başına gelmesine rağmen, hala ölmemiştir. Paltosunu çıkartıp yüzüstü yere yatırılır ve bu kez sırtına ateş ederler. Hâlâ hareket ettiğini gören başgardiyan, tutuklunun üstüne çıkıp onu ölüncüye kadra tekmeler. Daha sonra da, üstündeki elbiseleri parçalayıp çıplak cesedi çamaşıraneye atarlar.

O sırada aynı yerde tutuklu bulunan işçilerden birinin tanıklığı olmasaydı, bugün bu ayrıntılardan haberimiz olmayacaktı. Şimdi biliyoruz ki, Münih Sovyet Cumhuriyeti'nin önde gelen isimlerinden biri olan edebiyat tarihçisi, filozof ve yazar Gustav Landauer, bu şekilde linç edilmiştir.

I. DEVRİMİ YAPIP BEKÇİYİ UYANDIRMAK

Ekim Devrimi, Almanya'da binlerce işçi ve aydının kafasında ve yüreğinde yeni bir umut ışığı olmayı sürdürmektedir. Savaş ve militarizmden, yokluk ve sefaletten yılmış insanlar, komünizmden pek haberi olmadığı halde, kurtuluş yolunun bir sovyet cumhuriyeti olduğuna inanmışlardı. İlk kıvılcım Kiel'de parladı; tersane işçileri ve denizciler isyan etmişler ve savaş gemilerine el koymuşlardı. Hamburg'ta sağcı gazeteler işgal edilmişti. Berlin'de Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in

Berlin'de devrim günleri... (1918/19)

çağrısına uyan işçiler, fabrikalardan çıkıp şehrin merkezine doğru yürümeye başladılar. İşçiler, askerlerin de kendilerine katılmalarını sağladıkları için, Kayzer'in kışlalarında artık kızıl bayraklar dalgalanıyordu. Bu atmosfer içinde Liebknecht, Almanya Sosyalist Cumhuriyeti'ni ilan etti. Münih'te de metal işçileri, daha Ocak 1918'de greve başlamışlardı. Bu eyleme aktif olarak katılan gazeteci ve yazar Kurt Eisner, sosyal demokratların burjuva kadına mensup olmasına rağmen, işçiler arasında büyük bir sempati toplamıştı. Bu arada tutuklanıp hapis yatan Eisner, 7 Kasım 1918'de ilan edilen Münih Sovyet Cumhuriyeti'nin kurucusu ve yöneticisi oldu.

Binlerce Münihli o güneşli sonbahar gününde işini gücünü bırakıp, "Theresienwiese" adını taşıyan büyük alana doluştu. Ardarda yapılan konuşmaların sona, kürsüye Eisner çıktı. Çok iyi bir konuşmacı olan Eisner, kitleleri nasıl harekete geçireceğini biliyordu; artık konuşmak yerine birşeyler yapma zamanının

geldiğini söylerken, işçilerden birinin elinde büyük bir kızıl bayrak görüldü. Hareketlenen kalabalık, küçük bir bando eşliğinde işçi marşları söyleyerek yürüyüşe geçmişti; en önde bulunan Eisner'in yanında, gözleri görmeyen işçi Gandorfer yürüyordu. Berlin'de olduğu gibi, Münih'te de önce kışlalara girildi. Bunun ve diğer eylemlerin kansız olmasıyla birlikte, etrafta dalgalanan kızıl bayraklar da tam bir bayram havası yaratmıştı, halk sevinç içindeydi. Erich Mühsam'ın dediği gibi, "Miting yapmak için gidilen yerden, devrim yapıp dönmüşlerdi." Akşam büyük bir birahane yapıları toplantıda "İşçi-Asker-Köylü Sovyeti" kuruldu ve bir bildiri hazırlandı.

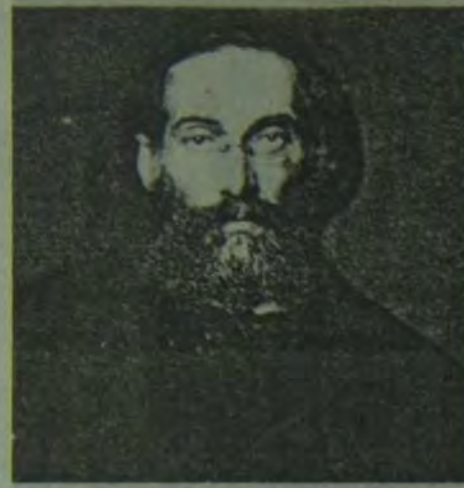
İvedi olarak yapılması gereken işler, üç maddeden toplanmıştı: 1) Silahlı işçiler ve askerler, kentin sokaklarında tur atıp asayiş sağlayacaklar. 2) Bütün resmi daireler, silahlı işçiler ve askerler tarafından korunacak. 3) Önemli basın organlarının yönetim yerleri işgal edilecek ve halka, bir işçi-asker-köylü devletinin kurulduğuna dair yayınlar yapılacak.

Sonra sıra parlamentoya gelmiştir. 60 kişilik silahlı bir grubun öncülüğünde parlamentoya yönelen coşkulu halk kitlesi, bekçiyi uyandırıp kapıları açtırmıştır. Burada yapılan toplantıda, Kurt Eisner'in genel seçimlere kadar Münih Sovyet Cumhuriyeti'nin başkanı olmasına karar verilir. Aslında Eisner, komünistlerin ve anarşistlerin gözünde yeterince radikal değildir ve kurduğu hükümetin büyük çoğunluğu sosyal demokratlardan oluşmaktadır. Kendisi herkesle birlik olmak istediği için, kafasında da burjuva parlamenter ve sovyet sisteminin karışımından oluşan bir model vardır. Eisner, yayınladığı bildiriyle, gazetelerin işgal edilmesine ve büyük burjuvazinin mallarına el konulmasına karşı çıkar. Komünistlerin yaptığı toplantılar, Eisner'in işçiler için bakanı sosyal demokrat Auer tarafından yasaklanmıştır. Aralarında E. Mühsam ve KPD'nin Münih yöneticisi Leviné'nin de bulunduğu 12 kişinin tutuklanması, işçiler için bardağı taşıran son damla olmuştur. Bu arada, Almanya'nın diğer bölgelerindeki gelişmeler de, Münih'teki tansiyonu artırmıştır. Berlin'de Ocak 1919'da R. Luxemburg ve K. Lebknecht'in öldürülmesi, işçilerin sosyal demokratlara artık sınıf düşmanı gözüyle bakmalarına yol açmıştır.

Eisner, silahlı işçilerin sokak gösterileri sonunda tutuklu komünist ve anarşistleri serbest bırakmak zorunda kaldı; ama kendisi için artık istifa etme zamanının da geldiğini anlamıştı. 21 Şubat 1919 sabahı istifa konuşmasını yapmak üzere parlamentoya giderken, yolda kafasına sıkılan iki kurşunla öldürüldü, Eisner'in katili Kont Arco-Valley, Münih'teki devrimci uyanışın bastırılmasından sonra yargılanıp kısa bir süre hapis yatacak ve serbest bırakılacaktır.

II. KASABIN İNTİKAMI VE "İZİNE ÇIKMIŞ ÖLÜLER"

Eisner'in öldürülmesi, halk arasında ve parlamentoda panik yaratır. Yağmalar, tutuklamalar ve sokak kavgaları başlar. Cınayeti duyan kasap Lindner, "Bunu mutlaka sosyal demokratlar yaptırmıştır" diyerek silahını kapığı gibi parlamentoya koşar ve işçileri bakanını vurur; Auer ağır yaralanmıştır. Günlerce süren kargaşanın ardından, Münih'te iki ayrı hükümet kurulmuştur. Bir yanda, Hoffmann'ın yönetiminde sosyal demokratların sağ kanadından oluşan bir kabine vardı. Öte yanda, E. Mühsam, G. Landauer ve Ernst Toller gibi anarşist ve pasifistlerle, Leviné başkanlığındaki komünistler, gerçek anlamda bir sovyet cumhuriyeti kurmak için var güçle-

Gustav Landauer

Erich Mühsam

Ernst Toller

Eugen Leviné

Münih Sovyetleri'nin beyinleri...

riyle çalışıyorlardı. Toplantılar düzenleniyor, mitingler organize ediliyor ve geniş halk kitleleri, yeni bir atılıma hazırlanıyordu. Nisan başında sovyet cumhuriyeti ikinci kez ilan edildi. Devrim hükümeti, gündemini şöyle yapmıştı: Basın-yayın kontrol altına alınacak; Rotarmistler güçlendirilecek; burjuvazinin sahip olduğu evlerin fazlasına el konup evsizlere dağıtılacak; yine konut sorunu gibi, acil çözüm bekleyen halkın sağlıklı beslenmesi için her şey yapılacak. Bu arada, Hüffmann Hükümeti de boş durmuyor, zaten belli bir güvensizlik içine düşmüş halkı durmadan kışkırtıyordu. Ancak, kitlenin desteğini henüz kazanamamış olan sosyal demokratlar, hükümeti Münih dışına taşımak zorunda kaldılar. Artık sıcak savaş dönemi başlamıştır. Ne var ki, elleri silah yerine kalem tutmaya, kafaları disiplin yerine özgür düşünmeye alışkın aydınların önderliğindeki devrim hükümeti, büyük sorunlarla içiçeydi. Münih'in karşı-devrime karşı savunulması ve bunun için de silahlanmış kitlelerin ikna edilmesi ve örgütlenmesi gerekiyordu. Yıllardır barış savunmuş ve kandökmeye kararlı sınıf düşmanıya yüzyüze

gelmemiş aydınlar, işçilere "Ateş!" emri vermek zorunda kalmıştı. Ekspresyonist yazar E. Toller'in söylediği gibi, şimdiye kadar İmparatorluk için disiplin altına girmeye ve ölmeye alışmış insanlar, artık kendileri için savaşacaklardı; ancak, kişisel sorumluluk göstermek, kendilerine zor geliyordu ve dolayısıyla, durumlarından pek hoşnut değildiler. Halkın her şeyi kendi başına başaracağına inanan öncüler, bunun hiç de kolay olmadığını gördüler. Ama geç kalmışlardı. E. Mühsam şöyle yazmaktadır: "Sürekli yoksulluk ve baskı altında yaşamış olan halk, her şeyin birdenbire değişeceğini umuyordu; biz de öyle umuyorduk. Ancak, dışardan gelen baskılar ve bizim tecrübesizliğimiz, umutlarımızın gerçekleşmesine engel oldu."

Lenin, Münih'teki devrimcilere 13 sorudan oluşan bir telgraf çekmiş ve neler yapmaları gerektiğini hatırlatmak istemiştir. Ancak, Lenin'in telgrafındaki maddelerle Münih'teki şartlar arasında uçurumlar vardı. Komünistlerin zayıflığı ve işçi hareketinin bölünmüş olması da, bu cumhuriyetin kısa ömürlü olmasında büyük rol oynamıştır. Bu arada Berlin'deki sosyal de-

Yüzler gerilmiş, eller tetikte; karşı-devrimin saldırısı bekleniyor. (Münih)

mokrat merkezi hükümet, burjuva basının da yardımıyla büyük bir karşı propaganda kampanyasına girişmiştir. Bolşeviklerin Almanya'yı yakında işgal edecekleri, Münih'te Rotarmistlerin yağmaya giriştikleri, gelişigüzel insan öldürdükleri ve kadınlara tecavüz ettiklerine dair haberler yayılmaktadır. Aynı günlerde, Münih'i işgal etmek üzere gönderilen silahlı karşı-devrim birlikleri, şehri çember içine almıştır. Baş gösteren yiyecek sıkıntısının yanı sıra, Sovyet Hükümeti, çarpışmaya kararlı 500 Rotarmistle 60.000 kişilik bir orduya karşı savunma yapmak durumundadır. Rotarmistler, Münih'i sokak sokak savundular; ancak 2 Mayıs'ta son direnişler de kınıldıktan sonra, şehirde "Beyaz Terör" bütün vahşetleyle esmeye başladı. E. Mühsam, E. Toller, E. Leviné tutuklandı. Generaller, birliklere "Bir hafta süreyle ateş serbest!" emrini vermişti. Münih Sovyetleri'ne şu ya da bu şekilde katkıda bulunmuş insanlar, sokaklarda gelişigüzel öldürülüyordu. Leviné'nin mahkemedeki savunması şu nutulmayacak sözlerle bitmişti: "Biz komünistler hepimiz, izine çıkmış ölüleriz." Şimdi sizlerin vereceği karara göre, benim

izin kâğıdım ya bir kere daha uzatılacak, ya da Karl Liebknecht'le Rosa Luxemburg'un yanına gönderileceğim." Leviné, bu konuşmadan iki saat sonra kurşuna dizildi. Hapis cezasına çarptırılan Mühsam ve Toller'den başka, devrimin diğer beyinleri de ya öldürüldüler ya da yıllarını zindanlardan geçirdiler. Münih Sovyet Cumhuriyeti'nin ve Almanya'nın ilk Halk Eğitim Bakanı komünist - anarşist Gustav Landauer'in sadistçe öldürülüşü, hâlâ sembolik bir anlam taşır. Çevresinde büyük bir sempati uyandırmış bu sevecen filozofun linç edilmesi; bugün militaristlerin, "komünist" ve "anarşist" sıfatlarını neden tahrif ettiklerini ve kendi "doğuştan terörist" eğilimlerini saklamak için kullandıklarını açıklamaktadır.

III. KARŞITLARIN BİRLİĞİ

Günümüzde "Münih Sovyet Cumhuriyeti maceracıların eseriymiş" diye düşünenler yok değildir. Bu, ilk bakışta doğru gibi gelebilir. Ne var ki, unutmamak gerekir ki, bir avuç aydınla son derece sıradan insanların gerçekleştirdiği bu başkaldırının,

bugün gayet doğal gibi görünen bazı insan haklarının yerleşmesinde büyük katkısı olmuştur. Ayrıca, bu olayın kanlı sonuçlanmasının sorumluları da "maceracılar" değil, generaller ve sosyal demokrasinin sağ kanadıdır. Öte yandan, yine bu "maceracı", her zaman birbirine karşıt gibi gösterilen sanatla politikanın ve işçi sınıfıyla aydınların, aynı barikatlarda buluşabileceğini ispat etmiştir. Münih Sovyet Cumhuriyeti'yle birlikte, E. Mühsam, E. Toller, E. Leviné, G. Landauer de Türkiye'de hemen hemen hiç tanınmıyor. Oysa bu cumhuriyet, herhangi bir başkaldırı olmadığı gibi, adı geçen insanların hayatları da, yaşanmış sıradan hayatlar değildi. Şimdi bütün bunları, bir dergi makalesinin çerçevesine sığdırmak, hüzünlü bir çelişki yaratıyor. Ama, tarihin insandan kaynaklanan dinamiğini sürekli güncel kılma sorumluluğunu da taşıyoruz. "Yaşam otuz./Ağanyor saçlanm./Yorgun değilim." diye yazan E. Toller de, galiba bize bunu hatırlatıyor. □

(*) Bu yazının hazırlanışında son derece yararlandığım bazı belgeleri bana sağlayan Prof. Dr. Diethart Kerbs'e teşekkür ediyorum.

Ankara Film Şenliği Hakkında

Mahmut Tall Öngören

Herkes "Ankara Film Şenliği'nin ardından" yazdı. Ben, "Ankara Film Şenliği hakkında" yazmak istiyorum. Bilindiği gibi Ankara Film Şenliği'ni üç kuruluş düzenliyor. Oysa, küçük çaptaki bir film şenliğinin bile düzenlenmesinde hiç ummadığınız kurumların ve kişilerin katkıları görülebilir. Önemli olan düzenleyicilerin dışındaki bu gibi kurumların ve kişilerin katkıları da, en az doğrudan doğruya bu işin içinde yer alan kurumlar ve kişiler denli düzenleyebilir.

Ankara Film Şenliği de çeşitli doğal başlangıç yetersizlerinden ötürü, gerek doğrudan doğruya şenliği düzenleyen kurumların ve kişilerin çabalarını, gerek dışardan yardımcı olan kurum ve kişilerin katkılarına gereken biçimde değerlendiremedi. Hatta bu yıl şenliğin Türkiye'de ilk kez gerçekleştirildiği kimi adımlar bile yeterince belirtilmedi ve kamuoyuna yansımada. Oysa, söz konusu adımların Ankara Film Şenliği'nin geleceği bakımından önemi büyük... Üstelik, bu adımların atılmasında, ilk şenliğin gerçekleştirilmesinde ve ikincisinin de hazırlanmasında çok büyük katkıları ve payları olan kişilerin üzerinde hiç durulmadı. Kaldı ki, bu gibi kişiler Ankara Film Şenliği'nin dışından yararlı olmaya çalışan bir topluluğu değil, şenliğin ortaya çıkmasını sağlayan ve özellikle de, ilk yılki zorlukların tümünü yüklenmiş olan bir ekibi oluşturmaktadır.

Ankara Film Şenliği Yürütme Kurulu üyelerinden Aysan Sümersan, Ömer Tuncer ve Dr. Ahmet Boyacıoğlu'nun katkılarıyla bu yıl Türkiye'de ilk kez "Işıklıdırma" ve "Kurgu" ödülleri verildi. Bugüne dek başka hiçbir şenlikte başvurulmamış bir uygulama... Ne basın, ne de TRT bu özelliğin üzerinde durdu. Öyle sanıyorum

ki, şenlikte ödül kazanan ve ön plana çıkan Tunca Yönder'in "Bir Tren Yolculuğu" adlı filminin değeri, bir de bu "ışıklandırma" üstünlüğü ile daha iyi anlaşılabilir.

Aynı şenlikte, "Kısa Film Yarışması", yine Aysan Sümersan, Ömer Tuncer ve Dr. Ahmet Boyacıoğlu'nun girişimleriyle, Türkiye'de ilk kez kategorilere ayrılarak ayrı ayrı ödüllendirildi. TRT ve basın tarafından duyurulmadığı için, ortaya çıkmayan bir başka şenlik olayı da, TRT'ye çeşitli katkılar yapmış ve yakında televizyonda iki önemli yapıtını izleyeceğimiz Türk sinemasının en önemli yönetmenlerinden Lütfi Ömer Akad'a "Özel Onur Ödülü"nün verilmesiydi. Galiba ilk kez ben açıklamış oluyorum, yine Sümersan, Tuncer ve Boyacıoğlu tarafından gerçekleştirilen bu yerinde girişimi.

Ankara Film Şenliği'ni ülkemizdeki diğer film şenliklerinden ayıran kimi özellikleri de belirtmeden geçmeyelim. Başkentteki bu ilk film şenliğinin kuruluş amaçlarının başında "genç sinemamız"ı destekleme direnci yer almaktadır. Anımsanacağı gibi, ilk şenlikteki uzun film yarışması ilk üç filmini çekmiş yönetmenlerimiz arasında yapılmıştı. İkinci yıl, böyle bir yarışmanın gerçekleştirilememesinin nedeni açıkça ortada... Bu yıl ilk üç filmini yarışmaya gönderebilecek yete-

ri sayıda yeni yönetmene rastlayamamamız... Ne ki, ikinci yılki yarışmaya yine de altı-yedi tane "yeni yönetmen" katılabildi. Bu da sevindirici bir olay... Üstelik, uzun film yarışması ikinci yıl yeni ve eski tüm yönetmenler arasında yapıldığında, yeni yönetmenler ve yeni oyuncular ve yeni senaryo yazarları için "özendirme ödülleri" de vardı. Bu ödüllerin yeterince değerlendirilmesi elbette seçiciler kuruluna kalıyordu. Özetle şunu belirtmekte yarar var: Ankara Film Şenliği, yarışmaları ve diğer etkinlikleri ile genç ve yeni sinemacıları destekleme işlevini yitirmemelidir. Ne pahasına olursa olsun...

Ankara Film Şenliği'nin bir başka özelliği de ağır basan kültürel etkinlikleridir. Bu şenlik sinemamızın pazarını geliştirebilecek olanaklara henüz sahip değil... Belki de uzun süre böyle bir işlevi yerine getirmesi olası değil... Bu nedenle, nitelikli film gösterebilmek ve açıkoturum, söyleşi, konuşma, sergi, yabancı konuk çağırma ve ayrıntılı açıklamalarla bu filmleri ve sinemayı desteklemek, Ankara Film Şenliği'nin vazgeçilmez amaçları arasında bulunmalıdır.

Umarım, şenlik uzun ömürlü, binçili ve düzenli bir ortamda önce Ankara, sonra da Türkiye için yararlı olur.

Lütfi Akad ödül alırken

"Şarlo" 100 Yaşında

Silah Olarak Güldürü

Arvid Rundberg* / Çev: Gürhan Uçkan

1940'lı yılların sonlarında ve 1950'li yılların başlarında Charlie Chaplin'in kısa filmleri sinemalarda, uzun film başlamadan önce görebiliyorduk. Birden onların yerini, dış macunu reklamları aldı. Ne olmuştu?

Soğuk savaş denilen bir şey başlamıştı! "Boksör" (1915), "Maden Arayacı" (1915), "Sersemi" (1917), ve "Göçmen" gibi Chaplin'in dünyaca ünlü ve sevilen kısa filmleri birden kara listeye alınmıştı! Chaplin, komünist olmakla, ya da en azından komünizm sempatisi taşımakla suçlanıyordu. Eğer sinema sahipleri Amerikan filmlerini gösterebilmek istiyorlarsa, bir zahmet Chaplin'in filmlerini repertuardan sileceklerdi. Onun filmleri ansızın tehlikeli olmuşlardı!

YOKSUL ÇOCUKLUK

Charlie Chaplin'in yaşamı, kendisinin acıklı güldürülerini andırır. Bundan 100 yıl önce 16 Nisan günü Londra'da doğdu. Babası alkolik bir vodvilciydi. Fransız kökenli olduğu için, vatanlarında katoliklerin baskısından kaçan yüzlerce aile gibi onlar da Londra'ya göç etmişlerdi.

Annesi varyete sanatçısıydı. Üzerine oturabileceği uzunlukta saçları olan, açık tenli, menekşe gözlü, ufak tefek bir kadındı. Chaplin'i doğurduğu zaman 30 yaşındaydı.

Chaplin'in ilk yılları yoksulluk içinde geçmedi. Ağabeyi Sydney ile birlikte, annesinin Lambeth'deki evinde yaşıyordu. Anneleri her akşam işe giderken onları, hizmetçi bir kıza emanet ederdi. O sıralar, babasını hiç görmemişti. Sonraları onu; sessiz, mıymıy konuşan ve karanlık gözlü bir adam olarak tanımlamıştı. İyi bir bariton olan baba, o zamanlar için çok iyi bir ücret olan 40 sterlin haftalıkla yaşıyordu.

İzleyicilerin daha çok masraf yapmaları için tiyatro sahipleri, artistleri salona gönderirler, içki içmeye zorlardı. Bu nedenle, o devrin bir çok sanatçısı alkolik olmaktan kurtulamamıştı. Chaplin'in babası da aynı nedenle, henüz 37 yaşındayken öldü. O zaman, içki nedeniyle rol ve ücret listelerinde hızla iniş göstermişti. Eşinden ayrıldığı zaman ödemesi kararlaştırılan nafakanın bir kuruşunu ödeyemedi.

Chaplin 4 yaşındayken annesi sesini yitirdi, işsiz kaldı. Bu durumda sahneye atılma sırası ona gelmişti. Daha 8 yaşındayken, Aldershot'taki The Canteen adlı tiyatrodan sahneye çıktı. Sürekli olarak olay çıkarmaktan hoşlanan sarhoş askerler, önceleri oğlunun yanında birşeyler yapmaya çalışan annesini ısıklıyorlardı. Annesi ağlayarak kulise kaçtığı zamanlar tiyatro sahibi, Chaplin'i sahneye yollardı. Çocuk ilk kez Jack Jones adlı şarkıyı söyleyince, sahneye bozuk para yağmaya başladı. Oğlan, daha şarkısı bitmeden paraları toplamaya başlayınca, izleyiciler daha da çok güldüler-onlar da öyle yaparlardı çünkü, aynı durumda olsalardı-ve sahneye, yeniden para atıldılar.

Aile yavaş yavaş gecekonduya taşınmaya zorlandı. Yaşam çekilmez hale gelmişti. Anne, yoksulluğun en yaygın hastalıklarından birine yakalandı: Akıl hastalığına. Devrin "tımarhanelerinden" birine atılınca Chaplin ve ondan dört yaş büyük ağabeyi, kimsesizler yurduna gönderildi.

Yurtta yaşam, tam bir kışla yaşamıydı. Her vesileyle dayak atılan okula gönderiliyorlardı ve her dayaktan sonra çocuklar, baygın olarak sınıftan dışarı taşıyorlardı. Sıfır numara traş ve bite karşı ilaçlanma, yurttaki olağan şeyler arasındaydı.

KÖPEK YAŞAMI

Zaman zaman bu cehennemden kurtarıldıkları oluyordu. Bazen izne bırakılan anne, bazen de henüz içkiden olmamış baba

(*) Arvid Rundberg, İsveç'in tanınmış ileriye yazarlarından. Doğrudan politik yazılan dışında, sinema ve edebiyat dallarında araştırmaları ile de tanınır.

onları gelip alıyordu. Ne ki Sydney 11 yaşındayken donanmanın müzik okuluna yazıldı ve trampetçilik öğrenmeye başladı. Charlie artık sürekli olarak yalnız yaşıyordu. Zaman zaman sokakta uyudu, gecici işlerde çalıştı ve yiyecek çaldı. Yaşamda bir şeyi öğrenmişti: İnsanın yardım için ancak kendi gibi yoksullara başvuracağını ve varlıklılardan sakınacağını...

Sydney kısa zamanda donanmadan atılmayı başardı. Ardından annesi, uzunca bir süre bakımeviden izin aldı. Şimdi yine aile olmuşlardı. Charlie yeniden okula yazıldı; annesi taksitle aldığı bir dikiş makinesi ile terziler için dikiş yapmaya başladı. Gün-de on dört, on beş saat çalıştığı halde geliri, taksitleri ödemeye yetmeyince, makinesi elinden alındı. Kuru ekmek, domates yağ ve çay ile yaşıyorlardı artık.

Chaplin'in okulunda "Kül Kedisi" sahneye konacaktı. Ona rol verilmeyince, kendi başına bir tek kişilik şov yaptı. Önce sınıfta, sonra bütün okulun önünde! Artık öğrencilerin ve öğretmenlerin sevgilisi haline gelmişti. Ne ki, bir kez daha okulu bıraktı.

"Sekiz Lancashireli Çocuk" adlı bir dans grubunu yöneten Mr. Jackson tarafından işe alınmıştı. Yemesi içmesi ve yatması karşılanıyor, annesine de yarım Crown para veriliyordu. Charles Chaplin o zaman 8 yaşındaydı.

Artık Chaplin'in gerçek sanat öğrenimi başlamıştı. Palyaçoluk, mimiklik, şarkıcılık ve müzisyenlik dallarında hızla ilerliyordu. Yıllarca İngiltere içinde dolaştı. Önceleri tahta ayakkabılı dansörlük yapıyordu; sonra komedyenliğe, palyaçoluğa ve aktörlüğe başladı. Yavaş yavaş ama kesin bir şekilde yükseldi. Artık Londra'nın "ciddi" tiyatroları ona açılmıştı.

SANAT YAŞAMI

"Sherlock Holmes" piyesinde ilk kez doyurucu bir ücret alınca, Sydney ile annesi için güzel bir daire kiralayabildi. Ağabeyi, iyiden iyiye çaresiz yaşayan annelerine bakıyordu. Piyes çok tuttu ve bir yıl boyunca kapalı gişe rekorları kırdı. Zamanın ünlü varyete toplulukları, Chaplin'i almak için birbirleri ile yarışmaya başlamışlardı. Bunlardan en ünlüsü, **Fred Karno**'nun kiydi. Elinde otuz ayrı topluluk, büyük bir tiyatro salonu vardı. Chaplin, Sydney'e Karno'nun yanında iş bulduktan sonra kendisi turnelerine sürdürdü, sonunda Karno'ya döndü. 1909'da Karno ile birlikte Paris'e gitti, **Folles Bergère**'de toplulukları ile sahneye çıktı. Bir yıl sonra, İngiltere'ye döndüler. Oradaki turne yaşantısı, Chaplin'i sıkımsa başlamıştı. Düzen-

li olarak ABD'de turneye çıkan ve yine Karno'ya ait olan bir topluluk ile Chaplin de oraya gitti. Yıl, 1910.

O sıralar Chaplin, keman ve violenseli çok iyi çalıyordu. 16 yaşından beri bu iki çalgıya günde altı yedi saat vermişti. Müzik ve kendi skeçlerini yazmak, gününün önemli bir bölümünü alıyordu. Daha sonra, tüm filmlerinin müziğini kendi besteleyecekti.

ABD'nin değişik bölgelerini gezmek onun hoşuna gidiyordu. En çok etkilendiği yer, 1906 depreminin izlerini taşıyan San Fransisko olmuştu. Bir de, bu kıtanın genelevleri... Bu konuya ilgisi, Paris'te başlamıştı. Genelevler, turne yaşantısının kaçınılmaz bir yanını oluşturuyordu.

FİLM

Chaplin Filedelfiya'dayken, zamanın en tanınmış film şirketlerinden **Keystone Comedy Film Company**'den bir telgraf aldı. New York'ta, 42. Cadde'deki Music Hall'de onu bir sarhoş rolünde görmüşlerdi ve derhal New York'a gelip, sinemaya geçmesini istiyorlardı.

Chaplin her olanakta sinemaya giden birisiydi. Keystone'nun filmlerinin nasıl olduğunu biliyordu: Önce biraz şaklabanlık, sonra müthiş bir kovalamaca. Haftada üç film yapan birisine göre kendisi, çok ciddi bir sanatçıydı. Tiyatro dünyasında saygı duyulan bir adı vardı. Öte yandan, Keystone ile çalışmanın, adını tüm dünyaya yayacağından da emindi. Biraz birlikte olduktan sonra, tiyatroya geri dönebilirdi.

Haftada üç skeç yapması karşılığı 150 dolar alacaktı. Artık iyi bir işadamı olan Chaplin, 200 dolar istedi. Sonunda, yılın ilk üç ayı 150, kalan dokuz ayında ise 175 dolar almasında karar kılındı.

Bu anlaşma ile birlikte, Chaplin'i tüm dünyaca ünlü, ustaların ustası yapacak; bir süre sonra ABD'nin tutucu güçlerince nefret edilen biri haline getirecek adım atılmış oluyordu.

Keystone'un film seti, Los Angeles'taydı. Şirketin ününün tersine, dökülen bir yapıdan oluşuyordu. Küçük bir otelde kalan Chaplin, boksör eskileri ve sirk bezginlerinden oluşan "artistler kadrosuna" alışmakta epey güçlük çekti.

İlk filmi, büyük bir fiyasko oldu. Bir gazeteci rolünde olan Chaplin'den, tanınmış komedyen **Ford Sterling**'in yerini ve biçimini alması beklenmişti. Chaplin ise, tüm çekim boyunca kendi buluşlarını araya koydu. Sterling'in basit biçimine kesinlikle uymuyordu. Film son halini aldığı zaman, Chaplin'in tüm ekleri kesilmişti. Filmi görünce, utandı.

"ŞARLO"

İkinci filminde, buyruklara uymadı. Kostüm odasına girdi, ünlü kılığını buldu çıkardı. Üzerinde her şeyin uyumsuz olduğu bir figür yaratacağı. Çok büyük gelen pantolon ve çok dar olan ceket... Eski püskü bir şapka ve palyaço ayakkabıları... Fazla genç gözükmemesi için, bir de bıyık yakıştırdı kendine. Makyaj yaptıkça ortaya çıkan tipi sevmişti. Büyük açık hava setine çıktığı zaman, düşündüğü tip doğmuştu: Şarlo.

Vatansever, cenilmen, ozan, düşücü ve romantizm ile serüvenden başka bir şey düşünmeyen yalnız bir insan. Başkalarına bir müzisyen, bir kont, bir polo oyuncusu olduğu imajını verecekti ama; yerden izmarit toplamayacak, çocukların ellerinden şekerlerini çalmayacak denli yüksek tabaka insanı da olmayacaktı. İlk filmlerinden çok kesintiye uğradı. Sonunda, kesenler bile gülmeye başlayınca, kazanmıştı.

O zamanlar, bir Keystone filmi yirmi kopye yapılırdı. Bu sayı otuzu bulursa büyük "sükse" yapmış sayılırdı. Dördüncü "Şarlo" filmi kırk beş kopye yapıldı. Kopye sayısı hızla artıyordu. Kısa bir süre sonra Şarlo, tüm ABD'yi, İngiltere'yi, Fransa'yı ve İskandinavya'yı kasıp kavuruyordu. Bu

fırtınanın dışında kalan tek ülke, Almanya'yıydı.

I. Dünya Savaşı başlamıştı. Chaplin, artık kendi filmlerinin yapımcısıydı. Keystone için 1914'de, kırkı aşkın film yapmıştı. **Essanay** için 1915'de 12, 1916'da 2 ve 1918'de 1 film yaptı. **Mutual** için, aralarında "Serseri", "Rehineci" ve "Patenler" olmak üzere 8 film yaptı. 1917'de ise, aynı şirket için, çok beğenilen dört filmin altına imzasını atmıştı: "Sakin Sokak", "Sağlık Kuyusu", "Göçmen" ve "Serüvenci".

1917'de ABD savaşa girdi. Chaplin'in en yakın arkadaşları, **Mary Pickford** ve **Douglas Fairbanks Senior**, ülkeyi dolaşıp savaş hisse senetleri satıyordu. Savaşı ve nefret edilen Alman Kayser'i işleyen bir film yapmaya karar verdi. Ortaya, Şarlo'nun palyaço ayakkabıları ve komik bıyığı ile Alman Ordusunun genel kurmay başkanını yakaladığı -hiç kuşkusuz, kazayla- "Tüfek Omuzda" filmi çıktı.

"Köpek Yaşamı" ve "Şarlo'nun Oğlu" filmleri ile ilk kez kendi bağımsızlığını ilan etmişti. 1923'de büyük sermaye çevreleri, çok kârlı bir iş olan filmcilığe el attı. Bu da, Chaplin'in, Mary Pickford ve Douglas Fairbanks ile **United Artist**'i kurmasına yol açtı. Oyuncuların sahip oldukları bu şirket, sanat yolunu izleyecekti. "Altına Hücum", "Şehir Işıkları", "Modern Zamanlar" gibi ünlü uzun filmlerini, bu şirketin damgası altında yaptı. Sesli filmin giderek yaygınlaşmasına karşın bu filmler, sinema tarihinde görülmemiş başarı kazandılar. Şarlo artık milyoner olmuştu.

1930'LU YILLAR VE FAŞİZM

Chaplin inançlı bir anti-faşistti ve bunu söylemekten çekinmezdi. Yahudi ve komünist olmakla "suçlanıyordu". ABD'li tutucuların müthiş direnişlerine karşın, "Diktatör"ü (1940) yaptı ve ilk kez, açık bir nefret, tehditle karşılaştı. O devrin büyük sermaye çevreleri, kitle iletişim araçlarını ya ellerinde tutuyorlardı, ya da kontrol ediyorlardı. Faşizme sempati ile bakıyorlar, Hitler'i alkışlıyorlardı. "Diktatör" gösterime girdiği zaman, ABD henüz savaşa katılmamıştı. II. Dünya Savaşı Avrupa'da sürerken, Hitler'i alaya almak, ABD içindeki geniş çevrelerin fena halde öfkelerini uyandırmıştı. Kaliforniya'da Chaplin, ileri ci liman işçilerinin sendika lideri **Harry Fridges** başvurarak, filmin galasında yardım etmelerini istedi. Amerika'nın "yerli" nazileri, "Diktatör"ün gösterimini engellemekte kararlıydılar. Her sinemada görev

alacak on beş-yirmi liman işçisi, gösterimin olaysız geçmesini sağlayacaktı.

"Diktatör" büyük bir uluslararası ün yaptı ama, tüm faşizan ülkelerde ve İsveç'te yasaklandı. Sayın Hitler'e gülmek yasaktı! 1941'de ABD'de savaşa girdi ve ansızın Şarlo, Beyaz Saray'da, Churchill'in İngiltere'sinde sevilmeye başlandı!

Chaplin, "İkinci bir cephe" isteyen çetn ABD toplantılarına katıldı. İlk kez 1942'de San Fransisko'da konuşarak faşizmi kınadı, Kızıl Ordu'ya destek olunmasını istedi. Chaplin'e göre, Fransa'da açılacak ikinci bir cephe, "tüm ülkelerin demokrasileri için çarpışan Kızıl Ordu'nun" büyük kayıplar vermesini önleyecekti. Eğer Hitler savaşı kazanırsa, tüm dünya onun çizmeleri altında köle haline gelecekti. Gandhi'den Roosevelt'e dek birçok ünlü çağdaşının yakın dostu olan Chaplin'in toplantılarına, kitleler koşarak geliyordu.

VE SÜRGÜNLÜK

1947'de ilk sesli filmini, **Mösyö Verdox**'u ve sonra "Sahne Işıkları"nı yaptı (1953). Ardından, Avrupa'ya göçmeye zorlandı. Soğuk Savaş bütün hızıyla esiyordu ve o, basını ve Beyaz Saray'ı karşısına almıştı. Boykot ediliyor, her çeşit havadan nedenlerle suçlanıyor ve FBI tarafından dava ediliyordu. * Kızıl Ordu'nun desteklenmesi için ve faşizmi kınayan konuşması,

kanıt olarak getiriliyordu. Chaplin ABD'de, bir vatan haini durumuna getirilmişti. Birkaç başarısız evlilikten sonra ünlü yazar Eugene O'Neill'in kızı Oona O'Neill ile tanışmıştı. Hakaretler ve saldırılar altında ABD'den kaçmak zorunda bırakılan çift, İngiltere ve Fransa'da krallar gibi karşılandı. İsviçre'ye yerleştiler, çok sayıda çocukları oldu. Mutlu bir yaşam sürdürdüler. Chaplin son filmini İngiltere'de yaptı: "New York'ta Bir Kral" (1957).

Charlie Chaplin'in filmleri sonunda Almanya'da da gösterilmeye başlandı. 1977'de öldüğü zaman, dünyanın en sevilen sinema oyuncusuydu.

Ölümünden sonra bile yaşam ona, komik bir sürpriz yaptı. İsviçre'deki mezarını kazan iki hırsız, cesedini çaldıklarını söyleyip, geri vermek için para istediler. Girişimleri, başarısızlıkla sonuçlandı.

Sonunda Charlie Chaplin, ABD'de hak ettiği yeri almış durumda. Ne ki Hollywood'ta bugün bile, onu unutturmak isteyen eğilim varlığını sürdürüyor. Çünkü orada, birkaç istisna dışında, soğuk savaş varlığını sürdürüyor.

15.4.1989 tarihli
Norrskens Flamman'dan (İsveç)
kısaltılarak çevrilmiştir.

(**) Chaplin'in, aynen Einstein'ın oğlu gibi, FBI'da karbanik bir dosyası vardı. "Ülkeyi komünistlere satmak" için çalışan bir ajan olarak görülüyordu.

Sosyoloji Anlayışında İkilik*

Dr. Behice Sadık Boran

Toplumsal bilimlerin bilim olup, olmadığı ve toplumsal bilimlerde yöntem sorunu konusundaki tartışmalar günümüzde de sürüyor. Bu soruna ilişkin, Doç. Dr. Behice Boran'ın 1943'te DTCF öğretim üyesi iken yazdığı bir makaleyi sunuyoruz. B.S.

daki tezahürleridir. Realitenin bir cephesine tatbik edilen metod diğer cephelerine de tatbik edilebilir. Şu halde, müsbet bilim metodu her sahaya tatbik edilebilir.

İşte manevî bilimlerin-tabii bilimler ayrılığını yapanlar ikinci görüşten, bu ayrılığı reddedenler de birinci görüşten hareket ederler. Bu makalede, ikinci görüşe dayananların iddialarını önce ele alacağız ve sonra, müsbet bilim olarak sosyoloji taraftarlarının bu Netice itibariyle, müsbet bilim metodunun realitenin her cephesine tatbik edilemeyeceği hükmüne götürür.

2- Bilgi süreci (vetiresi) bilginin konusuna göre değişir. Realite bir değildir; realitenin bir çeşidini bilmek diğer bir çeşidini bilmekten farklıdır. Bunun için elde ettiğimiz bilgi de aynı neviden değildir. Bu görüş realitenin çokçu (pluralist) telâkkisine dayanır.

Müsbet bilim metodunun sosyolojiye girmesine karşı alınan bu tavır kuvvetle belirlenmiş bir tarzda, son yüzyılın sonlarında bilhassa Almanya'da görüyoruz^(*). Sosyolojinin müsbet bir ilim olamayacağı fikrine bu asır başlarında Amerikada C. Cooley'nin eserlerinde de rastlıyoruz. Müsbet bilim metoduna karşı tavrı alan bu sosyologların görüşleri arasında ayrılıklar vardır, fakat bizim meselemiz için yalnız esas noktalar üzerinde duracağız.

Bütün bu grupta esas nokta zımnen realitede bir ikilik kabul etmeleri, insan âlemini tabiat âleminde ayırmalarıdır. Bu ayrılık yapılmıca, müsbet bilimler metodunun sosyolojiye tatbik edilemeyeceği, veya edilse bile sosyal hadisenin esas tabiatını kavramak için yeter olmadığı neticesini zaruri olarak varılıyor.

Daha mühim olduğu için evvelâ Al-

manya'daki cereyanın esas, umumî noktalarını hülâsa edelim. Kabul ettikleri tabii bilim, manevî bilim ikiliği şu öncüllere (mukaddemlere) dayanır.

1- Zihin veya şuur âleminde irade hürriyeti ve kendi kendini tayin etme hâkimdir, halbuki tabiat âleminde mihaniki illiyet caridir. İnsan âlemi hürriyet, akıl âlemi, tabiat âlemi ise mihanikî determinizm âlemdir.

2- Bilme süreci bakımından bu ikilik şöyledir: a) Tabii ilimler dış âlemle meşgul olurlar; bu da duyular vasıtasıyla bilinir. b) Manevî bilimler iç âlemle meşgul olurlar; bu da doğrudan doğruya tecrübe ile, teemmül elde edilir. Bu iç âlemin olayları deneyimli (experimental) bilimin, müsbet bilim metodunun, konusu olabilir; fakat bu olaylar fizyolojik olaylardan, sinir sisteminin fonksiyonlarından çıkartılmaz. Müsbet bilimler metodu bu bilimlere tatbik edilebilirse de, bu olayları öz vasıflarında yakalayabilmek için yeter değildir.

3- Fizikî tabiat ve kültür realitesi birbirinden farklıdır. Tabiat kavramı bir kıymet, bir norm tazammun etmez. Kültür ise bir kıymet veya kıymetlere nisbetle tasavvur olunan realitedir. Manevî bilimlerin, sosyal bilimlerin konusu kültürdür. Ancak kıymetlere, normlara nisbetle anlaşılan realitedir.

4- Kıymetler dış olayların kendilerinde olan şeyler değildirler; kıymetler insanın kararına, saiklerine bağlı unsurlardır. Dıştan aynı olan şartlar altında fertler birbirine benzeyen hareketlerde bulunurlar, fakat onları tahrik eden ruhî saikleri araştırırsak, bu saiklerin farklı olduğu haller görülür. Dıştan bir görünen hareketler, saikler dikkate alındığı zaman, ayrı mâna taşıyabilirler. Bunun için yalnız dıştan müşahade yeter değildir. Bu hareketlerin zembereği olan kıymetler üzerinde durmak gerektir. Kıymetleri anlayabilmek için de ferdin şuuruna, sübjektif hayatına girmek gerektir.

5- Bu ayrılıkların neticesi olarak, olayları dıştan müşahade eden tabiat bilimleri, olaylar arasındaki umumî münasebetleri, teakupları, beraberlikleri, irtibatları bulmağa çalışır. Bu bilimlerin gayesi tâmilimlere, kanunlara erismektir. Şu halde, tabii bilimlerin yaptığı, olayların umumileştirilmiş tasvirinden başka bir şeydir. Halbuki insan âlemindeki olayların tetkikinde yalnız tasvir etmek yeter değildir. Olayları anlamak gerektir. Anlamak da, insanları harekete sevkeden saik-

leri bulmak, fertlerin sübjektif hayatına inmekle olur.

6- Sosyolojinin kıymetlerle uğraşması sosyolojinin kıymet hükümleri vermesi, kıymetlerin doğruluğunu ve yanlışlığını münakaşa etmesi ve bu hususta bir hükme varması demek değildir. Sadece, tetkik edilen bir cemiyette fertlerin inandığı, doğru bulduğu kıymetleri tesbit etmek ve fertlerin tavır ve hareketlerini bu kıymetler aydınlığında tetkik etmektir. Kıymetler dıştaki realiteye uymayabilir; bu, ayrı bir meseledir.

Müsbet ilim metoduna karşı yapılan tepkinin Amerika'daki belirtisi, esas mahiyeti itibarı ile Almanya'da kine benzer. Amerika'daki bu cereyanı temsil etmek üzere Cahrles Cooley'i alabiliriz. Onun terminolojisi, alman mektebinin terminolojisine benzemez; fakat görüşleri aynı kapiya çıkar. Cooley, sistem kurucu, nazariyeci değildir. Yazılarında sistematik tasnifler, tarifeler bulunmaz.

1- Cooley'e göre cemiyet şuur veya zihindir. Ferdî şuur ve sosyal şuur diye bir ikilik yoktur. Fert ve cemiyet aynı realitenin iki cephesidir.

2- Cemiyet, şuur, sosyal münasebetler de manevî münasebetler olduğuna göre sosyolojinin metodu tabii ilimlerin dıştan metodu olamaz. Bu noktada Cooley Dilthey'e yaklaşır. Cooley de ferdin sosyal reaiteye doğrudan doğruya iştirâk ettiğini, onun için cemiyeti içten bildiğini ileri sürer. Sosyal reaiteyi bilmekte kullanılacak metod "sympathetic insight" dir; yani, diğer fertlerle beraber duymak, aynı tecrübeleri geçirmek metodudur. Kendimizi başka insanlar yerine koyup dolayısıyla onların geçirdiği tecrübeyi geçirerek onları anlamış oluruz. Halbuki fiziki olaylara iştirâk etmek, atomlarla veya yıldızlarla beraber duymak diye bir şey olamaz. Görülüyor ki, Cooley'de sosyal âlemde olayları "anlamak" taraftarıdır.

3- Tabii ilimler metodu parçalayıcı ve kemmidir, halbuki sosyal realitede mühim olan bütüncülük ve keyfiyet farklıdır. İnsan bir bütün, cemiyet de uzvî bir bütündür, Tabii ilimler metodu bu bütünü bozuyor, parçalıyor. Halbuki gereken şey, vaziyeti bir bütün olarak, bütün renkleri, nüansları ile anlamaktır. Tabii ilimler metodunun sosyal olaylara tatbiki, konunun bütünlüğünü, canlılığını, müşahhaslığını kaybettiriyor.

İlimler arasında ikiliği kabul eden

bu görüşe mukabil, bilginin bir ve bütünlüğü ve sosyolojinin müsbet bir bilim olabileceği tezi şöyle ortaya konabilir:

1- Realitede ikilik olup olmadığı meselesi, felsefi bir meseledir. Asırlardan beri bu mesele münakaşa edilegelmiştir. Dikkate değer nokta şudur ki, müsbet bilim metodu her yeni sahaya tatbik edilmek istenildiği zaman itiraz ve mukavemete uğramıştır. Bu gün müsbet bir bilim olduğunu herkesin kabul ettiği, müsbet bir bilim örneği olarak ileri sürülen fizikte de, Galile ilk deneylerine başladığı zaman, devrinin otoritelerinin hücumuna uğramıştı. Garip bir mantık ile, müsbet bilim metodunun tatbik edilip muvaffak olduğu alanların birer müsbet bilim olduğu kabul olunuyor, bu metodun yeni tatbik edildiği veya edilmek istenildiği alanlar için ise müsbet bilim olamaz diye kestirilip atılıyor. Diğer bilimler alanında olduğu gibi, sosyolojinin de müsbet bir bilim olup olamayacağı bu metodun sosyal olayların tetkikine bilfiil tatbiki ile meydana çıkacaktır.

2- İnsan âleminde hürriyet olduğu, fertlerin sübjektif hayatına girerek olaylara ferdin zaviyesinden bakmakla isbat edilmemiş olmaz. Fert, kendi şuur hayatının içebakışında (entrospeksiyonunda) kendisini hür bir varlık olarak hissedebilir. Meselâ, kendi içime baktığım zaman bu yazıya bu anda devam edip etmemekte kendimi temami ile hür his ediyorum, fakat benim bu hürriyet hissim hakikaten bu işe devamda hür olduğumu, bu hareketimin bir determinizmi olmadığını ispat etmiş olmaz.

Bu günkü psikoloji, diğer müsbet bilimler gibi, tetkik ettiği olaylar âleminde, insan hareketlerinde, determinizm olduğu fikrinden hareket eder; bugünün psikoloji araştırmaları, tetkikleri bu "postulat"a dayanır. Psikolojinin son yüzyıl zarfında süratli ilerleyişi bu görüşün realiteye uygunluğuna delildir. Psikoloji çalışmaları, insanın ruhî hayatının da determinizmi olduğu fikrine dayanarak çalıştığı nisbette verimli olmuş, insan hakkındaki bilgimiz artmıştır.

Her hangi bir ferdin hareketlerine dıştan baktığımız zaman onun nasıl hareket edeceğini önceden kestiremeyişimiz ve ona irade hürriyeti atfedişimiz, onun üzerine tesir eden âmilleri bilmememizden ileri geliyor. Nasıl ki, rüzgârlı bir havada pencere-

(*) A.U. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Dergisi Sayı: 3 1943 Mart-Nisan

den attığımız ince bir tabaka kâğıdın da ne kadar zamanda, ne gibi iniş çıkışlardan sonra, toprağın tam hangi noktasına ineceğini önceden kestiremeyiz. Kâğıdın düşmesi bir determinizme tâbi değil gibi görünüyor. Fakat bundan dolayı kâğıda "irade hürriyeti" atfetmiyoruz; bu nali, müdahale edici şartların, veya istatistikî tâbiri ile "tesadüfî âmillerin" (kâğıdın satışı, havanın mukavemeti, esen rüzgârın istikametinde ve şiddetinde değişmeler gibi) varlığı ile izah ediyoruz. Aynı suretle, herhangi bir anda bir ferdin üzerine tesir eden dış ve iç âmilleri bilmediğimiz için ve bu âmilleri fert kendisi de doğrudan doğruya içebakışal (entrospeksiyon) elde etmediği için bize onun hareketleri determinizme tâbi olmıyan, "hür" hareketler gibi görünüyor. İnsanların hareketlerindeki determinizm, diğer bilimlerde de olduğu gibi kontrollü şartlar altında, lâboratuvarında meydana çıkıyor²⁾.

Burada, yanlış anlaşılacak için, insan âleminde mihanikî, basitleştirilmiş bir determinizm kastetmediğimi derhal söylemeliyim. Diğer bilimlerde de atomcu, mihanikî, dar surette tek taraflı nedensellik (illiyet) görüşü yerini, bütüncü, dinamik, karşılıklı münasebetler görüşüne bırakmıştır. İnsan, hariçten gelen uyaranlara (münebbihlere) karşı mihanikî bir surette tepkide bulunan bir mekanizma değildir. Husule gelen tepkiler (Bütün insanın hareketleri) dıştan gelen uyaranların tesirinin ve tepkide bulunan uzviyetin iç şartlarının mahsulüdür; fakat bu iç şartlar âlemi de kendine has bir determinizmi olan bir âlemdir.

3- Ferdi bırakıp da grupları, toplulukların hareketlerini ele aldığımız zaman, insan âlemindeki mevcut olan ittiratlar, olaylar arasındaki bağlantılar daha açık bir surette meydana çıkar. İstatistiğin dayandığı büyük adetler kanununa göre, olaylar büyük adette ele alındığı zaman, hususi hallerdeki "tesadüfî, âmilleri birbirini götürür ve olaylar arasındaki ana münasebetler belirir. Ferdin sübjektif hayatından dışarı çıkıp, olaylara toplu olarak dıştan baktığımız zaman", bu olayların tâbi olduğu determinizm, olaylarda ittirat, tekrerrür, devamlı istikametler, karşılıklı bağlantılar halinde kendini gösterir.

4- İnsan topluluk hayatında kaidelerin, kıymetlerin mevcudiyeti ve insanlar arasındaki münasebetlerin bu kaide ve kıymetlere göre muayyen de-

recelerde istikrarlı şekiller alıp devam etmesi insan âleminin bir hürriyet âlemi olmadığını gösteren olaylardır. Kaide, kıymet, istikrarlı münasebat şekillerinin menşei ise, insanların iradi, rasyonel, hareketlerinde değildir. Sosyal şekillerin, kıymetlerin, kaidelerin insanın rasyonel iradî hareketleri ile meydana gelmediği herhangi bir toplulukta insanlar karşılıklı münasebete girdiği zaman bu olayların kendiliklerinden, fertler farkında bile olmadan, doğduğu bugün hem sosyoloji, hem sosyal psikoloji alanlarında yapılan araştırmaların teyit ettiği bir hakikattir. Meselâ Piaget Le jugement moral chez l'enfant adlı eserinde çocuk gruplaşmalarında kaidelerin nasıl doğduğunu, karşılıklı münasebete girince gruba şamil kaideler, kıymetle belirdiğini gösterir. F. Thrasher, The Gang adlı eserinde, Şikago'da mücrim çocukların teşkil ettikleri gruplarda, gruba has kıymetlerin meydana geldiğini belirtir. Muzaffer Şerif, sosyal normların (kıymetler, kaideler ilh.) teşekkülü meselesini ilk defa olarak lâboratuvara getirmiş ve sıkı kontrollü lâboratuvar şartları altında, gruplaşmalarda meydana gelen müşterek kıymetlerin teşekkülünü tetkik etmiştir (The Psychology of the Social Norms).

5- Sosyal alandaki tetkiklerde, insanların yalnız aşikâr olarak yaptıkları hareketleri tasvir etmekle kalmayıp, bu hareketlerle ilişkili kıymetlerin de itibara alınması fikri doğrudur. Fakat bu sosyal kıymetlerin mevcudiyeti ve sosyal olguların izahında bu kıymetlerin de tetkik konusu içine alınmaları, sosyal bilimlerde müsbet bilim metodunun yeter gelmediğine, başka bir metodun kullanılması icap ettiğine bir delil midir? Sosyal kıymetlerin bilinmesi, tetkiki, anlaşılması dış âlem olaylarının bilinmesinden farklı mıdır? İkinci-nokta, insanların müşahade edilen hareketlerini, fertleri tahrik eden bir takım kıymetlere irca etmekle mesele hallolunuyor mu, yoksa, bu kıymetler kendileri izaha muhtaç olaylar mıdır? Bu kıymetlerin menşei nerededir?

İlkin, birinci sualın cevabını araştıralım. Sosyal kıymetlerin bilinmesi, dış tabiat âlemindeki olayların bilinmesinden farklı mıdır? Dış âlemi duyularla, insan âlemindeki olayları da "içten anlayış"la biliyoruz tefriki kabul olunabilecek bir tefrik midir? Bu mesele, idrâk ve mana meseleleri ile ilgilidir. Bugün-

kü psikoloji, idrâkin konulara göre mahiyet değiştirdiğini kabul etmiyor. Dış âlemin olaylarını bilmek için duyu organlarının tenbihi şarttır; fakat, idrâk, duyumların bir toplamı değildir. İdrâkte mâna ile karşılaşırız. Meselâ, ömründe hiç otomobil görmemiş bir kimse ilk defa bir otomobil gördüğü zaman onu, otomobilin ne olduğunu bilenlerin idrâk ettiği şekilde idrâk etmiyor; şüphesiz kendisine göre bütün bir şekil, bir şey idrâk ediyor, fakat bu "şey" otomobil değildir. İdrâk ettiği bu "şey" in de onun için bir mânası vardır; onu kendi geçmiş tecrübelerine, bilgisine göre mânalandırır; meselâ gördüğü şeye "şeytan arabası" diyebilir. Ancak bir uyaran (münebbih) olarak otomobile muhtelif tepkilerde bulunduktan sonra (nasıl işlediğini görmek, içine binmek, gidişini seyretmek ilh.) ve başkalarının tepkilerini -tecrübelerini- öğrendikten sonradır ki idrâk ettiği şey bir otomobil olarak mâna kazanır ve şahıs gördüğü şeyi bir otomobil olarak idrâk eder. Şu halde, kısaca denilebilir ki, mâna, bir uyarana karşı yapılan ve yapılması mümkün olan tepkilerin, terkinin mahsulüdür, topyekûn bu tepkilerin sembolüdür.

Aldığımız intibalar ister duyumlarımız vasıtasıyla dıştan gelsin, ister iç duyumlar ve içebakış yolu ile meydana gelsin bilgi teşkil edebilmesi için bu suretle mânalandırılması, sembolize edilmesi gerektir. Biyolog irsiyet vetirelerini doğrudan doğruya duyumlar halinde elde etmez- onun bu vetireleri bilşi, fizikocinin âtom dahilindeki proton ve elektronlardan müteşekkil sistemi kavraması, seviricinin bir futbol maçını seyredışı, sosyoloğun bir dini merasimi müşahade edışı - bütün bu konularda bilme süreci (vetiresi) aynı psikolojik süreçtir. Muayyen bir vaziyette muayyen hareketler yapan, sözler söyleyen insanların hareketlerini müşahade ederek bu müşahadededen yapılan dini merasimin mahiyeti hakkında bilgi elde etmekle, muayyen bir çiftten doğan yavruların vasıflarını tetkik ederek veraset vetiresi hakkında bilgi edinmek arasında bilme süreci bakımından bir keyfiyet farkı yoktur. Bunun için, insan âleminde kıymetlerin, mevcudiyeti ve bunların tetkik edilmesi zarureti, sosyal bilimlerde müsbet bilim metodundan başka bir metodun kullanılmasını icap ettirmez. Kaldı ki, yukarıda işaret ettiğimiz, sosyal kıymetlerin teşekkülü hakkındaki araştırmalar müsbet ilim anlayışına ve

metoduna uygun olarak meydana getirilmiştir. Bu çeşit araştırmaların mevcudiyeti ve bunların bilgi verimi, sosyal kıymetler konusunun müsbet ilim metodu ile muvaffakiyetli bir suretle tetkik edilebileceğini gösteren en kuvvetli delildir.

Kıymetler meselesinde ikinci noktaya gelelim. Fertlerin hareketlerini izah için bunları kıymetlere irca etmek sosyal kıymetler meselesini hallediyor mu, kapatıyor mu? Fertlere bu kıymetler nereden ve nasıl gelmiştir? Asıl izah edilmesi gereken nokta budur. Fert, hareketlerine istikamet veren kıymetleri doğuştan, uzviyeti ile beraber dünyaya getirmedikçe göre, bu kıymetlerin teşekkülü, zaman içinde değişmesi, cemiyetten cemiyete farklar göstermesi ancak ferdin sübjektif hayatının dışına çıkmakla mümkün olur.

Manevi bilimler taraftarlarının sosyal olayların tetkikinde hareket noktası ve izah etmeli olarak ele aldıkları sosyal kıymetler, kendileri izah edilmeğe muhtaç hadiselerdir. Meselâ, M. Weber, protestanlığın bilhassa Calvinizmin, kapitalist iktisadiyatın teşekkülünde olan rolünü tetkik ediyor ve sermayenin terâkümüne sebep olan iktisadi hareketlerin dini kıymetlerden, gayelerden doğduğunu söylüyor. Weber'in eseri, dini kıymetlerin iktisadi kıymetlere olan ilgisini göstermesi bakımından ilgilendicidir; fakat, asıl izah edilmesi gereken mesele, okuyucunun aklına takılan mesele, Calvinizm'in doğuşunun, yayılmasının izahıdır. Weber'e göre, Calvinizm, kapitalist sistemin dayandığı iktisadi kıymetleri (daha fazla kâr temin etme, tasarruf etme gibi) doğurmuş, fakat, Calvinizm'i hangi şartlar doğurmuş? Weber meseleyi bu cepheden alsaydı, o zaman netice olarak aldığı olayın (Kapitalizmin teşekkülü) sebep ve netice addettiği olayların yeri değiş tokuş olacaktı. Nitekim Weber, meseleyi böyle vazetmeden de, asıl tezi ile telif edilir gibi olmıyan neticelere varmak zorunda kalıyor. Kapitalizmin gelişmiş olduğu Hollanda şehirlerinde Calvinizm'in, Calvin'in ilk vazettiği şekilden çok uzaklaşmış olduğunu söylüyor; yani iktisadi şartlar dini şekilleri asıllarından tanınmayacak derece de değiştirmiş demektir.

Hülâsa, sosyal kıymetlerin bilinmesi diğer olayların bilinmesinden farklı değildir. İkincisi, insan hareketlerini

izah için başvurulan kıymetler kendileri izaha muhtaç olaylardır ve bunların izahı fertlerin dışına çıkıp cemiyetteki reel münasebetler sistemini, cemiyet yapısını tetkik ederek yapılabilir.

6- Müsbet ilim metoduna karşı vaziyet alanların görüşlerini incelerken en son olarak Cooley'nin, müsbet ilim metodunun parçalayıcı oluşundan şikâyet ettiğine işaret etmiştik.

Şimdi, Cooley'nin müsbet ilim metodu yerine teklif ettiği bütüncü görüşü kısaca ele alalım. Parçalayıcı, atomcu bir görüşün tenkidi yerindedir.

Yalnız, Cooley'nin öne sürdüğü "bütüncülük" görüşü yanlış anlaşılabilir bir bütüncülüktür. Cooley'e göre "Her şey hem sebep, hem neticedir; amiller arasında mantikî bir evveliyet, müstakıl bir mütehavvil (variable), ip ucunun başladığı bir nokta yoktur. Ya bir bütün olarak görmelisiniz, veya hakiki hiç birşey görmüyorsanız demektir". Cooley mutlak ve müşahhas bir bütüncülük ileri sürüyor. Her vaziyet tam bir bütün olarak, bütün müşahhaslığında ele alındığı zaman nevi şahsına münhasır, benzeri olmayan, tek bir birlik teşkil eder. Bu suretle ele alındığı zaman her vaziyet kapalı bir birliktir; tam birbirinin aynı olan iki vaziyet bulmak veya bir vaziyeti olduğu gibi tekrar etmek imkânı yoktur. Böyle bir görüşten hareket edince tāmimlere kanunlara erişmenin imkânı ortadan kalkar. Halbuki ilim, vazettiği problem bakımından mânidar olan olayları ayırır, tecrit eder ve bunlar arasındaki münasebetleri tetkik eder. Ele alınan problem bakımından müşahhasa mevcut bazı olaylar mânidardır, diğer bazıları ise müdahale edici, kışkırtıcı şartlardır. Lâboratuvar deneylerinde yapılan şey, bu müdahale edici, kışkırtıcı şartları kontrol altına almak, tetkik edilmek istenilen olayları, münasebetleri en saf bir halde belirtmektir. Doğru olan bütüncü görüş, olaylar bu suretle tecrit edildikten sonra bu tecrit edilmiş, kontrol altına alınmış olaylar arasındaki münasebeti artık atomcu bir görüşle değil, fakat mevcut âmillerin karşılıklı tesirinin mahsulü olarak ele almaktır. İkincisi karşılıklı münasebet halinde tetkik edilen olaylar arasında, Cooley'nin iddia ettiği gibi muhakkak bir eşitlik mevcut olması gerekmez. (A) hadisesi, (b, c, d, e) olaylarının karşılıklı, dinamik münasebetinin neticesidir ve (A) olayı

meydana geldikten sonra döner, bu münasebetin kendisine tesir eder demek, bu olayların hepsinin ehemmiyeti aynıdır demek değildir. Bu münasebetler sisteminde (c) faktörü diğerlerinden daha ağır basan, münasebetler sisteminin düğümlendiği nokta olabilir. Cooley tarzındaki bütüncülük, her cemiyetin tek, benzeri olmayan bir birlik olduğuna ve tāmimlerin mümkün olmadığına götüren bir bütüncülük -ki böyle bir cemiyet telâkkisi Alman mektebinde ve bazı etnoloji mekteplerinde de mevcuttur- yanlış anlaşılabilir bir bütüncülüktür.

Sosyoloji müsbet bir bilim olabilir mi, olmaz mı münakaşası devam ede dursun, bu suale katı cevabı bilfiil bu metodun sosyal olaylara tatbiki verecektir. Bilimde mesele her zaman isbat veya cerh yoluyla halledilemez. Çok defa, bilimin gelişmesi, araştırmalarının aldığı istikamet, bazı meselelerin yanlış vazedildiğini, hakikaten varit olmadığını gösterir ve bunlar, bir zaman hararetili münakaşa konusu iken zamanla yolun kenarına bırakılır, arkada kalırlar. İnsan âleminde hür irade olup olmadığı, determinizm âlemi ve hürriyet âlemi ikiliği de bu çeşit meselelerden biridir. Bugünkü psikoloji ve büyük mikyasta sosyoloji, insan âleminin de determinizmi olan bir âlem olduğu görüşünden hareket ediyor; araştırmalar, çalışmalar buna dayanarak ilerliyorlar. Müsbet ilim yolunda ilerliyen bu çalışmaların bugünkü verimi bile, hangi görüşen kazanacağını şimdiden tâyin etmiş görünüyor.

1. Dilthey Windelband, Rickert. Aynı yolda ilerliyen M. Weber ve W. Sombart.

2. Bu üç paragrafta ileri sürülen fikirler, G. A. Lunberg in Social Research adlı eserinin birinci faslından hülâsa edilmiştir. Sosyolojiyi müsbet bir bilim olarak ele alan bugünkü sosyologlar, nazari metod münakaşalarına girmeden müsbet bilim metodunun muayyen problemler üzerine yapılan araştırmalara tatbiki işi ile uğraşıyorlar. Nazari metod münakaşalarından ziyade, ele alınan problemlerin tetkiki için elverişli teknikler meydana getirmek ve bu teknikleri geliştirmek işi ile uğraşıyorlar.

3. J. F. Markey, The Symbolic Process (1928) chp. X.

Sözlük

Tazammun: Kapsama, içine alma, içermek, içlem.
Zimnen: Üstükapalı olarak, dolayısıyla.
İllyet: Nedensellik.
Teammül: Bir işi ayrıntılarıyla düşünme düşünüp taşınma.
Sâik: Neden, sebep, güdü.
Teakup: Art arda gelme.
Mücrim: Suçlu.
Mütehavvil: Değişken, kararsız.
Cerh: Çürütme, yaralama.
İtirat: Saat gibi tek düzenli işleme hali, düzenlilik.

Inge Kempf Genefke:

"İşkenceyi Hükümetler Yaptırıyor..."

Çev: Alaattin Bilgi

Inge Kemp Genefke, merkezi Kopenhag'da bulunan, İşkence Kurbanları Rehabilitasyon ve Araştırma Merkezi'nin tıbbi tedavi doktoru olarak görev yapıyor. Bu göreve 1974 yılında, Uluslararası Af Örgütü'nün, bir grup Danimarkalı doktordan, işkence uygulanması konusunda tıbbi kanıt sağlamalarını istemesi üzerine başlamış. Bu doktorlar, sadece insanlık dışı uygulamaların belgelenmesi ile yetinilmemesi sonucuna varmışlar ve işkence kurbanlarının tedavi edilmelerinin gerektiğini de vurgulamışlar. Böylece, dünyadaki bu gibi kuruluşların ilki olan bu merkez, 1982 yılında resmen faaliyete geçmiştir. Merkez, bağımsız bir örgüt olup, Danimarka Hükümeti ile vakıfların ve bireylerin yardımı ile faaliyetini sürdürmektedir. Aşağıda, ülkemizi de görevli olarak ziyaret etmiş bulunan Genefke'nin kısa zaman önce, Newsweek muhabiri Anne Underwood ile yapmış olduğu konuşmanın bir özeti okuyacaksınız.

Underwood: İşkencenin insan sağlığı üzerindeki etkileri nelerdir?

Genefke: Farklı türden işkenceler insan vücudu üzerinde farklı izler bırakıyor. Ama, bıraktığı psikolojik etki ve izler daima aynı: Utanç, suçluluk, uykusuzluk, kabuslar, cinsel sorunlar, dikkat dağınıklığı. İşkencenin amacı, insan kişiliğini sonradan onarılamayacak biçimde kırıp, parçalamaktır. Ne var ki, biz bunun onarılabildiğini kanıtladık.

□ Peki, bunu nasıl sağlıyorsunuz; karşılaştığınız güçlükler oluyor mu?

□ İşkence kurbanlarının, gördükleri işkenceyi ayrıntılı bir biçimde anlatmaları gerekiyor. Tedavileri ancak o zaman mümkündür. Yavaş yavaş

ilerliyoruz ve yaptığımız her şeyi açıklıyoruz. Eğer kurbanlar elektrikle işkence görmüşse, örneğin kalp elektrosu alınırken büyük telaş ve endişe duyuyorlar ve terlemeye başlıyorlar. Eğer çıplak işkence görmüşlerse, soyunurken yine aynı şeyler görülüyor. Biz bu korkuları yenmelerine yardımcı oluyoruz. İşkenceciler ile bu şekilde mücadele ediyoruz. İşkence görenlerin kendi başlarına doktora gidecek duruma gelmeleri bizim için bir başarıdır. Suyla işkence görenlerin, endişeye kapılmaksızın ilk kez banyo yapmaları ya da yüzmeleri ise bir zafardır.

□ Örgütünüzün şimdiye değin yardımcı olduğu işkence kurbanlarının sayısı hakkında bir fikir verebilir misiniz?

□ Yüzlerce. Ama, tam sayı vermek olanaksız. Çünkü, Amerika'da, İsveç'te, Fransa'da, Filipinler'de merkezler

"İşkence, tıp mesleğinin suç ortaklığı olmaksızın bugünkü boyutlarda olamazdı. Özellikle dikta yönetimlerindeki askeri doktorlar olmaksızın. İşkencenin amacı, kurbanı öldürmek değil, iradesini kırmak, kişiliğini yoketmektir. İşte doktorlar buna yardımcı oluyorlar."

kuran, bizim eğittiğimiz doktorlar var. Tıp bir kartopu gibi büyüyor, genişliyor bu konudaki etkinlikler.

□ Giderek işkencenin niteliğinde de bir değişme gözleniyor mu?

□ On beş yıl önce, araştırmalarımıza başladığımızda, ülkeden ülkeye görülen farklar vardı. Örneğin, Yunanis-

"İşkence" deyince akla gelenlerden...

Diktator Pinochet

tan'da askeri diktatörlük zamanında, hemen hiç elektrikli işkence yoktu, ama falaka çok yaygındı. Ancak, şimdi elektrikli işkence yaygınlaştı: Türkiye'de, İran'da, Irak'da, Latin Amerika'da geniş ölçüde uygulanıyor. İşkenceci ülkeler birbirlerinden öğreniyorlar ve birbirlerini eğitiyorlar. Bazı işkence kurbanları, kendilerine işkence yapılırken çevrelerinde çeşitli diller konuşulduğunu duyduklarını anlatıyorlar. Yani, tıpkı bir okuldaymış gibi bunlar işkencenin eğitimini görüyorlar.

□ Sizce, işkence uygulamalarında bir "İncelme" oldu mu?

□ Elbette. Örneğin, işkence görenin kişiliğine yakın düşen noktalar üzerinde yoğunlaşıyorlar. Diyelim gazeteciy-seniz, önce sol elinizin parmaklarını birer birer kırmakla işe başlıyorlar. Sonra da, "Bu kağıdı imzalamazsan eğer, şimdi de sağ elinle işe başlıyacağız ve sen de artık yazı yazamaz hale geleceksin!" diyorlar. Ya da güzel bir genç kızı, yüzünü parçalamakla tehdit ediyorlar.

□ Psikolojik işkenceye de çok rastlıyor musunuz?

□ Bu konuda, kurbanları büyük ızdırıp veren bir seçim yapmaya zorluyorlar. Örneğin, ya komşunuzu ihbar edecek ve suçlayacaksınız ya da kızınızın ırzına geçildiğini gözlemlerinizle göreceksiniz. Bu kurbanlar da bize, büyük bir utanç ve suçluluk duygusu içerisinde geliyorlar. "Nasıl oldu da o yalan yanlış şeylerle dolu kağıdı imzladım?" diye pişmanlık içerisinde. Biz bunları şöyle yanıtlıyoruz: "Şimdi yine o işkence odasında olduğunuzu düşün. Öteki seçeneği yapıyorsun ve kızının ırzına geçiyorlar. Hem de senin gözünün önünde. Bu durumda şimdi neler hissederdin?" Şimdiki gibi aynı suçluluğu duyacaklarını görüyorlar.

□ İşkencenin en korkunç boyutlara ulaştığı ülkeler hangileri?

□ İşkencelerin hepsi korkunç. Hangi ülkede olursa olsun. Merkezimizde otuzbeş ülkeden işkence kurbanları var şu anda

□ İşkencelerin çoğunluğunu, hükümetler mi, yoksa bireyler mi yapıyor?

□ Kesinlikle hükümetler yapıyor. Çok şükür ki, şimdi elimizde, aralık ayında İngiltere'nin de onayladığı, İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Kararı var. Bunu, Amerika'nın da onaylaması lazım. Bu sözleşme elimizde büyük bir silah. Örneğin, işkenceye katılan bir doktor Danimarka'ya gelecek olsa,

kendisini doğrudan mahkemeye verebiliriz.

□ Doktorların işkence konusundaki olumsuz rollerine de değinir misiniz?

□ İşkence, tıp mesleğinin suç ortaklığı olmaksızın bugünkü boyutlarda olamazdı. Özellikle, dikta yönetimlerindeki askeri doktorlar olmaksızın. İşkencenin amacı, kurbanı öldürmek değil; iradesini kırmak, kişiliğini yoketmektir. İşte doktorlar buna yardımcı

"Türkiye, işkence uyguladığı sürece Avrupa Topluluğu'na kabul edilmemelidir."

oluyorlar. İşkence görenler bize, bir doktorun işkence odasına girdiğini gördüklerinde, "Tanrıya şükür, burada bana yardım edecek birisi var," diye düşündüklerini anlattılar. Ama, gelin görün ki, doktorlar böyle yapmak yerine, işkencecilere, verilen ızdırabı

uzatmak için elektrodları nerelere bağlamaları gerektiğini söylüyorlar! Eğer biz bu askeri doktorların işkenceye katılmalarını önleyebilirsek ya da bunların meslekten uzaklaştırılmalarını sağlayabilirsek, bu işkencenin önlenmesi yolunda büyük bir başarı olur.

□ Bu doktorlara karşı şimdiye değin herhangi bir önlem alındı mı?

□ Şili ile Uruguay'daki meslekdaşlarımız, Uruguay'da yedi, Şili'de dört doktorun tabipler odasından atılmalarını sağladı. Hükümetler yardımcı olmadığı için güç bir iş bu.

□ İşkenceyi ortadan kaldırmak için demokratik hükümetler neler yapabilir?

□ Baskı uygular. Örneğin Türkiye, işkence uyguladığı sürece Avrupa Topluluğu'na kabul edilmemelidir.

□ Peki, işkence gitgide artıyor mu?

□ Eksilmediği kesin. Ama, bu soruna karşı dünya kamuoyu gitgide daha duyarlı hale geliyor ve bu da bizim için bir tür önlem.

Cumhuriyet'ten

Silahların Bedeli İnsan Yaşamıyla Ödeniyor

Dr. Özen Aşut

Bugün artık, topyekûn bir nükleer savaşın, dünyanın, tüm insanlığın ve onun yarattığı uygarlığın sonu olacağından kimsenin kuşkusuz yok, Yurt ve dünya olaylarına azıcık ilgisi olanlar, her gün, kitle iletişim araçları kanalıyla bu konudaki yeni bilgilerden ve gelişmelerden haberdar olabilmektedir. Ve her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır ki, bir nükleer savaşın "ertesi günü" olmayacaktır, "yaşayanlar ölenlere imreneceklerdir", bir nükleer savaş, insanlığın en son salgını ve sonu olacaktır. Nükleer savaş konusunda insanlığın ve tıbbın bulabildiği tek umar, onu önlemektir.

Bu kısa deyişler, aslında uzun düşünceler, uğraşlar ve savaşımın sonunda somutlaşmış, nükleer savaşın önlenmesi alanında çalışanların literatüründe bir anlamda klasikleşmiş acı gerçeklerdir. Herkes bu korkunç gerçekleri biliyor. Biliyor ama, sonuç değişmiyor. Silahlanma yarışı bütün hızıyla sürüyor. Dünyamız bir yandan dev bir nükleer cephanelik durumuna gelirken, silahlanmaya yapılan harcamalar da dev boyutlara ulaşıyor. İşte, "Nükleer Savaş Ölemek İçin Uluslararası Hekimler Birliği"nin "patlamadan önceki yıkım" deyişiyle özetlediği, sorunun yaşamsal önemdeki bir başka yüzü de budur. Silahlanma, özellikle de "nükleer" silahlanma harcamaları, insanlığın emeğinden kesilerek, sağlığında, ekmeğinden kısılarak gerçekleşmekte, böylelikle de dünya halklarının, daha çok da yoksul ülkelerin gelişimine set çekilmektedir. Dünya halklarının, insanlığın ezici çoğunluğunun emeği, hiçbir yararı olmayan, üstelik de kendi varoluşuna karşı bir tehdit oluşturan silahlara ve nükleer depolara yatırılarak boşa harcanmaktadır. Oysa o güçle, o emek ürünüyle neler yapılmazdı....

Silahlanma yarışını sürdüren yönetimler, sessiz çoğunlukların tercihlerini hiç önemsemiyorlar. Oysa, bu kitlelerin silahlara, füzelere nükleer bombalara değil, başka şeylere gerek-

sinimleri var. Milyonlarca, hattâ milyarlarca insan, bugün en temel ve bazen yaşamsal gereksinimlerinden yoksun yaşıyor. Bu insanların 21. yüzyılın eşiğinde hâlâ kimi temel yaşam koşullarından uzak yaşamak zorunda bırakılmış olması, kimilerinin bu yoksunluklar yüzünden ölmesi, tüm insanlık için utanç verici bir durumdur. İşte kimi örnekler: Günümüzde 100 milyon insan herhangi bir barınaktan yoksun olarak yaşamaktadır. 770 milyon insan, günlük çalışmasını sürdürebilmek için gerekli besini alamıyor.

Bir milyar 300 milyon insan, temiz içme suyundan yoksundur. Her yıl 10 milyon bebek malnutrisyonlu (beslenme yetersizliği ile) doğmakta, 1,4 milyon çocuk ise, açlıkla ilgili nedenlerden ölmektedir. 800 milyon insan, yaşam için en alt (minimal) gereksinimlerini karşılamaktan uzak, "mutlak yoksulluk" koşullarında yaşamını sürdürmeye çalışıyor. Ve her gün 40 bin çocuk, önlenebilir hastalıklardan ölüyor. Oysa, silahlanma harcamalarının yalnızca birkaç dakikalık bölümüyle, bu ölümler önlenebilirdi.

Silahlanma harcamalarını dolarlarla anlatmak, yeterince açıklayıcı olmayabilir. Oysa, bu sayısal verilerin simgelediği gerçek, insan emeğidir. İnsanın mutluluğu, sağlığı ve yaşamıdır. Başka bir deyişle, silahların bedeli insan yaşamıyla ödenmektedir. Soyut dolarları bir yana bırakıp, silahların maliyetini insan yaşamı olarak belirtince, karşımıza üzücü sonuçlar çıkmaktadır. Silahlar, nükleer füzeler, nükleer denemeler karşısında insan

sağlığının ve insan yaşamının ne denli ucuza gittiği, bu değerlendirme sonunda açıkça görülmektedir.

Örnekse:

1- Çiçek hastalığı, dünyamızdan tümüyle yok edilmiştir. Yüzyıllarca insanlığına büyük acılar veren bu hastalığın ortadan kaldırılması, toplam 280 milyon dolara mal olmuştur, bunun silah olarak karşılığı, 2 adet Frigate (F-30)'dur.

2- Bir Trident denizaltısının maliyeti, 1.436.000.000 Dolar'dır. (Trident, nükleer füze taşıyan ve atabilen nükleer denizaltıdır.) Bu parayla, 6 öldürücü hastalığa karşı, 5 yıllık bir uluslararası aşı programı gerçekleştirilebilir ve yılda bir milyon çocuğun ölümü önlenebilirdi. Başka bir deyişle, "Bir Trident denizaltısı = 5 milyon çocuk" gibi inanılmaz bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

3- Bir nükleer deneme, topluma en az 12 milyon dolara patlamaktadır. (Üst sınır, 75 milyona dek çıkmaktadır.) Bu miktarla, 3. Dünya Ülkeleri için 40 bin toplum sağlığı görevlisinin eğitimini gerçekleştirmek olanaklı olabilir; pek çok hastalık, sakatlık, ölüm, böylelikle engellenebilirdi.

İşte, yılda Bir Trilyon Dolar'ı aşan akersel harcamaların gerçek anlamı budur. Bu değerlendirmelere, silahların yok ettiği, sakat bıraktığı insanlar

katılmamıştır. Yerel savaşların yol açtığı toplumsal yıkımlar da bu değerlendirilmenin dışındadır. Nükleer silah yapımının insan ve çevre açısından sonuçları, nükleer denemelerin bölge halkı üzerindeki etkileri, silahlanma yarışının ve bir nükleer cephanelik üzerinde yaşamının yarattığı ruhsal sorunlar, hepsi ayrı konulardır. Böylesi yıkımları da eklersek, militarizmin maliyetini nasıl ve neyle hesaplayabiliriz? Doğaldır ki, silahlanma yarışının bedeli dolarlarla yapılan değerlendirmelerden çok daha yüksektir; parayla ölçülemez. Bedel, insan kıymı ve çevre yıkımı ile ödenmektedir.

İnsanoğlu, elbette yarattığı bu yıkım aygıtına, bu çılgınca silah yarışına "dur" diyecek güçleri de içinden çıkaracaktır. İnsan kıymına "hayır" diyen barışçılar, dünyanın çürüyüp yok olmasına "dur" diyen çevreciler, işte insanoğlunun bu güzel yanını yaşama geçirmek üzere, insanı ve doğayı koruma savaşımına giriştiler. Her yerde ve her ülkede, bu güçler gelişip büyüdüler, soğuk savaş kalıntılarına karşı yumuşamayı yeniden gündeme getirdiler.

Bu çabalar sonucu imzalanan INF Antlaşması, dünya uluslarında bir rahatlama yarattı: Sanki tüm sorunların sonu gelmişti. Oysa, yok edilmesi öngörülen silahlar, nükleer silah deno-

larının yalnızca yüzde 4'ünü oluştuyordu. Kuşkusuz, bu kadarı bile çok önemlidir. Ancak, daha önceki deneyimlerin ortaya koyduğu bir gerçek vardır: Kısmi silahsızlanma anlaşmaları, kısa süre sonra başka alanlardaki silahların hızla artmasına yolaçmaktadır. Bu nedenle, barış güçlerinin her zamankinden daha uyanık, daha etkin olmaları gerekiyor.

Günümüzdeki yumuşama ortamında barış güçlerine düşen görev, başlangıç olarak kısmi, nükleer deneme yasağı anlaşmasını "kapsamlı deneme yasağı anlaşması"na dönüştürerek, tüm nükleer denemelere son verilmesini sağlamaktır. Çünkü, denemeler en tehlikeli silahların, nükleer silahların geliştirilmesine ivme kazandırmakta, onun itici gücünü oluşturmaktadır. Nükleer Savaş Ölemek İçin Uluslararası Hekimler Birliği (IPPNW), deneme yasağı istemini "Ateşkes '89" çağrısıyla somutlaştırmıştır.

Dünyamızın geleceğinden her birey sorumludur. Bireysel tepkileri kitlesel düzeylere yükseltmek, dünya barışının önündeki engelleri aşabilmek ve insan kıymı silahlanma yarışından kurtulabilmek için yaşamsal önemdedir.

"BÜYÜK DEVRİM"

14 Temmuz 1789'u Yaratanlara

Halk bir şafaktır: Kırmızı
Yüce dağlarda kar örneği: Beyaz
Denizdir: Mavi

Halk bir güçtür anlatılamaz
Ulaşıp yargıya düşünceden
Yazar tarihini

Onlarla büyür yeryüzü
Yaşarlar sonsuza değin
Onlarla çınlar gökyüzü

Özgürlük eşitlik kardeşlik
Bir dünya yarattı yeni
İki yüzyıllık insanlık serüveni

Fransa'dan doğan güneş
Işık ışık ulaştın ülkelere
Hepsi kardeş

Uluslar egemenlikle yücelir
Ülkeler yeşerir barışta
Süsler dünyayı uygarlık.

Ankara 28 Mart 1989

Mehmet Cemil Uğurlu

TÜSTAY

Dikkat! AİDS

**Sabahattin Öğün *
Aysun Umay ****

Hani güzel bir atasözümüz vardır, "Büyük lokma ye, büyük konuşma" diye... Şu gelişmiş batılı ülkelerin son yıllarda başına gelenleri ne de güzel özetliyor! Çok değil, daha on yıl önce, tıp alanında ileri gitmiş bu ülkeler, sık sık bulaşıcı hastalıkların kendileri için sorun olmaktan çıktığını, bulaşıcı olmayan kanser, kalp-damar ve diğer dejeneratif hastalıklara çözüm getirmek için de yoğun çalışmalar sürdürdüklerini gururla anlatırlardı. Ne zaman ki, karşılına o güne kadar tanımadıkları bulaşıcı, bulaşıcı olduğu kadar da öldürücü bir hastalık çıktı; yanıldıklarını ancak o zaman anladılar. Batı dünyasının AIDS'le ilk tanışması 1981 yılında oldu. Bu korkunç hastalık dehşetini bugün de sürdürüyor.

AİDS üzerine şimdiye kadar pek çok şey yazıldı, söylendi. Kimileri yalnızca insancıl boyutuyla ilgilenirken kimileri de işin mizahına yöneldi. Hatta, bu yolda bir de bakan kurban verdik... Bilimsel açıklamaların pek çoğu ancak alanı yakından bilenlerin anlayabileceği, teknik bilgiler niteliğindeydi. Bu anlatılanlar belli ki yeterli değil. Çünkü, hâlâ büyük çoğunluk her an bir ilacın ya da aşının bulunarak bu illetten kurtulabileceğini sanıyor. Oysa, AİDS bir tek hastalık değil, bir hastalıklar kokteyli... Nedeni ise bir retrovirüs. Yani çoğalabilmek için insanın genetik yapısına giren bir virüs...

NEDİR AİDS?

Genellikle yaşlı İtalyan erkeklerinde, Yahudiler'de ve Afrikalılar'da görülen bir kanser türü vardır: **Kaposisarkom**. Uzun yıllardan beri bilinen bu kanser, çoğunlukla dolaşım sisteminde ortaya çıkan bir tümörün daha sonra deri ve diğer organlara bu-

laşarak, buraları kanserleştirmesiyle kendini gösterir.

1970'li yıllarda, ilk kez alışılmışın dışında bir durumla karşılaşıldı. Kaposisarkom orta tabakadan genç insanlarda, hem de büyük bir oranda görülüyordu. Bu hastalığın kaposisarkomdan farklı, yeni bir hastalık olabileceği kuşkusuna işte bunun üzerine duyuldu ve AİDS'in belirtileri ilk kez o zaman gözlemlendi. İşin ilginç tarafı, sağlıklı insanlarda hiç de önemli olmayan faktörler bu hastalarda enfeksiyona neden oluyor ve ölümlere yol açıyordu. Yapılan laboratuvar incelemelerinde bu hastalarda, vücut savunma sistemlerinin en etkili silahı olan T-4 hücrelerinin toplu ölümleri yok olduğu anlaşıldı. Bunun üzerine hastalığa **Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliği Hastalığı** anlamına gelen "Acquired Immuno Deficiency Syndrom" sözcüklerinin baş harflerinden oluşan "AİDS" adı verildi.

VÜCUDUN SAVUNMA SİSTEMİ

Değişik hastalık etmenleri ya da vücuttan tanımadığı yabancı maddelere karşı, vücut kendini özel savunma sistemi ile savunur. Bu sistem, aynı disiplinli bir ordu gibidir. Komutanları, özel olarak eğitilmiş, değişik sınıftan askerleri vardır. Vücuttaki bu komutan ve askerler kan içerisinde bulunur. Bunların tümüne birden **lökosit** ya da akyuvar hücreleri denir. Komutan hücreler **lenfositler** olarak adlandırılır. Bunlar da görmüş oldukları eğitime göre T-4 lenfositler, T-8 lenfositler, B-lenfositler isimlerini alırlar. Özel eğitilmiş askerler ise **makrofajlar**, **granülositler**dir. Vücuda giren herhangi bir yabancı madde ile önce bunlar karşılaşır; yabancı maddenin tanımını salgıladıkları özel bileşiklerle komuta düzeyindeki T ve B lenfositlere bildirirler. Karışık bir mekanizma sonucu komuta hücreleri o maddeler için antikorlar yaparak

düşmanı zararsız hale getirirler. Böylece vücut kendini savunur ve sağlıklı kalmayı başarır. Savunma sistemi zayıflarsa hastalık başlar.

AİDS hastalık kokteyli ne denilen bir virüs vücuda girince T-4 hücrelerini ve bu arada makrofaj hücrelerini etkisiz duruma getirir; zamanla savunma sistemini çökür. Savunma sistemi çökmüş bir vücuda artık her türlü mikrop girebilir; en masumları bile ölümcül hastalıklara neden olabilir. İşte insanların hastalanmasına neden olan, daha doğrusu vücuttan savunma sistemini felce uğratarak, vücutta savunmasız bırakan bu etmen çok özel bir virüs, bir retrovirüstür.

RETROVİRÜS DE BİR VİRÜS, AMA...

Moleküler biyoloji dalında temel yasa olarak kabul edilen ve yakın zamanlara kadar tüm canlı hücreler için geçerli olduğu sanılan bir kural vardı. Bu kurala göre, tüm genetik bilgiler hücrenin DNA'larında bulunur, bu bilgileri iletmek için RNA'lar oluşur, RNA'larla ribozomlara taşınan bu bilgiler proteine dönüştürülerek canlılık için gerekli bileşiklerin yapılması sağlanır. (Bilim dilinde bu kural, moleküler biyolojinin sentral dogması olarak adlandırılır.) Bu temel yasa, "olayları, bilinenlerin tersine olarak geliştiren" anlamındaki retrovirüslerin bulunmasıyla sanki tersine çevrildi. Çünkü retrovirüslerde genetik materyal olarak yalnızca RNA'lar vardı. Yani retrovirüslerde genler, orjinal DNA molekülleri üzerinde değil, bunların negatif olan RNA molekülleri üzerindeydi.

Retrovirüsler, orjinal DNA moleküllerine sahip olmadıklarından kendi başlarına çoğalamazlar, hatta bu nedenle çoğu zaman bunların bir canlı değil, kimyasal bir bileşik olduğu bile iddia edilir. Retrovirüslerin çoğalabilmesi için özel hücreler içerisine girme-

si ve o hücrelerin çoğalma ünitelerini kullanmaları gerekir.

Hücre içine giren bir retrovirüs önce o hücreye, kendi negatif kromozomunu, yani RNA'sını orjinal DNA'ya dönüştürür. Bir başka deyişle içine girdiği hücre, retrovirüse RNA'sının negatifini, yani orjinal DNA'sını yapar. Oluşan DNA doğrudan konuk olduğu hücrenin kromozomları içine girerek orada bir süre sakın kalır. Koşullar uygun olunca da aktif duruma geçerek çoğalması için gerekli olan tüm maddeleri konuk bulunduğu hücreye sentezlettirir. Bir süre sonra, aşırı çoğalan retrovirüsler yüzünden patlayan hücre ölür.

Yukarıda kısaca ve yüzeysel olarak anlattığımız, retrovirüslerin çoğalmasına ilişkin mekanizma ancak 1982-1984 yıllarında yürütülen çok yoğun çalışmalar sonucu gün ışığına çıkarılabildi.

AİDS VE HOMOSEKSÜELLER...

AİDS'in bir homoseksüel hastalığı olmadığını bugün artık hepimiz biliyoruz. Belirtilerinin ilk kez homoseksüel geçmişe sahip birkaç genç üzerinde saptanmış olması, ne yazık ki o zaman bu hastalığın dünya kamuoyuna bir homoseksüel hastalığı olarak sunulmasına neden olmuştu. Bu, tıp tarihinin önemli hatalarından biridir. Çünkü, araştırmalar ilerledikçe AİDS belirtilerinin yalnızca homoseksüellerde değil, hemofili hastalarında da ortaya çıktığına tanık olundu. Dahası, hastalık enjektörle uyuşturucu kullananlara ya da tekrar kullanılan enjektör bu virüsü taşıyanlardan birine değişmişse, daha sonra bu enjektörle iğne olan herhangi birine de bulaşabilir.

AİDS'in kısa bir süre de olsa bir homoseksüel hastalığı olarak sunulması, hatta uyuşturucu kullananların da eklenmesi, kimi çevrelerde bir "ahlak" tartışmasına neden oldu. Hatırlayacaksınız, bunun dünyadaki bозulzan ahlak ve değer yargılarını değiştirmek ve insanlara çekidüzen vermek için, tanrı tarafından gönderilmiş bir haber, bir lutuf olduğunu diyenler bile çıktı. Bazı müslüman kardeşlerimiz de, "AİDS müslümanlara birşey yapmaz" diye fetva verdiler. Unuttukları, "küçük" bir şey vardı: Yaşamalarını ancak dışardan aldıkları kanla sürdürebilen hemofili hastaları...

Neyse ki, dünyada aklı başında olan insanlar daha çok. Homoseksüel ya da değil, her insanın en az bizim kadar yaşamaya hakkı olduğunu kabul edenler çoğunlukta. Üstelik bir de başka açıdan bakarsak, AİDS virüsü taşıyan bir insanla temas halinde bulunan, cinsel ilişki ya da bir başka biçimde onun kanı bulaşan herkes tehlikede...

BİLİNER İKİ TÜR VİRÜS VAR

1984 yılında Amerikan-Fransız araştırmacılarının ortak çalışmasıyla AİDS'e neden olan virüs ortaya çıkarıldı ve kısaca HIV ("İnsan Savunma Sistemini Zayıflatan Virüs" anlamında) olarak tanımlandı. HIV'in çoğalma mekanizması ve yapısı kısa sürede anlaşıldı. 1985 yılında ise yine AİDS belirtilerine neden olan yepyeni bir virüs bulundu. Buna da HIV₂ adı verildi.

HIV₁ ile HIV₂ arasında bazı farklar vardır: HIV₁ Orta Afrika ülkelerinde, kırsal kesimde yaygındır. Oysa, HIV₂'in yaygın olarak görüldüğü yer, Batı Afrika'dır. Bir başka ve daha önemli fark, HIV₁ bulaşan insanların kurtulma şansı olmamasına rağmen, HIV₂ virüsünü taşıyanların %50'sinin bu şansa sahip olmasıdır. Her iki virüsün, daha doğrusu retrovirüsün ortak özelliği ise belli hücrelere girerek, buralarda hücre ölümlerine neden olmalarıdır.

HIV₁ VE HIV₂ NEREDEN ÇIKTI?

Yapılan çalışmalar, HIV₂'nin akrabası olan bir virüsün Afrika'da yaşayan Kakak maymunlarında bulunduğunu ve insanlara bu hayvanlardan geçmiş olabileceğini ortaya koymuş. Ancak, HIV₁'in nereden geldiğini henüz bilmiyoruz. Bilmediğimiz bir başka konu da, bu iki virüs dışındaki AİDS'e neden olan başka virüslerin var olup, olmadığı.

AİDS belasını başımıza saran bu virüsler nereden çıktı? Neden şimdi? Araştırmacılar, HIV₁'in bilinmeyen bir hayvandan insana geçtiği ve geçiş süresinin 20. yüzyıl olduğu üzerinde duruyorlar. Ancak bu görüşün tamamen tersine, HIV₁'in genetik mühendisliği çalışmaları sırasında bilerek ya da bilmeyerek üretilmiş olabileceğini tezini savunanlar da var. Elbette başka görüşleri olanlar da...

Doğru olan hangisi? Bunu ancak zaman gösterebilir.

NE BİR İLAÇ, NE DE BİR AŞI

Kabul etmek gerek ki, AİDS artık hepimizi yakından ilgilendiren bir tehlike durumuna geldi. Onunla birlikte yaşamaya alışmaktan başka çaremiz yok. Hergün biraz daha yayılıyor, biraz daha yaklaşıyor. Özellikle, gelsinler diye gözlerinin içine baktığımız Amerikalı, Avrupalı turistlerle karşılaşacağımız yaz günlerinde çok daha dikkatli olunmalı. Yakın bir gelecekte AİDS'e karşı bir ilaç ya da aşının bulunmasının olanaksız olduğunu bizzat yetkililer söylüyor. Böyle bir çarenin bulunabilmesi için gen teknolojisinin çok daha fazla gelişmesi gerek. Bu ise doğal olarak zaman gerektiriyor. O halde?

Tek çare, hastalığın nasıl yayıldığı topluma anlatarak virüsün yayılma hızını kesmek ve paniğe kapılmadan, ama dikkati de elden bırakmadan kendimizi bu fikre alıştırmak.

Bilinen önemli bir şey var: Virüs yalnız ve yalnız kan yoluyla bulaşıyor. Demek ki, tedbirli olmak bizim elimizde. Özellikle kan alır ya da verirken, kan ile ilgili hangi durumla karşılaşacak karşılaşalım gerekli önlemler alırsak korunmak kolay. Bunu herkese anlatmak gerek. Geniş kampanyalarla toplum bilinçlendirilmeli.

Bilinçlendirme en çok geri kalmış toplumlar için gerekli. Çünkü Amerikalı, Avrupalı, büyük salgınlar yaşamamış da olsa sosyalist ülkeler büyük ölçüde bilgi sahibi. Bu bölgelerde aşılması en güç sorun, uyuşturucu kullananların durumu. Bu nedenle, geniş kapsamlı uyuşturucu ile mücadele kampanyaları açılıyor.

Geri kalmış bölgeler için, özellikle AİDS'in vatani Orta Afrika için bilgilendirme çabaları sürdürülüyor. Dünya AİDS Vakfı ve Fransız-Amerikan AİDS Vakıfları, testlerden kazandıkları paranın büyük bir bölümünü bu bölgede yaşayanları, başta sağlık personeli olmak üzere herkesi bilinçlendirmek için kullanıyor. Çünkü, şu anda elden gelen yalnızca bu: Virüsün yayılma hızını azaltmak, hiç değilse denetim altına almak.

SONUÇ OLARAK...

Sonuçta, AİDS'e alışmaktan başka yolumuz yok. Elektriğe nasıl alıştıysak AİDS'e de alışacağız. Bir gün elbet onun da çaresi bulunacak. Ama, biz görebilir miyiz? Umudun ekmeği.

(*) Prof. Dr. Sabahattin Öğün, Trakya Üni. Öğretim Üyesi
(**) Aysun Umay, Hacettepe Üni. Araş. Gör.

Neşterin Deştiği Yara

Gürhan Uçkan

Humeyni'nin Salman Rüşdi için verdiği ölüm fermanından sonra ortalık karıştı. Çok daha önce tartışılması gereken (ve kasıtlı olarak üzerinde durulmayan) birçok sorun su üstüne çıktı. Biz bu yazıda, içinde yaşadığımız bu Batı ülkesinde Humeyni'nin tavrına karşı gösterilen tepkilerden örnekler vereceğiz. Hiçbir şekilde dindar olmayan bir kişi olarak, sorunun, yalnızca aşırı dindarlık ile özgür yaratma hakkının çatışması değil, eski yaraların kesin bir darbe ile deşilmesi olduğunu göstermeye çalışacağız.

I. YEŞİL DEVRİM

Yıllar önce, İsveç'in en büyük sabah gazetesi Dagens Nyheter'in birinci sayfasında, sol yumruğu havada kara peçeli bir kadının fotoğrafı yayınlanmıştı. Öfkeli bir çift kara gözden ve yumruktan başka bir şey gözüküyordu. Fotoğrafın altında şu açıklama vardı: Yepyeni bir devrim yaşıyor İran'da; Yeşil Devrim!

Ben, "Bekleyin hele..." diye tepki gösterdiğim zaman, politik çizgimi bilen İsveçli dostlar bile biraz ikirciklenmişlerdi. Sanki Şah'tan yanaymışım gibi... Oysa, yıllardır Şah Batı dünyası için "ülkesini modernleştirmek için insan haklarını 'birazcık' çiğneyen bir devlet adamı" idi. Onu eleştirenler ise "hiçbir şeyden hoşnut olmayan" solculardı. Şimdi başa başkaları geçmişti; daha ne istiyorduk?

Sonra gördük: Yüzlerce kişinin bir gecede hapisane avlularında asılmaları, gazetelerin iç sayfalarında küçük bir haber olmaktan ileriye gidemedi. Aynı şekilde, NATO çevrelerinin stratejik hesaplar nedeniyle gözden çıkarmak istemediği ülkelerde, görüş açıklama/açıklatma özgürlüklerini kullandıkları için yıllarca hapis cezasına çarptırılan yazarlar ve redaktörler, aynı organların kuytu köşelerinde eriyip gittiler.

Derken Humeyni ünlü tepkisini gösterdi ve birden, bir gecede, yazı ve yaratma özgürlüğü konusunda lekesiz birer havari kesildi aynı çevreler... Nasıl olurdu? Bir kez tepkisiz kalırsa, bundan sonra işler daha da kötüye giderdi. Doğru ama, küçük bir soru büyüdü durdu beynimizde: - Nereledeydiniz?

Gösterilen tepkiler, üst tabakanın, yıllardır köle gibi kullandığı ve sömürdüğü alt tabakadan gelen bir başkaldırı çekeme-

melerinden dolayı mıydı, yoksa gerçekten görüş özgürlüğü üzerinde böylesine titizlikle durdukları için miydi?

II. TENCERE DİBİN KARA...

ABD'de yaşayan, Kenya kökenli ve Michigan Üniversitesinde profesör olan Ali A. Mazrui, Humeyni'nin fermanına gösterilen tepkinin, Batı ülkelerinin düşünce özgürlüğünü yüzde yüz savundukları için olmadığına inanıyor. Dagens Nyheter'in (DN) 1.4.89 (tarihli) sayısında, bunun örneklerini de içeren -ve daha sonra yeniden değineceğimiz- güzel bir yazısı yayınlandı:

"Tüm Batı ülkelerinde, Meryem Ana'nın fahişe, İsa'nın homoseksüel olduğunu ileri sürecek tüm sanat yapıtlarını sansür edecek bir iletişim aracı vardır: Televizyon. Batıda en geniş ulaşım çevresine sahip tek iletişim organı. Batıda görüş özgürlüğü konusunda edilen her sözün tam zıddı, her gün, sansür tarafından (resmi ya da gayri resmi) kanıtlanıyor. Endüstrileşmiş ülkelerde sansür, bir dereceye kadar, yazılı sözlerden TV'ye doğru kaymıştır.

İngiltere'de Thatcher hükümeti, Kuzey İrlandalı ve terörist denilen kişilerle söyleşi yapan gazetecileri engellemek ya da onların çalışmalarını güçleştirmek için elinden geleni yapmaktadır. Margaret Thatcher'e göre teröristlerin en büyük silahı, seslerinin duyulmasıdır. Peki öyleyse, demokrasi de teröristlerin silahı olmuyor mu? (...) Sinn Féin, IRA'nın politik organı olması nedeniyle çeşitli yerlerde ve en çok TV'de sıkı bir sansüre tabi tutulmaktadır. Bu partinin, halkoyu ile seçilmiş parlamenterleri bile aynı kısıtlamalar altındadırlar.

Peter Wright'ın kitabı "Spycatcher", Margaret Thatcher hükümeti tarafından bütün ortak refah ülkelerinde yasaklanmak istendi. Evet, her zaman başarılı olmadılar, ama gerçek ortada: Aynı hükümetin içinde, Rüşdi'nin görüş özgürlüğünü savunurken, başkalarının görüş özgürlüklerini engellemek isteyen sansürcüler vardır."

Mazrui, yazısında ABD'deki ticari ve politik koşulların da yazma ve yayınlama özgürlüğünü kısıtladığına değiniyor. "Amerikan sansürü özelleştirilmiş durumda" diyor. "Devlet, sansürcülüğü piyasasının ve piyasadaki güçlerin, oyunu arz talep gerçeğinin kurallarına göre oynamalarına bırakıyor. Serbest sansürcüler bolluğu var."

Bu örnekleri çoğaltmak güç değil. Daha mart ayının son pazar günü, The Observer, Thatcher hükümetince toplatıldı.

III. YENİ BİR HAÇLI SEFERİ Mİ?

İrlandalı yazar ve BM eski arabulucusu Conor Cruise O'Brian, "İslam'a karşı anlayışlı davranmanın, özellikle şimdi çok tehlikeli olduğu" görüşünde. (DN, 1.3.89) "Batı dünyasının hükümetleri ve kurumları Tahran'dan ya da başka İslam merkezlerinden gelen diktaya ne denli çok uyarlırsa, o denli çok açık verirler, aynı yönden gelen tehditlere ve şantajlara."

O'Brian, New York'taki Kardinal O'Connor'un, halkı "İslam'a saygı göstermek için kitabı okumamaya" çağırmasını da kınıyor. "Ne ki, kitap Hristiyanların bunca yıldır İslam'a değgin dediklerinden daha fazlasını demiyor. Muhammed, gerçekten de Allah'ın mesajcısı değil. Neden Hristiyanlar savunsun ki böyle bir dini? İslam, ondan sonra geldiğini ve onun yerini almayı gerekirse şiddet ile amaçladığını söylemiyor mu?"

O'Brian, bir Başpiskopos'un Hristiyanları, "İslam'dan geri kalmamaya" çağırmasına değinerek şu görüşü belirtiyor:

"Bana kalırsa, İrlandalıların İslam'dan geri kalmalarında hiçbir kusur görmüyorum. Bırakın geri kalsınlar, hem de önemli ölçüde."

Yazar bu arada, bir gerçeğe değinmeden edemiyor. Rüşdi'nin, kitabının Hindistan'da serbest bırakılması için Rajiv Gandhi'ye yazdığı mektupta, kahramanının Muhammed olmadığını söylemesini örnek göstererek, "Evet, doğru ama, biraz dürüst değil," diyor. "Eğer Mahound adını bir İngiliz sözlüğünde bulursanız, karşılığı olarak şunlar yazılıdır: Sahte peygamber Muhammed... Sahte bir Tanrı. Bir canavar, iğrenç bir yaratık. Şeytanın bir başka adı". Herhalde böyle bir açıklama, kapalı çarşıları dolduran kalabalıkları yatıştıramaz.

Benzer görüşü, İsveç'teki gazetelerin okur mektupları köşelerinde de izliyoruz. Bir akşam gazetesinde imzasını saklamadan yazan bir İsveçli -ki bu, buralarda az görülür; otobüs saatlerini eleştiren vatan-daş bile yazısının altına bir rumuz yazar- "Siz Müslümanlar, nasıl inanırsınız Allah'ın Muhammed adlı birine mesaj yolladığına?" diye soruyordu. Kendisinin, bir bakirenin nasıl çocuk doğurabildiğine, İsa'nın ellerinden ekmek ve balık akıtarak yoksulları doyurduğuna, ölünce şıp diye gökyüzüne yükseldiğine vb. nasıl inanabildiği burada merak edilebilir.

Bu tür çıkışlara en olgun karşılığı, DN'nin Kültür Şefi, Arne Ruth verdi (DN, 2.3.1989):

"Batılılar için Humeyni'nin yönetimi anlaşılmaz gözükür. Avrupa solu Şah'a karşı yapılan başkaldırıyı destekledi ve biraz İslam'ın rengini taşısa da, sosyalist bir kuruluş bekledi. Ne ki, devrimin ikinci etabında sol, mollaların baş düşmanı olarak ilan edildi. Binlerce solcu öldürüldü, işkenceden geçirildi, demir parmaklıklar ardına atıldı. Batı Avrupalılar -hatta solcular da- baş salladılar ve gözlerini başka yönlere çevirdiler. Marksistlere, Kürtlere ve diğer vatan haini ilan edilen kişilere karşı uygulanan kırm sürdü. Ama dış dünyadan çıkı çıkmadı.

Bu noktada gerçekten övünecek hiçbir şeyimiz yok. Humeyni'nin baskı rejimini kınanan yazılar, DN'nin kültür sayfalarında da çok az görüldü. Tehdit Avrupa'yı da içermeye başlayıncaya dek. Şimdi üstelik, tepkilerin geciktiği de ortada. Salman Rüşdi için verilen ölüm cezası kararı, simgesel içeriklerle anlatılıyor. Aniden, o eskiyken yeni olabilen politik zıtlıklar ortaya çıkıyor: Uzun süredir halının altına süpürüldüğü için fazladan sıkıntı veren sorunlar."

Arne Ruth, gelişmelerin, yıllardır Avrupa'nın alt tabakasını temsil eden yabancılara karşı olağandan fazla bir tepkinin doğmasına yol açabileceğini belirterek, şu örneği veriyor:

IV. "AVRUPA FUNDAMENTALİZMİ"

"Düşünce ve görüş özgürlüğü için verilen uğraş, bir başka uğraş ile birlikte yürütülmelidir. Yeni uyanmış bir Avrupa Fundamentalizmi var; "The Satanic Verses"i yayarak müslüman yabancılara, hadlerini ve toplum içinde yerlerini bildirmeyi, çenelerini kapatmayı amaçlıyor. "Ya uyum gösterirler" deniyor, "ya da geldikleri ülkelere geri gönderilirler."

P.O. Enquist *Expressen*'de (28.2.89), Danimarkalı ırkçı rahip Sören Kararup, müslümanlara karşı ibret olması için, kitabın yüzlerce bedava örneğini halka dağıtacağını açıklıyor.

Londra gazetesi *Star*, İran'a dönecek "dinsel fanatiklere" gidiş biletini vereceğini açıkladı bile. Tutucu köşe yazarı **Pe-regrine Worsthorne**, toplu tirajları milyonu aşan Londra gazetelerinde "sulu gözlü liberallerle" alay ediyor ve onların farklı kültürlerin yanyana yaşayabileceklerine inanmalarından ötürü "ülkenin, dini-sözcüğün tam anlamıyla-ölümüne" ciddiye alan, bir milyon vatandaşa uğraşmak zorunda kaldığını" yazıyor.

Bradford'da rektörken, okulun 'ırkçılığa karşı içerikli' derslerini kınadığı için görevinden uzaklaştırılan **Ray Honeyford**, şimdi ileri görüşlü ulusal bir kahraman olarak tanıtılıyor. Yeni nazilerin "Ulusal Cephe"-si, Rüşdi'nin kitabını, tüm "anti-Britan" olanların yurtdışı edilmeleri için kanıt olarak kullanıyor.

Yasmin Alibhai, İngiltere'nin en etkili tartışmacılarından ve anti-ırkçılarından olan bir gazeteci. Bir ay önce *The Guardian*'da bir yazı yayımlayarak, bu yeni cephe üzerine ilginç bir ışık tuttu. Bir dizi uzmanın konuşmalarından örnekler vererek, yabancılara ve AT üyesi ülkelerin temel taşları olarak görülen Üçüncü Dünya ülkelerine karşı kullanılan küstah dile değindi, bir çeşit yeni Avrupa burnu büyüklüğüne. Margaret Thatcher'in geçtiğimiz yaz Brüksel'de yaptığı konuşmada, es geçilen bir bölüme, Avrupa'yı Hristiyan bir bölge olarak gördüğü ve emperyalist zaman dilimini övdüğü yere, parmak bastı: "Günümüzdeki görüş açısından en çarpıcı olan, geçmişteki ortak deneyimlerimizdir. Örneğin, tarihin, Avrupalılar'ın dünyanın büyük bir bölümünü nasıl ele geçirdiklerini, kolonileştirdiklerini ve -hem de hiç özür dilemeden- nasıl uygarlaştırdıklarını içeren bölümleri. Burada görülen, benzeri görülmemiş bir yetenek, beceri ve cesaretin öyküsüdür."

Arne Ruth'un, olayın derinliklerini araştıran yazısını, Meksikalı yazar **Carlos Fuentes**'in okumasını isterdik. DN'nin 5.3.89 tarihli sayısındaki yazısında Fuentes, olayın hiçbir toplumsal boyutuna inmeden-doğruluğuna katıldığımız- tek bir anlamı dile getirmek için büyük boy bir gazete sayfasını dolduruyor. Denilen şey şu: "Biz, Salman Rüşdi'yi savunurken, kendimizi savunuyoruz. Gururla söylemeliyiz ki, Rüşdi bize, yazarın yaratıcılığının, düş gücünün, zekasının ve toplumsal sorumluluğunun zirvesinde odaklanan emeğini

anlamamız ve savunmamız için daha iyi bir neden bulmuştur."

Peki, Rüşdi'nin davranışının tek nedeni güzel bir sanat yaptı yaratmak mıydı? Konu seçme, belirli bir dili kullanma özgürlüğünü kullanırken, yalnızca yazarlık ihtirasına mı kapılmıştı?

V. KİMİN İÇİN ÖLÜM FERMANI?

İsveçli tarihçi **Ronny Ambjörnsson**'a göre, Humeyni'nin, bir zamanlar Haçlı Seferleri sırasında Hristiyanların kapıldığı gözü dönmüşlük içinde, başka görüşlere gözü kapalı... (DN, 5.3.89). Ne ki, bu her şeyi açıklamak için yeterli değil. "Eğer karikatüristlerimiz bir İsrail önderini, Humeyni'yi çizdikleri gibi çizselerdi, gazetelerin okur mektupları köşeleri, anti-semitizm yapıldığını ileri süren protesto yazıları ile dolu olurdu," diyor Ambjörnsson.

(Gerçekten de, öfkeli ve zalim bir ihtiyarı yansıtan karikatürler öylesine çokken ve bunlardan birinde, Humeyni'nin başı etrafına kurukafalarla "Allah" yazılmışken, çıkış noktasında haklı olmanın, insanı nasıl bir kendini bilmezliğe sürükleyebileceğini düşünmeden edemiyorum. Noel ve diğer dinsel tatillerde fevkalade dindar kesilen İsveçliler, bu tür bir "şakayı" kendi sevgili İsa'ları ve onun bakire annesi konusunda görselelerdi, acaba nasıl bir tepki gösterirdiler?)

Yazımızın başında yazısından alıntı yaptığımız Ali A Mazrui, Salman Rüşdi'nin, kitabı daha yayınlanmadan önce, çeşitli müslüman ülkelerde büyük tepki doğuracağı ve "düzeni bozacağı" konusunda uyarılmış olduğunu yazıyor; "Örneğin, kitabın yayımından önce *The Deccan Herald* gazetesinde yayınlanan ve Hz. Muhammed'in bir budala olarak tanıtıldığı bir yazıdan ötürü ülkede çıkan olaylarda elli kişi canını yitirdi." Rüşdi'nin, kitabının Hindistan'da yayınlanmasının yasaklanması üzerine R. Gandhi'ye yönelttiği ve 'baskı rejimi ile yönetilen bir

Hindistan mı istiyorsunuz?' sorusuna, *The Times of India* gazetesince şu yanıtın verildiğini de ekliyor:

"Hayır, sevgili Rüşdi, biz baskı üzerine kurulu bir Hindistan istemiyoruz. Tam tersi, içinde yaşayan herkesin özgürce soluk alabildiği liberal bir Hindistan yaratmak için çalışıyoruz. Ne ki, bunu gerçekleştirebilmek için, eldeki Hindistan'ı korumak zorundayız. Belki pek güzel bir Hindistan değil. Ama, elimizdeki tek Hindistan."

Mazrui, Rüşdi'nin 800.000 Dolar avans olarak bu kitabı yazdığını ve bu paranın, sonradan -başka kaynakların haberlerine göre 1.5 Milyon Dolar'ı bulmuş olabileceğini belirterek şu soruyu soruyor:

"İslam'dan parodi yapmak için mi aldı bu parayı?"

Sonra da, ölüm fermanının kim için yazıldığı sorusunu soruyor:

"Salman Rüşdi'ye karşı Ayetullah Humeyni'nin ölüm fermanı nedir? Bu, kişinin nasıl davranışlar taşıyacağı konusunda, Batıdaki kurallara aykındır, değil mi? Eğer bir Batı ülkesi, başka bir ülkedeki birini öldürmek isterse, gizli bir operasyon düzenler. CIA ya da M-15 devreye girer belki de. İsraililer, ta Tunus'a dek uçarak birini yatağında öldürürler. Batılı sinema izleyicileri James Bond'u (007) severler. O, fevkalade olanak dahili birisinin biraz abartılmışından başkası değil. (...) Rüşdi hâlâ yaşıyor ama, doğduğu kıtada yirmi kişi ölmüş durumda. Kim kimi şiddete davet ediyor? Rüşdi gerçekten anlamadı mı, yazdığı bir şeyin Hindistan'da büyük olaylara neden olacağını? Yoksa bildiği halde aldırmadı mı?"

Ali A Mazrui, Kuran'ın ilk ayetinin "Okul!" buyruğu ile başladığını belirli, bir alıntı yaparak yazısını bitiriyor.

Bu satırların yazarı, bu derginin okurları kadar özgür yaratmanın, konuşmanın, yayında bulunmanın ve dolaşmanın önemine inanıyor. Ne ki işin içine pazarlama oyunları, önemli miktarda para ve yılların ortemediği eski yaraların yeniden, hem de küstahca deşilmesi girince, konunun yaratma özgürlüğü ile sınırlı olmadığı görüldü.

Varlıklı ülkeler ile yoksul ülkeler arasındaki uçurum giderek daha da derinleşirken, dar gelirli insanların emekleri üzerine kurulu endüstriler, doğa kirliliğinin bedelini yine aynı inanlara ödetirirken, sorumluluktan kaçmak için her olanağı kullanan sömürücü kesimin eline yeni bir koz geçmiş bulunmaktadır. Yaratma ve düşünce özgürlüğünün üzerine titredığımız denli, bu kozun kullanılmasını da önlemeye çalışmalıyız. Yoksa zarar gören, yüzyıllardır sömürülen aynı insanlar olacaktır. □

AMAC'tan haberler...

bu kitapları okudunuz mu?

Kapitalizm Nedir?

"Kapitalizm nedir? Nasıl oluşmuştur, özü nedir? Bu sorular, dünyanın tümünde, özellikle de kapitalist ekonominin bulunduğu toplumlarda ikiyüz yıla yakındır sorulur, yanıtları araştırılır."

'Yoksulluğunu azaltmadan zenginliğini artıran ve suç işleme bakımından, sayılardan daha hızlı artış gösteren bir toplumsal sistemin özünde çürümüş bir şeylerin olması gerekir.' (Marks)

4000 lira 2. baskı

Alexander Buzuev

Tencere Dibin Kara

Türk Yunan İlişkilerine Bir Önsöz

"Bu konuları biraz bildiğimi sanırdım. Fakat Herkül'ün kitabını okumakla birçok şeyler öğrendim. (...) Davos süreci yürüse de yürümese de Herkül'ün kitabı iki ülkenin ilişkilerini yapısal olarak, kökten düzeltmek için dörtbaşı mamur bir çözümleme ve öneri." (Sina Akşin)

4000 lira

Herkül Millas

Felsefe Tarihinin Sorunları

"Felsefe Tarihinin Sorunları, doğal olarak, marksist bilimsel-felsefi dünya görüşünün ortaya çıkmasına yol açmış olan felsefi bilginin gelişme sürecine ilişkin kuramsal bir araştırmadır."

7000 lira

Theodor Oizerman

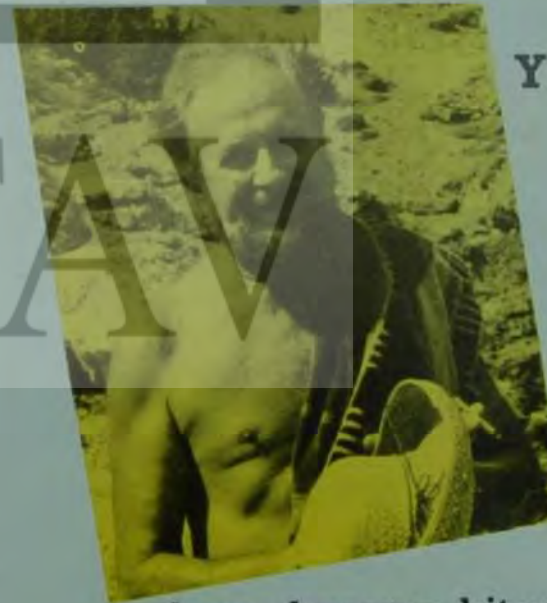
Nazım Hikmet,

Yaşamı, Eseri, Sanatı

"Asım Bezirci, Nazım Hikmet'in yaşayışı ile sanat düşüncesi üstüne güzel, gerekli bir inceleme ortaya koyduktan sonra, şairin şiir yazdığı dönemler üzerinde ayrı ayrı değerli bilgiler veriliyor. Bunun arkasından şair üstüne çok yararlı kaynakça koymuş. İnsan, Nazım üstüne aradığı her kitabı, her yazıyı bu hazineden bulabilir." (Hasan İzzettin Dinamo)

5200 lira

Asım Bezirci

Yannis Ritsos

Graganda

türkçesi: Özdemir İnce

Yunanlıların ama aynı zamanda bizim büyük ozanımız **Yannis Ritsos**, 1 Mayıs 1989'da 80. yaşını kutluyor. Yayınevimize, ozanımız **Ritsos'un 80. yaşgünü için Özdemir İnce'nin** güzel türkçesiyle **Graganda'yı** okurlara sunmanın kıvancı içindedir.

2500 lira (birinci hamur kağıda basılılar 5000 lira)

okumadıysanız, kitapçınızdan alabilirsiniz. Ya da yayınevimize ederinin yüzde 75'i kadar posta pulu göndererek isteyebilirsiniz.

AMAC □ Çatalçeşme sk. 15/1 Cağaloğlu, İstanbul / 522 11 96

Amaç 'aydınlanma'der

Bitirilmemiş Devrim

"İnsanlık tarihi açısından muazzamlığı Fransız Devrimi ile kıyaslanabilecek Ekim Devrimi'nin üzerinden yetmiş yıl geçti. 'Dünyayı sarsan on gün'ün ardından dünyayı bir türlü sarsamayan yetmiş yıl yaşandı. Bu süre boyunca yeni dünyayı, yeni toplumu vaadeden sosyalizm daha rahat bir yaşam, daha geniş bir demokrasi alternatifini yeterince bir türlü sunamadı. Bu yetersizliğin nedenleri nerede aranmalıydı? (...)"

(haz. Tarık Demirkan)

3800 lira

Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?

"Eğitim yalnız meslekten eğitimcilerin ya da yetiştirilecek çocukları olan ana-babaların sorunu değil, hepimizin aşında. Eğitim, toplumsal kültürü, içine geleceğin kapılarını açacak anahtarları da koyarak, bir kuşaktan ötekine aktarma olduğuna göre, toplumca yararımız ona bağlı bir bakıma."

Server Tanilli

4. baskı 4500 lira

SBKP 19. Konferans Belgeleri

Yargılanması İstanbul DGM'de süren kitap için savcı iddianamesinde şöyle diyordu: "Komünist sistemin lideri olan Gorbaçov'un tabiatıyla komünizmi yermesi mümkün olmadığına göre, bu kitap komünizmin övülmesidir..."

Konferans belgelerinden: "Özellikle toplantının atmosferi hakkında konuşmak gereklidir. Yoldaşlar, böyle bir tartışmayı, Kongre Sarayı daha önce yaşamamıştı ve ben inanıyorum ki, yaklaşık altmış yıldır benzeri bir şey olmamıştı bizde." (Gorbaçov)

4400 lira

Bir Çağdaş Öncü: Namık Kemal

"Halktan yana ve Batıya dönük aydınların ilk temsilcisi ve Aydınlanma hareketimizin öncülerinden Namık Kemal, yalnızca geçmişteki kültür değerlerimizin unutulmaması için değil, bugünkü demokrasi mücadelesine sarılmak için de öğrenilmek ve anılmak durumundadır."

1750 lira

Ticaret ve Sanayi Kataloğu

[illegible]

Sanayi Bakanlığı, Ticaret ve Sanayi Odaları, TMMOB ve MMO'nun işbirliğiyle ülke çapında bu kapsamda ilk kez gerçekleştirilen ve 122 sektörde 40.000 firmanın katılımıyla 5 ayrı dilde hazırlanan genel tanıtım rehberi.

MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI

- Akademik Analiz ve Yorumlar
- Veriler, Tablo ve İstatistikler
- Dev sanayi çizelgesi
- Üniversiteler ve İlgili Kurumlar
- Sipariş Formları
- Kısa Tanıtım Kartvizit Birimleri
- Özel Tanıtım, Reklam Sayfaları
- Firma, Ürün, Marka, Temsilcilik Listeleri

Tanıtıcı Broşürümüzü İsteyiniz

Katalog İrtibat Büroları:

Ankara (Merkez): Necatibey Cad. 68/6 Kızılay-ANKARA Tel: 231 05 65

İstanbul Bürosu: Hasfırın Cad. No: 8, Bıyıkışhanı,

Kat: 4, Daire: 17-18 Beşiktaş-İSTANBUL Tel: 158 49 73-49 74

İzmir Bürosu: 859. Sok. Asil Han, No: 7/804

Konak-İzmir, Tel: 13 84 78

Adana Bürosu: Abidinpaşa Cad. 23. Sok. No: 33

Kat: 1 ADANA Tel: (9) (71) 12 47 02

Antalya Bürosu: Atatürk Cad. Birlik İşhanı

No: 45 ANTALYA tel: (9) (31) 12 01 53

3-49 74

Yerinizi ayırttınız mı?